

ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ

80 000 дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Э. БЕГМАТОВ, А. МАДВАЛИЕВ, Н. МАҲКАМОВ, Т. МИРЗАЕВ (раҳбар),
Н. ТҶҲЛИЕВ, Э. УМАРОВ, Д. ХУДОЙБЕРГАНОВА, А. ҲОЖИЕВ

А. Мадвалиев таҳрири остида

Луғат ҳозирги ўзбек адабий тилида кенг истеъмолда бўлган 80 мингдан ортиқ сўз ва сўз бирикмаларини, фан, техника, санъат ва маданият соҳаларига оид терминларни, бир неча шевада қўлланадиган сўзларни, баъзи тарихий ва эскирган атамаларни ўз ичига олади. Луғатда берилган сўзларнинг амалда қўлланиши XX аср ўзбек адабиёти ва матбуотидан олинган мисоллар билан далилланган. Луғат ўзбек тилшунослиги ва туркийшунослик бўйича мутахассислар, таржимонлар, оммавий ахборот воситалари ходимлари, олий таълим муассасаларининг ўқитувчилари ва талабалари, шунингдек, кенг ўқувчилар оммаси учун мўлжалланган.

“Ўзбекистон миллий энциклопедияси”

Давлат илмий нашриёти

Тошкент

Эслатма: Ушбу китобдан фақатгина шахсий мутолаа, танишиб чиқиш мақсадида фойдаланиш мумкин. Тижорий мақсадларда фойдаланиш (сотиш, кўпайтириш, тарқатиш) қонунан тақиқланади.

Л

-**ЛА** *поэт.* “Билан” сўзининг қисқа шакли. *Ой шуъласи-ла мунаввар манзил бир зумда чайқалди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛАБ [ф. لب — дудоқ, лаб; чет, қирра] **1** Оғиз бўшлигининг кириш қисмини чегаралаб турадиган ҳаракатчан тери бурмаси (Ташқи томондан тери, ички томондан шиллиқ пардалар билан қопланган, унинг асосини айланма жойлашган мимика мускули ташкил этади). *Жаҳли чиққанидан лаблари пирпираб, қоши чимирилиб кетди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга кулоқ сол. *Йўлчи найни лабига қўйиб, бутун завқи билан чала кетди.* Ойбек, Танланган асарлар.

Лабидан бол томмоқ Жуда ширин, ёқимли гап-сўз қилмоқ, суҳбатда ўта ширин (хуш) муомалада бўлмоқ. *Лабларингиздан бол томади, ёниб турган оловсиз.* К. Яшин, Ҳамза. **Лабидан кулги аримайди** Доим кулиб турадиган, хушчақчақ шахс ҳақида. *Ҳамзанинг кучоғидан чиқиб, тўлиб-тошиб йиғлади, лекин лабидан кулги аримасди.* К. Яшин, Ҳамза. **Лаб лабига тегмаслик** Жуда тез, бидирлаб гапиришни билдиради. *Лабим лабимга тегмай, “бисмилло”ни бошлаб юбордим [деди Ҳожи].* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ. *Исмоилов лаби лабига тегмай сайраб кетди.* «Муштум». **Лабини бурмоқ** Эътироз, норозилик белгиси сифатида лабини ҳаракатлантирмоқ. *Абдишукур “шу ҳам гапми”, дегандай лабини бурди.* Ойбек, Танланган асарлар. **Канизак лабини буриб, Сидиқжондан юзини ўғирди.** А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. **Лабини йиғиштира олмаслик** Кулгидан ўзини тўхтата олмаслик; оғиз-лабини кулги ҳолатидан тия олмаслик. *Тупанисо кулги-*

дан лабини йиғиштиролмай, ерга қаради. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

2 Идишнинг, идиш оғзининг айлана чети; зиҳ. *Қумғоннинг лаби. Қозон лаби. Лаби учган пиёла. Халтанинг лаби.* ■ *Олдига лаби учган тақсимчада сув қўйдим.* Ш. Холмирзаев, Оғир тош кўча.

3 Қирғоқ, ёқа, чет. *Дарё лаби. Ҳовуз лаби. Кўлнинг лаби.* ■ *Булоқ лабига ўтириб, ҳовучини очганда, кафтида ғижимланиб ётган хўл рўмолчага кўзи тушиди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о. *Катта тик ариқ. Икки лаби тоғ-тоғ тупроқ.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

4 Ердан баланд ясси сатҳнинг чети, чеккаси. *Томнинг лаби. Супанинг лаби* ■ [Йўлчи] *Айвон лабига ўтириб, бошини қўллари остига олди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Шербек тепанинг лабига, Оқсойга юзланиб ўтирди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛАББАЙ [а. لَبَّيْكَ — “лаббайка” — мана, (оллоҳим) олдингдаман, ҳузурингдаман (ҳаж амалларини бажариш вақтида айтилади)] унд. с. Чақиринққа, биров чақирганда бериладиган жавоб; ҳа. *Фуломжон турган ерида “лаббай!” деб жавоб берди-да, ташқарига қараб югурди.* М. Исмоилий, Фарғона т.о. *Гоҳ телефонга кулоқ солиб, гоҳ ўтирганларга қараб турган секретарь “лаббай” деди-ю, трубкани қўйиб, қозғозларни титкилай бошлади.* «Муштум».

Шошганда лаббай топилмас Шошилиб қолганда нима қилиш, нима дейишни билмасликни, шундай ҳолатни билдирувчи ибора. *Шошганда лаббай топилмаганидек, шахдам юриб, хонага киришди-ю, гапни нимадан бошлашни сўраётгандек, бир-бирларига қараб қолишди.* «Муштум».

2 юкл. вэф. “Нима дейсиз?”, “нима дедингиз?” каби маънолардаги сўроқни аңглатади. *Дунёда кампирларнинг дуоларини олайлик-да, лаббай?* Шукрулло, Жавоҳирлар сандиға. *Ҳандалак ўғирлашдаги тажрибаларидан фойдаланиб, бу ердаги ўғирларни тутибдилар-да, лаббай?* О. Ёқубов, Эр бошига иш тушса.

ЛАББАЙГҲЙ [а.+ф. لَبَّيْكَ غَوِي - доим лаббай деб турувчи] Бировнинг гапини, топширигини доим “лаббай!” деб бажарувчи; итоаткор; лаганбардор. *Лаббайгўй одам.*

ЛАБ-БАЛАБ [ф. لَبَّاب] айн. лаболаб. *Лаб-балаб тўла.*

ЛАБГАРДОН Сувнинг айланиб, гирдоб бўлиб оқадиган жойи. *..тунда сувнинг равон оқаётганини назорат қиляпти, ариқлар, лабгардонлар, тўғонларга кўз-қулоқ бўлиб турибди.* М. Назаров, Сув — гўзага дармон. *Агарда Баҳодир ўзини сойга ташлаб, уни қутқариб олмаганда, Саодат шаршаранинг лабгардонига чўкиб, фарқ бўлиб кетиши ҳам турган гап эди.* И. Раҳим, Ҳаёт булоқлари.

ЛАБ-ДАҲАН 1 Лаб ва оғиз. *Мавлавий йўлдош кулгидан лаб-даҳанини йиғиштиролмади қолди.* С. Абдулла, Мавлоно Муқимий. *Лаб-даҳани сўлжатиб кетган мулозим: -Шошмай тур, бу гапингни бўрттириб, олий ҳазратларига етказмасам.. — деб онт ичиб чиқиб кетди.* М. Осим, Ибн Сино қиссаси.

2 кўчма Тил, гапириш қобилияти; кимсага гапириб, бирор ишни битириш, ўз гапини маъқул қилиш қобилияти; сўзамоллик. *Гапирсанг-чи, лаб-даҳанинг борми?! А. Қаҳдор, Кўшчинор чироқлари. Ўғил боланинг чечанроқ бўлгани дуруст-да. Лаб-даҳани бўлмаса, нонини овлаб топиб ейиши ҳам қийин.* Қ. Назир, Маёқ сари. *Водил-да ҳам бирон ҳиз билан муҳаббат тўғрисида гаплашмаганман. Лаб-даҳан йўқлигини биласан-у, оғайни.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

ЛАБ-ДАҲАНЛИ Кимсага гапириб, бирор ишни битказишга қобил, гапини ўринлатиб айтадиган. *Лаб-даҳанли йигит.* ■ *Мундоқ лаб-даҳанли, қувноқ йигитлардан бўла қолсанг нима қилади!* А. Муҳиддин, Ҳаля.

ЛАБДИР айн. лаванд.

ЛАБДИРЛИК айн. лавандлик. *Бу тариқа лабдирлик билан хотин ушлаб бўлурму? А. Қодирий, Кичик асарлар.*

ЛАБЗ с. т. Лафз. -*Қойил!* — деди ўртанча, — шу лабзидан қайтмасанг. Қ. Муҳаммадий. *Ҳа, лабзига содиқ Павел Булгаков беаёв жанглар бўлиб турганига қарамай, Яманга бориб, соҳиб олдидаги ўзининг маънавий қарзини узгандай бўлди.* «Фан ва турмуш».

ЛАБИР шв. Тез сўзлайдиган киши.

ЛАБИРИНТ [юн. labyrinthos < Labyrinthos — юнон мифологиясида: Крит оролидаги сирли, гаройиб саройнинг номи] **1** Бир-бирига ўхшаш кўплаб хоналари, киши юрса адашиб қоладиган чалкаш йўллари бўлган улкан иншоот, қурилма.

2 анат. Кулоқ ичидаги тоғай-суякдан иборат чиганоқсимон қисм; ички кулоқ.

ЛАБ-ЛУНЖ Лаб ва лунж. -*Қишлоқи бўлсанг ҳам, бир маҳмадонасанки.. — деди-да, Шарофатхон лаб-лунжини буриб, ортиқча кибри юриш билан чиқиб кетди.* Ойбек, Танланган асарлар.

Лаб-лунжи осилмоқ Хафа бўлмоқ, қовоғи солинмоқ. *Бугун у ваҳим бўлган кишидай ҳар нарсадан чўчиб, қўрқиб, ҳадиксираб, лаб-лунжи осилиб юрган кечаги Мадумар мингбошига сира ўхшамас эди..* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛАБОЛАБ [ф. لَبَّاب — лабигача, охиригача, тўла] кт. Лабигача тўла, лиқ тўла, лиммо-лим. *Дарवेशали, кўнглингиз ҳар чоғ эл муҳаббати билан лаболаб тўлсин.* Ойбек, Навоий. *Гоҳ тўлиб йиғларман равазиди, Лаболаб этди тун чоғирим.* Ҳ. Абдуназар, Анжир гули.

ЛАБОРАНТ [лот. laborans, laborantis — ишловчи] **1** Лаборатория ёки илмий муассасада илмий-техник ишларни бажарувчи ходим. *Фонокабинет лаборанти Рустам.. унга бир жойнинг дарагини айтди.* Д. Нурий, Осмон устун.

2 Лаборатория машғулотлари вақтида профессор ёки ўқитувчига керакли асбоб, препарат ва ш. к. ни тайёрлаб берувчи ёрдамчи ходим. *Кимё кафедрасининг лаборанти.*

ЛАБОРАНТЛИК Лаборант иши, вазифаси. *Икки ойдан кейин кимё факультети лабораториясида лаборантлик қилаётган курсдоши Қудрат уни паноҳ тортиб келди.* «Саодат».

ЛАБОРАТОРИЯ [лот. laboratorum < laborare — ишламоқ] **1** Илмий текширишлар, тажрибалар, амалий машғулотлар ўтказиш учун керакли аппарат ва асбоблар билан

жиҳозланган илмий муассаса ёки унинг бўлими ва улар жойлашган бино. *Кимё лабораторияси. Физика лабораторияси.* ■ *Лабораторияда ўша кунлари вилтга қарши янги препаратнинг химиявий анализлари ўтказилаётган эди.* Ў. Умарбеков, Ёз ёмғири.

2 *кўчма* Ёзувчи, рассом ва ш.к. нинг ижодий фаолият соҳаси. *Ёзувчининг ижодий лабораторияси.*

ЛАВА I [итал. lava < лот. labes — ўпирилиш; йиқилиш; кўчки] Вулкандан отилиб чиқадиган, эриган ёки жуда ёпишқоқ тоғ жинси. *Лавалар отилар. Чексиз ҳарорат..* Ж. Жабборов.

ЛАВА II Шахтада кўмир ёки бошқа фойдали қазилма қатлами ёппасига қазиладиган жой. *Қайноқ лавада транспортёр лентасига бетўхтов кўмир ташлашга, смена тугагунча уни ўн икки-ўн уч тоннага етказишга ҳар кимнинг ҳам бардони етавермайди.* Й. Шамшаров, Қаҳрамонлик йўли.

ЛАВАНГ с. т. Лаванд. У [ўгай она] *гўзал Гулнорани ўзининг ношуд, лаванг ўғлига турмушга бермоқчи бўлди.* Б. Насриддинов, Эртанинг қайта туғилиши.

ЛАВАНД [ф. لوند — бўш, дангаса; бекорчи] Ўзини-ўзи удда қилолмайдиган, қўлидан бирор иш келмайдиган; шалвираган, бўшанг, ношуд. *Боқ энди ибрат ила, бўлма кўп лаванду гўл.* Ҳабибий.

ЛАВВОҲ [а. لَوَاح — лойиҳачи; лавҳа тайёрловчи] эск. Кўлёма китоб саҳифаларини тасвир ва нақшинкор лавҳалар билан безовчи, саҳифаларга жило берувчи уста, рассом.

ЛАВЛАГИ Сабзавот ўсимликларидан бири ва унинг озуқа, овқат учун ишлатиладиган илдизмеvasи, ҳосили. *Оқ лавлаги. Қизил лавлаги.* ■ *Ошни ўзларинга айтиб кетсам, қилаверар экансизлар. Лекин сабзи йўқ, ўрнига лавлаги соласиз.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

Қанд лавлаги Лавлагининг қанд, шакар тайёрлаш учун ишлатиладиган оқ ширин нави.

Лавлаги бўлиб кетмоқ ёки лавлагиси чиқиб кетмоқ Уятдан ёки ҳароратдан юзлари-га қизиллик ёйилмоқ, қизариб кетмоқ. *Мен уялиб, қип-қизил лавлаги бўлиб кетган эдим.* М. Муҳамедов, Қаҳрамон изидан.

ЛАВЛАГИКОР Лавлаги экиш, лавлаги ҳосили етиштириш билан шуғулланувчи деҳқон ёки хўжалик.

ЛАВЛАГИКОРЛИК Лавлаги етиштириш иши.

ЛАВОЗИМ [а. لوازم — керакли, зарурий нарсалар] кт. Муассаса, идора, ташкилот ва ш. к. да бирор расмий хизматни бажариш билан боғлиқ бўлган ўрин, вазифа ўрни; амал, мансаб. *Раислик лавозими. Раҳбарлик лавозими. Президентлик лавозими.* ■ *Бу вазифа улуг лавозим тариқасида фақат шу кишига муяссар бўлган.* У. Исмоилов, Сайланма.

ЛАВОЗИМСИЗ: **лавозимсиз** **министр** Баъзи мамлакатларда: махсус топшириқларни бажарувчи, муайян тармоққа тайинланмаган министр.

ЛАВР [лот. laurus] бот. айн. **лафна.** *Барги бир оз лавр баргига, гуллари эса сирень гулларига ўхшаш.* «Фан ва турмуш».

2 Шу дарахтнинг барглари ва новдаларидан қилинган ва шуҳрат, ғалаба белгиси ёки олий мукофот сифатида голиб кишининг бўйнига осиб қўйиладиган чамбар.

ЛАВСАН [р. “Лаборатория высокомолекулярных соединений Академии наук СССР” бирикмасидан ҳосил қилинган қисқартма сўз] **1** Нефть маҳсулотини қайта ишлаш йўли билан олинадиган синтетик тола тури. *Могилёв шаҳрида йилига 50 минг тонна лавсан ишлатиб чиқарадиган катта синтетик тола комбинати қуриш режалаштирилмоқда.* Газетадан.

2 Шундай толадан тўқилган мато. *Сўнги йилларда синтетик материаллар — жун билан кимёвий толалар бирикмасидан тўқилган матолар, нитрон, капрон, лавсан, креплар ва сунъий шоҳилар урф бўлиб бармоқда.* «Саодат».

ЛАВҲ [а. لوح — ёйиқ нарса, тахта; ёзув тахтаси] эск. Китобни (қўлёмани) қўйиб ўқиш учун ясалган махсус мослама. *Кичик Алишер лавҳ устига Фаридиддин Атторнинг “Мантиқут-тайр” [Қушлар тили] номли китобини қўйиб ўқимоқда эди.* Газетадан.

ЛАВҲА [а. لوحه — тахта; устига бирор нарса ёзилган тахтача; пешлавҳа] **1** Силлиқланган тош ёки металл тахта. *Оппоқ мрамор лавҳа устига қўйилган сиёҳдон жуда ярашғилиқ эди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

2 Хотира ёки қисқача тарихий маълумот ёзиб, бирор жойга ўрнатиб қўйилган тош ёки металл тахта ва унга ёзилган матн, хат. *Қаҳрамон хотирасига ўрнатилган лавҳа.* ■ *Қутидор лавҳа қаршисида эди. Лавҳани ўқиб*

чиққандан кейин у ҳам пиқ-пиқ йиглаб юборди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 Воқеа, ҳодиса ва ш. к. ҳақидаги кичик асар ёки парча. *Кино лавҳа. Пахтакорлар ҳаёти ҳақида лавҳалар.* ■ *Ҳаёлимнинг олтин қайиғи Сузар экан бағрингда мағрур, Жилва билан кекса тарихнинг Лавҳалари бир-бир кўринур. Уйғун. Уотасининг суҳбатини севар, граждандлар урушига доир лавҳаларни севиб тинглар эди. Шуҳрат, Шинелли йиллар.*

4 полигр. Китобнинг бошига, боб ва фаслларининг аввалига саҳифанинг эни бўйлаб солинган нақш.

5 Кўриниш, манзара. *“Тезгузар” да бўлдим. Ўтмиш асрларнинг харобазор, ваҳима, чўл лавҳаларидан из ҳам қолмаган. Гуйғун, Йиллар ва кишилар. Навоий.. ҳаёт лавҳалари ва табиат манзараларини тасвирлашда ҳам моҳир санъаткордир.* «Ватан адабиёти».

ЛАГАН [ф. لگان – тоғора, идиш; шамдон] **1** Куюқ таомлар солиш учун мўлжалланган, тарелкадан катта ясси идиш. *Мис лаган. Сопол лаган. Чинни лаган.* ■ *Анвар ўртага дастурхон ёзиб, икки лаган манти чиқариб кўйди.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён.

2 шв. Косадан катта, ичи чуқур сопол идиш; товоқ. *Бошларида қатиқ ивителидиган лаган.. билан ялангоёқ, кир, жулдур кийимли болалар шипиллаб ўтади.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

Ўзини лаганга солмоқ Ўз қадрини, “бах”сини оширишга қаратилган хатти-ҳаракат, қилиқ қилмоқ. *..Хомтамалик билан ўзини лаганга сола бошлаган бу бетайин одамдан ихлоси қайтиб жўнаётган эди, Бўрибой йўлини тўсди.* Ҳ. Назир, Ўтлар туташганда.

ЛАГАНБАРДОР [лаган + ф. بردار – баланд кўтарувчи; кўтариб, олиб борувчи] Ўз манфаати учун мансабдор олдидан ўзини жуда тубан тутиб, унга хушомад қилишга тиришадиган пасткаш одам; хушомадгўй. *“Ҳа” деса, “лаббай!” дейдиган, сўз қайтармас лаганбардорлари унинг [Тўқсоновнинг] парвоз қилишини таъминлайдиган қанот бўлиб кўринадилар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЛАГАНБАРДОРЛАРЧА Лаганбардорлик билан, лаганбардор кишиларга хос ҳолда. *Лаганбардорларча муомала қилмоқ.* ■ *Бошқалар бойваччанинг гапини лаганбардорларча бош қимирлатиб маъқуладилар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЛАГАНБАРДОРЛИК Лаганбардорга хос хислат, хатти-ҳаракат; хушомадгўйлик. *Раҳим аканинг ҳамма қилиғида – намойишкорона лаганбардорлиғида, хушомадгўйлиғида, ваҳималиғида бир қадар майнавозчилик бор эди.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

ЛАГЕРЬ [нем. Lager – ўрин, жой; қароргоҳ; омор] **1** Кўшиннинг аҳоли яшамайдиган ердаги вақтинча қароргоҳи. *Бу ердаги ҳаёт фронтдан мингларча километр узқда, мамлакат ичкарасида бўлган ўша лагерь ҳаётидан ҳам осойиштароқ эди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

2 Вақтинча туриш учун қурилган жой, вақтинча қароргоҳ. *Туристлар лагери. Альпинистлар лагери. Қочоқлар лагери.*

3 Маҳбуслар ва ҳарбий асирлар сақланадиган жой. *Ахлоқ тузатиш-меҳнат лагери. Ҳарбий асирлар лагери.*

4 кўчма Муайян бир маслакдаги ижтимоий-сиёсий гуруҳ; ҳаммаслак кишилар тўдаси. *Тинчлик тарафдорлари лагери.*

ЛАЁҚАТ [а. لياقت – мувофиқлик, яроқлилик; яхши фазилат] **1** Бирор ишга яроқлилик, қодирлик; қобилият. *Ўқишга лаёқат. Ишга лаёқати йўқ одам.* ■ *Бой тоғанинг ҳамма юмушларини яхши бажаргани ва меҳнатга лаёқатини, уқувини яққол кўрсатгани учун бой унга [Йўлчиға] катта ерга чиқиб, пахтада ишлашга буйруқ берган эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 айн. **истеъдод.** *..олимлик узиб еса бўлади-ган олма эмас. Бунга лаёқат керак..* И. Раҳим, Ҳилола.

ЛАЁҚАТЛИ **1** Бирор ишга қобилияти бор. *Бу маҳалда жанг қилишга лаёқатли ёлғиз ўзи қолган эди. Шуҳрат, Шинелли йиллар.*

2 айн. **истеъдодли.** *Лаёқатли бола.*

3 Фойдаланишга, ишлатишга ярайдиган, яроқли. *Элмурод дарахт кесиби, ботқоқликка ётқизишга буйруқ берди. Болтадан бошқа кесишга лаёқатли асбоб йўқ эди.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

ЛАЁҚАТСИЗ **1** Бирор ишни бажариш қўлидан келмайдиган; қобилиятсиз. *Меҳнатга лаёқатсиз киши.*

2 айн. **истеъдодсиз.**

ЛАЗАРЕТ [фр. lazaret, итал. lazaretto < lazaro – мохов; дастлаб “моховлар касалхонаси” маъносида қўлланган] Ҳарбий қисмлардаги ярадорлар ва беморларни вақтинча ётқизиш даволайдиган кичкина ши-

фоҳона. *Шаҳар майдонларидан бирига – немислар томонидан лазаретга мослаштирилган мактаб биноси олдига.. итлари билан келиб тўхтади.* Газетадан.

ЛАЗГИ Хоразмнинг шўх, жозибадор куйларидан бири ва шу куй-оҳанг бўйича ижро этиладиган рақс номи. *Бир оздан сўнғ Хоразмнинг ўйноқи куйлари чалиниб, шўх лазги бошланди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

ЛАЗГИН 1 Доғистонда яшайдиган кавказ халқларидан бирининг номи. *Лазгин халқи.*

2 Шу халққа мансуб. *Лазгин тили.*

ЛАЗГИНЛАР Доғистонда яшайдиган кавказ халқларидан бири.

ЛАЗГИНЧА 1 Лазгинларга, лазгин тили, адабиёти ва маданиятига оид. *Лазгинча кийим. Лазгинча рақс.*

2 Лазгин тили. *Лазгинча(ни) биласизми? Лазгинча гапирмоқ.*

ЛАЗЕР [инг. laser <light amplification by stimulated emission of radiation (мажбурий нурланиш оқибатида ёруғликнинг кўпайиши, кучайиши) сўзлар бирикмасидаги бош ҳарфларни кўшиш орқали ҳосил қилинган] Аниқ узунликдаги тўлқинга эга, жуда энсиз ва кучли тарамли нур манбаи бўлган оптик квант генератор (техника, алоқа ва тиббиётда кенг қўлланади). *Маълум бўлишича, ўзини фанга бахшида этган бу олим яримўтказгичлар лазерини кашф этибди.* Газетадан.

ЛАЗЗАТ [а. لذت – тотлилик, ширинлик; ёқимтойлик; ҳузур-ҳаловат] **1** Нарсаларнинг маза-таъм биллиш аъзолари орқали сезиладиган хусусияти; маза, таъм. *Овқатнинг лаззати. Анжирнинг лаззати.*

2 кўчма Ҳузур-ҳаловат ҳисси; маза, нашъа, завқ. *Меҳнат лаззати. Дунё лаззатлари. Уйқу лаззати. Осон ишда лаззат бўлмайди.* ■ Соҳилларни айланиб, Ўтирамиз оқшомлар. *Кеч лаззатига қониб, Роҳатланади танлар.* Т. Тўла. *Аҳмад кўзини юмди. Бутун вужуди бўйлаб лаззат таралгандек бўлди.* Ф. Мусаёнов, Ҳиммат.

3 Лаззат (хотин-қизлар исми).

ЛАЗЗАТЛАНМОҚ Лаззат олмоқ, лаззат ҳиссини туймоқ. *Комилнинг бундай парвосиз ўтиришини, бунинг устига, шеър ўқиб лаззатланаётганини кўрган Бўронбекнинг оғзи очилиб қолди.* Ҳ. Фулом, Машъал.

ЛАЗЗАТЛИ 1 Мазаси (таъми) жуда яхши; ширин, тотли. *Лаззатли шўрва. Лаззатли мева.* ■ *Меҳмонлар лаззатли овқат-*

ларни хўп ейишди, ичишди. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 кўчма Ҳузур-ҳаловат бағишлайдиган; ҳузурли, нашъали, завқли. *Лаззатли ҳаёт. Лаззатли суҳбат. Лаззатли онлар.* ■ *Бу дақиқалар унга ҳам лаззатли, ҳам азобли туюларди.* Ў. Ҳошимов, Қалбинга қулоқ сол.

ЛАЗЗАТСИЗ 1 Бемаза, таъмсиз. *Лаззатсиз овқат.*

2 кўчма Ҳузур-ҳаловатсиз, завқсиз. *Лаззатсиз турмуш.*

ЛАЗИЗ [а. لذيز – лаззатли, тотли; нозик] **1** кт. Мазаси ёқимли; ширин, лаззатли. *Ула-молар эса, гўё уч кундан бери туз тотмагандай, лазиз овқатларга чигирткадай ёпирилиб ура бошладилар.* Ойбек, Нур қидириб.

2 кўчма Ҳузур бағишлайдиган; тотли. *Адҳамнинг аспирантурада қолиши аниқлангандан кейин, улар аҳду наймонлар билан тўлиб тошган лазиз оила ҳаётини бошлаб юборишди.* Ҳ. Зиёхонова, Биринчи мактуб.

3 Лазиз (эркаклар исми).

ЛАИН [а. لعين – лаънатланган] кт. Лаънатланган, қарғиш олган; лаънати.

Шайтони лаин 1) дин. лаънатланган (худонинг даргоҳидан қувилган) шайтон. *Ҳой, мусулмонла-ар! Тарсо Авазнинг дўконига йўламанглар! Ул шайтони лаин бирла тил бириктирган.* С. Сиёев, Аваз; **2)** кўчма ўтакетган фирибгар, ҳийлагар, қаллоб. -*Сен шайтони лаинсан.. энди билдим, хоинлар билан ҳамтовоқ бўлгансан, – деди Абдувоҳид.* Ойбек, Нур қидириб.

ЛАЙЛАК [ф. لايلاک ёки а. لقلق] **1** Узун оёқли қушлар туркумига мансуб, тумшуғи ва оёғи узун, парлари ола (оқ ва қора аралаш) катта қуш. *Лайлак уяси. Лайлакнинг кетишига боқма, келишига боқ.* Мақол.

2 махс. Баландга юк чиқариш учун қурилган, таянчиғи ўртасида бўлган ричагга ўхшаш мослама.

Лайлак бўлмоқ с. т. Олди осмонга, кети ерга бўлиб қолмоқ (мас., арава ҳақида). *Тўзон босилганда қарашса, машина кузови кўтарилганча.. қияликнинг энг четида шундоқ лайлак бўлганча, омонат туриб қолибди.* А. Мухтор, Туғилиш. *Раззоқ сарой этагида лайлак бўлиб тиккайган аравани кўздан кечирди-да: -Қўша бўладими? – деб сўради.* Ҳ. Фулом, Машъал. **Лайлак варрак** Ромб шаклида ясалган варрак. **Лайлак қор** Йирик, пилла-пилла

бўлиб ёғадиган қор. *Ўрик қийғоч гуллаган кунлари бирдан ҳаво совиб, лайлак қор ёғиб юборди.* П. Қодиров, Уч илдиз.

ЛАЙЛАТУЛҚАДР [a. ليلة القدر — қадр кечаси] *дин.* Рамазон ойининг муқаллас саналувчи йигирма еттинчи туни. *Рамазон ойининг 27-кечаси “лайлатулқадр”, яъни “қадр кечаси” саналар эди.* Т. Қори-Ниезий, Ҳаёт мактаби.

ЛАЙНЕР [ингл. liner < line — чизик, йўл] **1** Муайян бир йўлдан қатнаб, юк ёки йўловчи ташийдиган катта тезюрар кема.

2 Узоқ масофага маълум йўналишда катта тезликда учувчи кўп ўринли йўловчи самолёти. *Қудратли лайнеримиз мовий осмон бағрида сокин учиб кетмоқда.* В. Зоҳидов, Сени соғиниб.

Ҳаво лайнери *айн. лайнер* **2.** Бундан фақат бир неча соат илгари парвоз қилган кумушсимон ҳаво лайнери ерга қўнди. Гэзетадан.

ЛАЙЧА **1** Кичкина, ихчам пастак уй ити. *Булардан ташқари, фақат уйнинг зийнати учун боқиладиган.. битта лайча кучук.. битта бароқ мушук.* Ф. Фулом, Шум бола.

2 кўчма салб. Бировнинг ҳар қандай топшириғини кўр-кўрона сўзсиз бажаришга тайёр киши; югурдак, малай. *Ҳўжайиннинг лайчаси-ку, бурнини бир қарич кўтарганига ҳайронимиз.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛАК [ф. لک — юз минг < ҳинд.] *эск.* Юз минг. *Ғози Абдуларим подшо Араб вилоятида.. худо йўлида жанг қилувчи икки лак аскар пайдо қилди..* С. Айний, Дохунда.

ЛАКАЛОВ *с. т.* Лақма, меров; ландавур. *Лакалов одам. ■ Аввалига мен ҳам лакалов, ишонмасдан лақиллар эдим.* М. Али.

ЛАК-ЛАК Юз мингларча, беадад, кўп, сон-саноксиз, беҳисоб. *Лак-лак одам. Лак-лак пул. ■ Сен лак-лак қўшинга саркарда бўладиган бўлими иигитсан.* Ойбек, Навоий.

ЛАКЛУК *с. т. айн. тилгча* **2.**

ЛАКМУС [голл. laktoes — бўёқ томчиси, сачраши] *ким.* Баъзи ўсимликлардан олинадиган бўёвчи модда; сувдаги эритмаси кислотата қизил, ишқорда кўк тусга киради.

Лакмус қоғоз Лакмус эритмаси шимдирилган қоғоз (кислота ва ишқорни аниқлаш учун ишлатилади).

ЛАКОТ [ф. لکات — яроқсиз, бузилган]; **лакот бўлмоқ** *кам қўлл.* Бўшашмоқ, ланж бўлмоқ.

ЛАКТАЦИЯ [лот. lactatio < lactare — таркибида сут бўлмоқ; сут бермоқ; эмизмоқ] Аёлларда ва сутэмизувчи ҳайвонларда туғруқдан кейинги даврда сут ҳосил бўлиши, йиғилиши ва даврий равишда ажралиб чиқиши.

ЛАЛЛАЙГАН **1** Лаллаймоқ фл. сфдш.

2 Жуда бўш, уддаси йўқ; ношуд, бўшашган. *“Сен бировни алдамасанг, бошқалар сени алдайди..” деб ўйларди Азиза лаллайган бу иигитни кўриб.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол. *Эй, лаллайган, лапашанг, гўл! Оғзингга чайнаб соламанми сенинг!* Н. Сафаров, Ҳаёт мактаби.

ЛАЛЛАЙМОҚ Бўшашмоқ, шалвирамоқ; анқаймоқ. *Лаллаймай ўл! Бўлғуси куёв ҳам шунақа бўладими?! Мирмуҳсин, Меъмор. Амманнинг бузоғидай лаллайиб турмай, чиқиб қарасанг ўласанми!* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛАЛМИ **1** Суғорилмайдиган, сувсиз, ёғиндан сув ичадиган; баҳори (ер ёки ғалла ҳақида). *Турбат қишлоғининг кўп ерлари сувсиз бўлиб, аҳолиси лалми буғдой экар эди.* М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. *Лалми даштга йўл олдим.* Т. Мурод, От кишнаган оқшом.

2 кўчма шв. Куруқ. *Мен катталар ҳўжа кўрсинга лалми дўқ уриб кетди, дея ўйладим.* Т. Мурод, От кишнаган оқшом. *Кўп лалми дўқ қилаверма..* М. Ҳазратқулов, Журъат. *Бекорга ҳам халқда, лалмига қатто қиз берма, деган гап юрмайди.* Н. Қобил, Унутилган соҳиллар.

ЛАЛМИКОР **1** Ёғин сувидан фойдаланиб деҳқончилик қилинадиган; ёғин суви билан унадиган, суғорилмайдиган. *У ер лалмикор ҳамда у тепага на машина, на комбайн чиқа олар, ерни қўшида ҳайдаб, донни ҳам ҳўкизлар туёғида янчиб олишарди.* Ш. Холмирзаев, Оғир тош кўча.

2 Лалми экинлар экиш билан шуғулланувчи деҳқон. *Лалмикорлар мўл буғдой ҳосили олдилар.*

ЛАЛМИКОРЛИК **1** Лалми экинлар экиладиган ерлар.

2 Лалми экинлар экиш иши.

ЛАМА **1** [исп. lama < индейс тилларидан] *зоол.* Жанубий Америкада яшайдиган ўрқасиз кичикроқ туя (хонақилаштирилган ламадан юк ташишда, гўшт ва қимматбаҳо жун олишда фойдаланилади).

ЛАМА II [*тибетча* — олий, энг юқори] Тибет ва Мўғулистонда будда дини руҳонийси.

ЛАМАИЗМ Буддавийлик (будда дини)-нинг Тибет ва Мўғулистонда, шунингдек, уларга туташ худудларда яшайдиган аҳоли ўртасида тарқалган бир кўриниши.

ЛАМБАДА [*порт.* lambada — таёқ зарби, зарбаси] Оёқ ва белни алоҳида, ҳиссий ҳаракатлантириб, жуфт-жуфт бўлиб ўйналадиган бразилча рақс тури.

ЛАМИНАЦИЯ [*лот.* lamina — металл, ёғоч ва б. дан қилинган лавҳа, тахта, варақ] Қоғоз, картон, фанер, тахтадан ясалган буюмлар сиртига юқори ҳарорат остида шаффоф полимер парда қоплаш йўли билан жило бериш (буюмнинг ташқи кўринишини яхшилайди ва узоқ вақт эскирмай, бузилмай сақланишини таъминлайди).

ЛАМПА I [*фр.* lampe < *юн.* lampo — машъала; ёритқич; чироқ] Ёритиш учун ишлатиладиган, ёнаётган (пиликли) қисмини ўзига хос шаклдаги шиша қоплаб турадиган асбоб; чироқ. *Электр лампа.* ■ *Раёно айвон лабида қўлини керосинга булғаб, лампа ёқиш ҳаракатида эди.* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. *Ўртадаги тахта полли айвонга осма лампа осиб қўйишибди.* С. Анорбоев, Оқсой.

Лампа ёғ(и) *эск. с.т. айн. керосин.*

ЛАМПА II Ганч ёки алебастр сувоқ қилинган шип.

ЛАМПАМОЙ *айн. лампа ёғ(и); керосин қ. лампа.* *Чироқни ўчирмай кетибман.. лампамой исроф бўлади.* Ҳ. Фулом, Машъал.

ЛАМПОЧКА [*р.* лампочка — кичик лампа] Электр токи билан нур тарқатадиган, атрофи шарсимон, ноксимон ва бошқача шакли шишадан иборат ёритиш асбоби; электр чироқ. *Шербек қоронғи боғ кўчадан ўтиб, ҳар жой-ҳар жойда симёғочларда электр лампочкалар қизариб турган кенг.. кўчага етганида, таниш ҳамқишлоқлариغا дуч келди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛАНГ I [*ф.* لانگ — чўлоқ] кам қўл. Чўлоқ, оқсоқ. *Иш деганда, икки қўл, икки оёғи ланг экан.* «Муштум».

ЛАНГ II: **ланг очик** Кенг (катта) очик. *Қизлар етаклашиб, ланг очик дарвозадан тўғри кириб бордилар.* А. Мухтор, Опа-сингиллар. **Ланг очмоқ** Кенг, катта очмоқ. *..кўча эшикни ланг очганча, катта йўл томон ўқдек учиб кетди.* С. Аҳмад, Уфқ.

ЛАНГАР I [*ф.* لانگر] Кемани ва б. сузиб юрувчи воситаларни сув юзида маълум бир жойда тўхтатиб, ушлаб туриш учун занжирга бириктириб, сув остига ташланадиган оғир темир чангак. *Кема кўм-кўк сувлари чайқалиб турган қўлтиққа лангар ташлади.* М. Маҳмудов, Мангу куй излаб.

ЛАНГАР II [*ф.* لانگر — дорбозлар ходаси] Дорда мувозанатни сақлаш учун дорбоз қўлда тутадиган йўғонроқ узун таёқ; лангарчўп. *Дорбоз узун лангарини ушлаб, арқондан юқорига ўрмалаб бормоқда.* Ж. Шарипов, Хоразм.

ЛАНДАВУР Ҳеч бир ишни уддалай олмайдиган; бўшанг, лапашанг, ношуд. *Бунчалик журватсизсан деб ўйламадим.. Ўзингни қўлга ол, ландавур!* Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

ЛАНДАҲУР [*ф.* لندهور — бекорчи, ишёқмас, танбал] *эск. кт. айн. ландавур.* *Лаванду ландаҳуру соддаю ношуд анойингман.* Муқимий.

ЛАНДИШ [*р.* ландыш < *юн.* ladanon < *а.* لادن — хушбўй смола] *бот.* Япроқлари баргизуб барги сингари чўзиқ, кўнғироқчасимон майда оппоқ хушбўй гулли ўсимлик, бута; марваридгул.

ЛАНДШАФТ [*нем.* Landschaft — ўлка, мамлакат; манзара, кўриниш] *геоғр.* Кўриниши, рельефи, иклими, ўсимликлар ва ҳайвонот дунёси, гидрологик режими ва б. ларнинг бир хиллиги билан ажралиб турадиган ва табиий чегарага эга бўлган худуд, жой. *Устюртда табиий чўл ландшафтларини тиклаш ва геоботаник тадқиқотларни янада муфассалроқ давом эттириш керак.* «Фан ва турмуш».

ЛАНЖ I Тоби айниган, бўшашган; лоҳас. *Ланж бўлмоқ. Ланж қилмоқ (этмоқ).* *Ўзимни ланж сездим.* ■ *Мингбошининг майи мени анча ланж қилди.* С. Абдулла, Мавлоно Муқимий. *Тумов, грип билан оғриганда, умуман, киши ўзини ланж сезса, одатан, қоқирим истеъмол этилади.* Газетадан.

2 Ортиқ дам еб, тобидан ўтган ёки суви кўплигидан узоқ қайнаб бўшашган; дами ўтган, бўш. *Қаёқда қолдинглар? Ош ланж бўлиб кетди-ку.* С. Аҳмад, Ҳукм.

3 *кўчма* Аниқ ва қатъий фикр билдира олмайдиган; фикрдан қайтиб, айниб турадиган; мижғов. *У ўзи ланж одам эди.* ■ *Бригадирнинг ўзи ҳамон ланж-у, бригада*

аззолари виждон азобиди. Н. Сафаров, Мардлар майдонда. [Мулладўст:] *Тайёр ошга баковул бўлмай ўл! Пок бўлмаса, бузиб қўювдинг-ку, ланж.* Ҳамза, Майсаранинг иши.

4 кўчма На у ёқли эмас, на бу ёқли эмас; ноаниқ, мужмал. *Ланж жавоб. Ланж ҳаво.* ■ -*Ўқишларини тамомлашаверсин-чи, бир гап бўлар, — деб ланжроқ жавоб қайтарган эди Тўламат.* С. Анорбоев, Оқсой. *Ҳасанов “ўзингиз биласиз”, дегандек ланжроқ гап қилди.* И. Раҳим, Ихлос.

ЛАНЖЛИК Ланж ҳолат, ланж эканлик. *Паловнинг ланжлиги.* ■ *Қадоқчи Ҳамроқулнинг тоби қочди.. кеча эрталаб ҳам ланжлиги бор эди.* А. Қаҳҳор, Томошабоғ. *Кўрага етиб келганида, баданидаги ланжлик кучайди.* С. Анорбоев, Оқсой. *Раҳим Саидов шуларни ўйлаб, баъзан ўзини ланжликда айбларди.* Ў. Умарбеков, Ёз ёмғири.

ЛАНКА [хит.] I Орқасига оғир металл парчаси, танга, чақа ва ш. к. ёпиштирилган узун-узун жунли тери парчасидан иборат, тегиб ўйналандиган болалар ўйини. *Ланка ясамоқ.*

2 Шу ўйиннинг ўзи. *Ланка ўйнамоқ. Ланка тепмоқ.*

ЛАНТАН [лот. lanthanum < юн. lanthano — беркинмоқ, яширинмоқ] Менделеев даврий системасининг III гуруҳига мансуб кимёвий элемент; юмшоқ, кумушсимон оқ нодир-ер металллардан бири.

ЛАНЦЕТ [нем. Lanzette < лот. lancea — найза] тиб. Учи ва икки томони ўткир, дас-тали тиги ёйсимон пичоқча (жарроҳлик пичоқчаси); ништар.

ЛАНҒИЛЛАМОҚ Яллиғланиб, қипқизил алангаланиб ёнмоқ; алангаланмоқ. *Ўчоқда ўт ланғиллаб турарди. Гулхан ланғиллаб ёнар эди.* ■ *Низомжон.. иссиққина ҳужрада, ланғиллаб ёнаётган печь олдида ўтирибди.* С. Аҳмад, Уфқ. *Абдумажид.. ланғиллаётган гулханни кўрсатди.* Ш. Холмирзаев, Сайланма.

ЛАПАНГЛАМОҚ У ёққа, бу ёққа ташланмоқ, чайқалмоқ, оғмоқ. *Шу пайт йўғон, семиз гавдаси лапанглаб, эркаклардек гурс-гурс қадам босиб, даҳлизга кирган Собира опа кўринди.* М. Хайруллаев, Тилла маржон. *У кабина эшигига осилди, машина лапанглаб, силтаниб, йўлга қайрилди.* С. Зуннунова, Одамлар орасида.

ЛАПАНГ-ЛАПАНГ тақл. с. У ёқ-бу ёққа оғир, бесўнақай чайқалган ҳаракатни билдиради.

Лапанг-лапанг қилмоқ айн. лапангламоқ.

ЛАПАР Тўй ва йиғинларда, халқ сайилларида йигитлар билан қизлар орасида тарафма-тароф бўлиб айтиладиган терма қўшиқ; шунингдек, биргаликда ижро этиладиган қўшиқ ва рақс. *Анорхон билан Ҳайдар.. ҳовуз бўйидаги гулхонага иккита стул қўйишиб олиб, лапар айтишмоқда.* И. Раҳим, Ихлос. *Муниранинг кутилмаганда лапар айтиши эркакларни доводиратиб қўйди!* Э. Усмонов, Ёлқин.

ЛАПАРЧИ Лапар айтувчи, лапар айтишга уста киши. *Ҳар бир байтдан кейин меҳмонлар қийқириб, қарсак чалишиди. Лапарчи кулиб-кулиб, сийлаб-сийлаб, гоҳо “омбур” билан ўйиб-ўйиб оларди.* С. Нуров, Нарвон.

ЛАПАШАНГ Бирор ишни эплай олмайдиган, бўшашган, шалвираган; ландавур. *У вақтда бошқача эди-ку: усти-боши мойга беланган, лапашангроқ бола кўринган эди.* Ҳ. Назир, Бир туп гўза.

ЛАПАШАНГЛИК Бўшашиб уддалай олмаслик, эпсизлик. *Бу лапашанглигимиз учун раҳнамоларимиз бизни афв этурларми?* Ҳ. Фулом, Машғал.

ЛАППАК шв. Ялпоқ, ясси. *Полвон.. учинчи дафъа келтирган тошлар ичидан лаппак, етти-саккиз қадоқ келадиган бир тошни танлаб олди-да, яхшилаб артишга ва бир томонини йўнишга буюрди.* А. Қаҳҳор, Кўр кўзнинг очилиши. *Шолғомни лаппак-лаппак қилиб, картошкани тўғарак қилиб тўғранг.* К. Маҳмудов, Ўзбек тансиқ таомлари.

ЛАППОС с. т. Тўладан келган; қўпол. *Зайнаб лаппос ва ўнта сўзга аранг битта жавоб қайтарадиган эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЛАРЁК [р. “ларь” с. кичр. < швед. lagг — қути, яшик] Савдо дўкончаси. *Китоб ларёги. Газлама ларёги.*

ЛАРЗА [ф. لرزه — титраш; титроқ, қалтироқ] I Кучли таъсир натижасида юз берадиган қаттиқ титраш, қаттиқ силкиниш; титроқ. *Тўхтовсиз ва қаттиқ отишмалардан еру осмон ларзада.* ■ *Муруватли, сахий, дилкаш, дилбар ер, Гумбурлаб силкиндиг, бағрингда ларза.* Ф. Фулом.

2 кўчма Қаттиқ безовталиқ, безовта қилувчи нарсa, ҳолат. *Самарқанда Бобурни*

тилдан қолдирган касаллик — ғоят кучли бир рухий ларзанинг оқибати эди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

Ларзага солмоқ (ёки келтирмоқ) 1) қаттиқ силкитмоқ, титратмоқ. *Танклар ерни ларзага солиб яқинлашмоқда эди. О. Ёқубов, Излайман. Тоғнинг ҳар бурчаги ва ёнбағридан акс садо келиб, дарани ларзага келтирди. С. Айний, Дохунда;* 2) қаттиқ безовта қилмоқ, нотинч ҳолатга солмоқ. *Кўпларнинг хаёли дунёни ларзага солган теурийлар салтанатининг буюк тождорига қарши, ўз ўлимини билгани ҳолда тиф кўтарган кимсада эди. Мирмуҳсин, Меъмор. Бу даҳшат Абдуллани қаттиқ ларзага солди. Ҳ. Шамс, Душман.*

ЛАРЗОН [ф. لرزان — титровчи, қалтировчи; ҳаяжонли] Оғирлигидан осилиб, лопиллаб, тебраниб турган ҳолатли. *Қалин қорнинг вазминлигидан олма, ўрик, жийда шохлари ларзон. А. Муҳиддин ва Ҳ. Тожибоев, Оташ қалбли қиз. ..Қаҳрабо узумлари ишқомларда ларзон бўлиб турган боғни айланшиди. О. Мухтор, Бухоролик бир йигит.*

ЛАРИ Грузия Республикасининг асосий пул бирлиги (1995 йилдан).

ЛАРИНГИТ [лот. laryngitis < юн. larynx, laryngos — ҳиқилдоқ] тиб. Ҳиқилдоқ шиллик пардасининг тумов, грипп ва б. шу каби касалликлар оқибатида яллиғланиши.

ЛАРИНГОЛОГ Ларингология мутахассиси, врач.

ЛАРИНГОЛОГИЯ [юн. larynx, laryngos — ҳиқилдоқ + logos — билим, тушунча] Тиббиётнинг ҳиқилдоқ анатомияси, физиологияси ва касалликларини, шунингдек, диагностикаси, даволаш ва олдини олиш усулларини ўрганувчи бўлими.

ЛАРИНГОСКОПИЯ [юн. larynx, laryngos — ҳиқилдоқ + skopeo — қарайман, кузатаман] Ҳиқилдоқни махсус асбоб (ларингоскоп) ёрдамида оғиз бўшиги орқали текшириш усули.

ЛАС [ф. لاس — тозаланмаган паст навли ипак] Читга нисбатан зич тўқилган, сирти силлик ип газлама; сатин. *Кўрпалик лас. ■ Ундан [туғундан] қора ласдан тикилган махорка халта чиқди. М. Муҳамедов, Қаҳрамон изидан. Қора лас тўн кийиб, белини атлас белбоғ билан боғлаган, оёғида кирза этик. А. Ибодинов, “Латофат” дўконидagi қатл.*

ЛАТ I [ф. لَت — зарар, зиён; калтак зарби; тарсаки, шапалоқ]: **лат емоқ I** Йиқилиш ёки бошқа таъсирлардан шикастланмоқ (эти узилмоқ, кўкармоқ, шишмоқ ва ш. к.). *Оғир юк кўтариб, белим лат еди. ■ Шербек лат еган чап қўлига тегишига ўзи ҳам безиллар эди. С. Анорбоев, Оқсой.*

2 Зарарланмоқ, шикастланмоқ (синмоқ, учмоқ, пачақ бўлмоқ ва ш. к.). *Бўронда лат еган томлар, тахта деворлар ремонт қилинди. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. [Ҳайдарбой] Жўмраги ёки қорнидан лат еб чеғалатилган кўримсиз чойнакларга чой дамлайди. П. Турсун, Ўқитувчи.*

ЛАТ II Латвия Республикасининг асосий пул бирлиги (1993 йилдан).

ЛАТИН қ. лотин.

ЛАТИФ [а. لطيف — илтифотли, хушмуомала; юмшоқ, мулойим; ёқимли] **1** Гўзал, чиройли ва нозик. *Латиф лаб. ■ [Қиз] Оқ кўллари билан латиф бурнининг ўнг томонида, табиатнинг ниҳоятда уста қўли билан кўндирилган қора холини қашиди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.*

2 Ёқимли, майин, нозик. *Гулнинг латиф ҳиди. Латиф тонг ели. ■ Отабек табиатнинг шу кўркам ва латиф кўринишига мафтун бўлиб, узоқ тин олиб кўйди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.*

3 Жозибали ва ёқимли. *Муниснинг латиф ва жозибали шеърлари халқ орасида кенг ёйилган. Газетадан.*

4 Латиф (эркаклар исми).

ЛАТИФА [а. لطيفه — назокат, нозиклик; оқилона сўз; анекдот] **1** Кулгили воқеа-ҳодиса ҳақидаги кичик ҳикоя. *Бир оз чарчагандан сўнг ўтириб, турли латифалар.. қизиқ-қизиқ ҳикояларни эсладик. О. Ёқубов, Янги йил кечасида. Тошкентлик машҳур бойнинг хасислиги ҳақида ҳали ҳеч кимнинг қулоғига чалинмаган латифалар суҳбатга ранг бериб турар эди. Ойбек, Танланган асарлар.*

Афанди латифалари Афсонавий халқ қаҳрамони Хўжа Насриддин афандининг саргузаштлари билан боғлаб, халқ томонидан яратилган қисқа-қиска кулгили лавҳалар, ҳикоялар. *Насриддин афанди латифаларидан ғоят қизиқларини кетма-кет айтади. Ойбек, Танланган асарлар.*

2 Латифа (хотин-қизлар исми).

ЛАТИФАБОЗ [а. + ф. لطيفه باز — латифа (айтиш)ни яхши кўрувчи] *айн. латифачи.*

ЛАТИФАБОЗЛИК Латифа айтиш. *Кул-гили ўйинлар қизиқчилик, аския, латифабозлик билан бир қаторда, меҳнаткаш халқ оммасининг қувноқ, оптимистик руҳини ифодалайди.* М. Қодиров, Халқ рақслари ҳақида.

ЛАТИФАҒҲҲ [а. + ф. لطيفه گوی — латифа айтувчи] *айн. латифачи.*

ЛАТИФАҒҲҲЛИК *айн. латифабозлик.*

ЛАТИФАЧИ Латифа айтувчи, латифалар ижод этувчи, латифага уста одам; латифағҲҲ. *Мавлоно Абулвоси деган машҳур ҳажвчи — латифачининг сўз ва ҳаракатлари ҳамманинг ичагини узди.* Ойбек, Навоий. *Латифачи ошнамизни меҳмон қилиши учун товуқ гўшти, анор сотиб олдик.* М. Салом, Кечирим.

ЛАТИШ 1 Латвия Республикасининг асосий аҳолисини ташкил этувчи халқнинг номи. *Латиш халқи.*

2 Шу халққа тегишли, оид. *Латиш тили.*

ЛАТИШЛАР Латвия Республикасининг асосий аҳолисини ташкил этган халқ.

ЛАТИШЧА 1 Латвишларга, латиш тили, адабиёти ва маданиятига оид. *Латишча рақс.*

2 Латиш тили. *Сиз латишча(ни) биласизми? Латишча гапирмоқ.*

ЛАТОФАТ [а. لطافت — мулойимлик, латифлик; хушмуомалалик; жозибаторлик] 1 Латиф кўриниш, чирой; латифлик, нозиклик, гўзаллик. *Бир қиз бўлса, шунчалик бўларда! Ана латофат, ана назокат!* Шуҳрат, Шинели йиллар.

2 Нарса, ҳодиса, манзара ва ш. к. нинг нозик ҳис уйғотувчи гўзаллиги, ёқимлилиги. *Кўришгунча хайр, соҳиллар! Хайр, шимол латофатлари!* С. Акбарий. *Боғнинг ҳар бурчагида ўзга бир латофат: ариқларда сув кумушланади, майсалардан уқа тутган ҳовуз сув билан эмас, нур билан тўлган каби жимир-жимир мавжланади.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 Латофат (хотин-қизлар исми).

ЛАТОФАТЛИ Латофатга эга; ёқимли, латиф. *Кўзим нури, латофатли на хуш озода жононсан.* Ҳабибий. *Турғун унинг ҳуснини зимдан томоша қиларди. Ўша кунини Саодат бурунгидан ҳам латофатли кўринди унга.* О. Ёқубов, Тоғ қизи.

ЛАТТА [ф. لاتة — мато парчаси, лахтак мато; ошхона сочиғи] 1 Чит буюмларнинг парчаси; ишлатилган, эски-туски матолар. *Катта-кичик хитой вазаларни латта би-*

лан яхшилаб артди. Ойбек, Танланган асарлар. *Икки қадам борди-ю, латтага ўралган бир нимани [Самандарнинг] қўлига берди.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

2 с. т. Умуман, ип газлама, ундан тикилган нарсалар. *Янги ёр топганда, дўстлар, эскидан кечмоқ керак, Эскини ўлган санаб, латта кафан бичмоқ керак.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Нима қиласан латтани? Йўқот!* — *Келиннингиз хурсанд бўлсин, деган эдим-да!* А. Қаҳҳор, Оғриқ тишлар.

ЛАТГА ЖИННИСИ Газлама, мато ва улардан тикилган нарсаларга ўч шахсга (асосан, аёлларга) нисбатан қўлланадиган ибора. *—Латта жиннисини! — деб бақирди Бўтабой, бутун аламини хотинидан олиб, — латтанинг учини кўрсатса, ўзингни томдан ташлайсан.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. **ЛАТГА ҲИДИ КЕЛАДИ** Бирор ёқимсиз гап-сўз, хатти-ҳаракат кабиларга нисбатан қўлланувчи ибора. *Гапларингдан латта ҳиди келади.* ■ *Бу қилигингиздан латта ҳиди келади-ку.* Уйғун, Навбахор.

3 шв. Ипак мато. *Хитойи латта. Латта рўмол.* ■ [Кумушининг] *Паранжисини қўлида, қора атлас кўйлак эғнида, зангор латта мурсак устида.. эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

4 кўчма дағл. Ўтакетган бўш, ношуд; шалвираган. *Эракнинг зуғми бўлмаса, хотинлар уни латта дейди.* С. Юнусов, Осон ишининг охи бор. *Алимардонни учратганидан кейин билди: Анвар бўшанг экан, латта экан.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

ЛАТГА-ЛУТГА *айн. латга-путга.* *Дарахтларга боғланган ҳар хил латта-лутталар баъзан эсган кечки шабадада тебранар ва мазорга қўрқинчли тус бағишларди.* С. Зуннунова, Гулхан.

ЛАТГА-ПУТГА Эски-туски латталар; шуларнинг бўлақларидан қилинган эски-туски буюмлар. *Иккинчи супада бўлса.. бир тўда латта-путталар орасида кулала бўлиб, ҳикоямизнинг қаҳрамони Мамажон ётар экан.* Ф. Фулом, Тирилган мурда.

2 с. т. Газлама ва улардан қилинган бисот буюмлар. *Кўримсиз уй у ёқда турсин, баъзи одамлар латта-путтасидан ҳам ажралишни истамайдилар.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *..сизнинг назарингизда ҳамма хотинлар латта-путта бандалари, шундайми? Т. Жалолов, Олтин қафас.*

ЛАТТАФУРУШ [ф. لتهفروش – латта олиб сотувчи] Эски-туски кийим-кечақлар олиб сотувчи киши; эскифуруш, эскичи.

ЛАТТАЧАЙНАР Гапининг тутуриги йўқ; бир гапни ҳадеб такрорлай берадиган; гапдан нарига ўтмайдиган; миждов, эзма. *Мана шундай латтачайнар одамни кўрса, Назар ота гиппа бўғилади-ю, кўзи тиниб, оғзидан нима чиққанини билмай қолади.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар. *Инжиқ, латтачайнар одамларни жиним суймайди.* М. Ҳазраткулов, Журъат.

ЛАТУНЬ [нем. Latun – тахталанган мис] қ. жез.

ЛАТЧА [р. “ласка” с. нинг бузилган талаффузи] Сувсарлар оиласига мансуб, танаси ингичка чўзиқ ва ўта серҳаракат йиртқич сутэмизувчи ҳайвон.

ЛАУРЕАТ [лот. laureatus – (лавр баргларидан қилинган) чамбар тақилган] Фан, санъат ва ш. к. соҳаларда кўрсатган жуда катта хизматлари учун юксак (давлат ёки халқаро) мукофотга сазовор бўлган ёки бадиий кўрик-танловлар, фестиваллар ғолиби бўлиб, махсус мукофот олган киши. *Тинчлик мукофоти лауреати. Халқаро ёшлар фестивали лауреати.* ■ *Лауреатни сўраб келар қари-ёш. Маслаҳат-ла келар қошига.* С. Акбарий.

ЛАФЕТ [нем. Lafette < фр. l'affut] Тўп, замбарак стволи ўрнатилган дастгоҳ; замбаракнинг шоти ва филдираклардан иборат ост қисми.

ЛАФЗ [а. لفظ – талаффуз; сўз, ибора] **1** кт. Сўз, калима; тил. *Бирдан эрининг шошмай, очиқ чехра, ширин лафз билан кириб келгани Ойша холага нашба қилиб кетди.* Ш. Тошматов, Эрк қуши. *Буларнинг лафзига қулоқ солиб турган Лолахон ўзини тугтолмай отилади.* У. Исмоилов, Сайланма.

Лафзи тез Оғзига келган сўзни қайтармайдиган, салга жаҳли чиқиб гапириб юбораврадиган. *Кумушингизнинг феъли-автори ўзимга маълум: эрка ўсган, лафзи тез.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 кўчма Берилган ваъда, аҳд, сўз. *Ҳозир Нодирнинг юрагида номус ўти, йигитлик лафзи, ориятидан кўра худбинлик, ўжарлик устун турарди.* Ш. Фуломов, Ёрқин уфқлар. *Пахтакорнинг одатича шундай: сўз бердингми, лафзингда тур!* П. Шермухамедов, Пискентлик паҳлавон.

Лафзи йўқ Сўзида, аҳдида турмайдиган, ваъдасини бажармайдиган. **Лафзи ҳалол** Чин сўзли, аҳдида турадиган, ваъдасининг устидан чиқадиған. *Лафзи ҳалол, қуролдош дўстлар Ўринлайди аҳду паймонни.* Ё. Мирзо. **Лафзини ютмоқ ёки лафзидан қайтмоқ** Аҳддан қайтмоқ, айтган гапи, берган ваъдасидан тонмоқ.

ЛАФЗАН [а. لفظاً – сўзда, сўз билан, сўзма-сўз] кт. Сўз орқали, сўзда ифодаланган; ошқора айтилган. *Унинг [Отабекнинг] шу йўсин мулоҳаза ва фикрлари мажлисга чувалган ипнинг учини топиб бергандек бўлиб, лафзан бўлмаса ҳам, маънан уларнинг таҳсин ва олқишларини олди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЛАФЗСИЗ Лафзида, сўзида турмайдиган, субутсиз. *Лафзсиз одам.*

ЛАФЗСИЗЛИК Сўзида, лафзида турмаслик; субутсизлик. *Бизнинг ошладан лафзсизлик чиқиши менга маъқул кўринмайди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЛАХТА [ф. لخته – қуюлиб қолган, юмалокланган нарса]: **лахта қон** Ивиб қолган қон парчаси. *Илоё, оғзиндан лахта қонинг келгурлар, уни ҳам “сен асир бўлдинг”, деб олиб кетишди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат. *Уни кўриб, ёвуз душман лахта қон ютар.* Туйғун, Шеърлар, пьесалар.

ЛАХТАК [ф. لختک – бўлак, парча] Газлама, тери ва ш. к. нинг бўлаги, парчаси. *Фотима опа.. оқ халтадаги қийқиндилар орасидан рўмолчадек лахтакни олиб, қизига берди.* Р. Файзий, Сен етим эмассан. *Улар кичик, лахтак ерлар-ку?.* Мирмуҳсин, Қизил дурралар.

ЛАХЧА: **лахча чўғ** (ёки ўт, олов) Қизариб, яллиғланиб, ловуллаб турган чўғ, ўт. *Гул киприги оппоқ Бир дуру садафдек, Лоалар қизарди Бир лахча оловдек.* Ҳ. Олимжон. [Ғофир:] *Нечук ўртанган, лахча чўғ бўлиб ёнган юрагимни тирнайсиз?* Ҳамза, Бой ила хизматчи. *Ўйласам, юракда ёнар лахча ўт.* Файратий.

ЛАЧАК шв. Хотинлар (қўпинча кекса аёллар) бошга ўрайдиган оқ доқа ёки сурп; дакана. *Мақбаранинг панасида бошига оқ лачак ёпинган аёл киши кўринди-ю, ғойиб бўлди.* С. Анорбоев, Гўзаллик излаб. *Бошларига катта-катта лачак ўраган келинчақлар сирға, мунчоқлар билан безанганлар.* Ойбек, Болалик.

ЛАЧАКЛИК Лачак бўладиган, лачак қилишга мўлжалланган мато. *Энабувининг хаёли аллақайларга бориб келди. Пилта саватдан тортиб эри марҳум Шониёзгача, ипидан тортиб лачаклик бир ярим қарич докагача.. ўйлай-ўйлай, мадорсиз кўзлари толди ва уйқуга кетди.* Ф. Фулом, Соялар.

ЛАШКАР [ф. لشكر — кўшин, армия] эск. ҳарб. Давлатнинг қуролли кучлари мажмуи ёки унинг бир қисми; кўшин, армия. *Бутун лашкар ва сипоҳлар исён туғини кўтариб, ҳузурингизга келди.* М. Осим, Ибн Сино қиссаси.

Лашкар тортмоқ Кўшин билан ҳужумга бормоқ. *У Аҳмаднагар устига лашкар тортиб боради..* С. Кароматов, Олтин қум. **Халқ лашкари** Халқдан кўнгилли суратда тузилган ёрдамчи кўшин. *Морозов ротаси халқ лашкарлари ковлаб қўйган оқоңларга икки взводни жойлаб, қолган взвод билан танкка қарши мудофаа қораларини кўра бошлади.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

ЛАШКАРБОШИ Кўшин ёки унинг бирор қисмининг қўмондони; ҳарбий бошлиқ, саркарда. *Боғи майдонда фавқулодда бир ҳодиса бўлаётганини сезган лашкарбошилар ва азёнлар.. икки-учтадан бўлиб айланиб юришар эди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

ЛАШКАРГОҲ [ф. لشکرگاه — лашкар турадиган жой; ҳарбий қароргоҳ] кт. Лашкар келиб қўнадиган жой, ҳарбий қароргоҳ, лагерь. *Бу кеча лашкаргоҳда иш қайнади.* Ойбек, Навоий. *Темур Малик қиличини яланғочлаб, лашкаргоҳ ўртасидаги ипак чодир томон йўл олди.* М. Осим, Карвон йўлларида.

ЛАШ-ЛУШ 1 с.т. Ҳар хил майда-чуйда нарсалар. [Мен] *Лаш-лушларимни кўтариб, Мадалихон мадрасасидан бир хужра олиб, шунда тура бошладим.* М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. *Чол қовоғи солиқ ҳолда лашлушларини аравадан олди.* Ойбек, Болалик.

2 с. т. Сўйилган қўй ёки молнинг калла-почалари, ичак-човоқлари ва ш. к.

ЛАЪЛ [а. لعل — қизил рангли тош; ёқут] 1 Қизил қимматбаҳо тош; қизил ёқут. *Тошкент ва Самарқандда қадимги замонларда.. феруза, лаъл ва бошқа тошлар сотилинадиган бозорлар бўлган.* Газетадан. *Лаъл эса ёқутга нисбатан юмалоқроқ, қизил, тиниқ ва равшан жавоҳир турар.* М. Осим, Карвон йўлларида.

2 айн. **лаъли лаб**; қ. **лаъли** 1. *Телба кўнғулм ёр зулфи торидан айрилмагай, Жони зорим лаълининг гуфторидан айрилмагай.* Аваз Ўтар.

ЛАЪЛИ [а. + ф. لعلى — лаъл билан безатилган, лаълдан қилинган; лаъл сингари; қип-қизил] 1 шв. Патнис. *Бойнинг буйруғи дарров ижро қилинди, кўк чой дамланган чойнаклар, лаъли ва пиёлалар.. олиб келиб қўйилди.* С. Айний, Қуллар. [Азизхон] *Ясаган обдас-та, қумғон, лаълларга солинган кунгура ва қуйма нақшлар кишини ўзига ром қилиб кўярди.* Н. Сафаров, Наврўз.

Лаъли лаб Лаъл сингари қизил, қирмизи, гўзал лаб. *-Сизга Ҳаёт бўлса!.. — деди жувон, попукли кўкқарға шоҳи рўмолчасини лаъли лаблари орасида ярқираб турган садаф тишлари билан қирчиб.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Лаъли (хотин-қизлар исми).

ЛАЪНАТ [а. لعنت — лаънат; қарғиш] 1 Кечириб бўлмайдиган айби, хагги-ҳарака-ти, оғир жинояти учун билдирилган қаттиқ қарғиш, шундай мазмунда айтилган гап-сўзлар. *Раҳмат олган омондир, Лаънат олган ёмондир.* Мақол. ■ *-Бўлар иш бўлди, мени қиморбоз никоҳлаб олган эди. Отам эл лаънатидан, юрт надоматидан кўчага чиқолмай қолди, — деди Ҳожжи хола.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Қаттиқ ғазаб ва нафратли қарғашни ифодалайди. *Сенга ҳам минг лаънат, ғар хотин!* С. Сиёев, Отлиқ аёл. *Хароб ўл, эй золим, бахтинга лаънат!* *Зулм шоҳи, разил тахтинга лаънат!* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

Лаънат айтмоқ (ёки ўқимоқ) айн. **лаънат-ламоқ**. *Аммо мен ўтмишга лаънатлар ўқидим.* У. Исмоилов, Сайланма.

ЛАЪНАТИ [а. + ф. لعنتى — лаънатланган] Лаънатга, қарғишга дучор бўлган, лаънатланган; шундай маъноли ҳақорат, қарғиш сўзи сифатида қўлланади. *Ҳой, лаънати, аблаҳ, тўхта, нима дединг!* Н. Фозилов, Дийдор. *Сен лаънати мени йўлдан оздирдинг.* Мирмуҳсин, Меъмор. *Лаънатининг хотин олишига ихлоси баланд-у, катта чиқимга тоби йўқ.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЛАЪНАТЛАМОҚ Нафрат, ғазаб билан қораламоқ, лаънат айтиб қарғамоқ. *Одамлар бир-бирига навбат бермай гапирар, соқчиларни лаънатлар, ноибни қарғар эди.* С. Сиёев, Аваз.

ЛАҚ айн. лаққа.

Лақ (этиб) тушмоқ (ёки учмоқ, ишонмоқ) айн. лаққа тушмоқ қ. лаққа. – Сен ҳар ким ҳар нима деса, лақ тушиб, ишониб кетаверма, – деди Мамасодиқ, С. Абдуқаҳҳор, Санамай саккиз дема. Агар бу ерга қайтсанг, тезда уста бўлиб чиқардинг, даромади ҳам катта.. дебди. Пўримбой лақ этиб учибди-ю, жўнаворибди. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

ЛАҚАБ [а. لقب – иккинчи ном; лақаб; тахаллус] 1 Бирор хусусиятига кўра, кишига ҳазил қилиб ёки масхаралаб берилган кўшимча ном; шунингдек, маълум мақсадда ўзгартириб олинган ном. Унга “Митти”.. лақабини қайси ҳазилвон қўйган бўлсаям, топиб қўйибди. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. Қисмда ёш жиҳатдан ҳаммадан кичик, бўйи ҳаммадан паст бўлгани учун “дуварак” деб лақаб қўйилган.. А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз. Мен амир одамлари қўлидан қочиб, йигирма беш йилдан бери ўз жойимни ўзгартириб, “хатирчилик” лақаби билан юрмоқда эдим.. С. Айний, Қуллар.

2 эск. айн. тахаллус. – Муҳаммад Аминхўжани энди халқ Муқимий деб таний бошлади. Сени ҳам халққа бир лақаб билан танитишни истаيمان! Сенинг лақабинг Мавлавий бўлсин! – деди устоз. С. Абдулла, Мавлоно Муқимий.

3 эск. айн. фамилия.

4 Ҳайвонларга қўйилган ном. Чалма ва Медунка лақаби бўлган иккита ғунажиннинг сuti текириб борилди. Н. Мавлонов, Қорамолчилик.

ЛАҚАБЛАНМОҚ Лақаб олмоқ; кўшимча ном билан аталмоқ. Ҳар кун.. дўкон олдида кичкина декча қайнатиб, бир товоқ хўрда ошга қаноатланганидан, дўкондорлар орасида у сал кундаёқ “хўрда махсум” деб лақабланди. Ойбек, Танланган асарлар.

ЛАҚАЙ Ўзбек уруғларидан бирининг номи (асосан, Тожикистон Республикаси ҳудудида, Афғонистон, Эрон ва б. жойларда яшайдилар); шу уруққа мансуб киши. Уларнинг афт-башараларидан баъзилари лақай, баъзилари тожик ва баъзилари афғон экани билиниб турарди. С. Айний, Дохунда.

ЛАҚИЛЛАМОҚ 1 Вақтни бекорга ўтказмоқ, сандироқламоқ. “Каттароқ” иш тополмай, икки йил ишсиз лақиллаб юрганидан.. хабари йўқ. С. Анорбоев, Оқсой.

2 Алданиб ишонмоқ. Ушанинг гапига лақиллаб юрибсанми?!

3 Бўлар-бўлмас гапларни қилмоқ, лозим бўлмаган гапларни гапирмоқ. Бу йигит чойхонада нима деб лақиллади? Ҳ. Тўхтабоев, Сариқ девни миниб. Буни менга нозик бир одам айтди, тағин унга-мунга лақиллаб юрманг. «Муштум».

ЛАҚ-ЛУҚ кам қўлл. айн. лаш-луш. Асалари уялари ва бошқа лақ-луқларни йиғиштирaverинглар, Тошкентга кўчамиз. «Муштум».

ЛАҚМА 1 Ҳар нарсага даров ишонаверадиган, осон алданадиган. Танийдиган хотинлар бу ҳолни ҳийла ва шайтонлик эканини яхши англасалар ҳам, ҳовлиқма, лақма, енгил Лутфинисо бунга чиндан ишонар.. ким кўринса, шунга кўз ёши қилар эди. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Калтафаҳм, гўл. Абдимўминнинг иссиқсовуғини ўз гарданига олган лақмалар ўзлари тушиб қолган гирдобга бошқаларни тортмайди дейсанми? «Муштум».

ЛАҚМАЛИК Лақмага хос хусусият; хатти-ҳаракат. Қишлоқдан чиққандан кейин Боқижон ачиқ-тиззиқ гапириб, дадасига ёпишди, уни лақмаликда, овсарликда айблади. Ойбек, О. в. шабадалар. Шу лақмалигинг билан сендан қанақа пармачи мастер чиқсин! Ҳ. Назир, Ўтлар туташганда.

ЛАҚҚА I зоол. 1 Чучук сувларда яшайдиган, тангачасиз, мўйловли йиртқич балиқ. Эрталабдан ташланган қармоқларга тўрттагина бир қаричлик лаққа илинди. Ҳ. Фулом, Машғал.

Лаққа балиқ айн. лаққа I.

2 с. т. Лаҳм, суяксиз (гўшт). [Нор:] Хола, мени кўп чархламанг-у, уврангизни кеса беринг! Оғзингизга сиққанини уч кунда лаққа жигардек қанорангизга илиб қўяман. Ҳамза, Паранжи сирлари. Ўзингга ташланган итга лаққа гўшт ташласанг.. А. Мухтор. Қорақалпоқ қиссаси.

ЛАҚҚА II: лаққа тушмоқ (ёки ишонмоқ) Суришгирмасдан, ўйлаб кўрмасдан, осонгина, паққос ишонмоқ; алданиб қолмоқ. [Эркин Раёнога:] Йўқ, рости билан ҳам аҳмоқман! Аҳмоқ бўлмасам, шуларнинг ҳийласига лаққа тушармидим, Акрамнинг домига илинармидим? О. Ёқубов, Айтсам тилим куяди, айтмасам – дилим. “..чойларни дамлаб, овқатларни димлаб қўямиз” деса, мен лақма лаққа ишонибман. Й. Шамшаров, Тошқин.

ЛАҚҚА III с. т.: лаққа чўғ (ёки ўт) айн. лахча чўғ (ёки ўт) қ. лахча. Кейин унинг та-

гига лаққа чўғдан қалаб, бир-икки пуфлади. Ш. Холмирзаев, Оғир тош кўча.

ЛАҚҚИ с. т. Лақма. *Лаққи одам.* ■ *Парда лаққи қаҳ-қаҳ уриб кулди.* Ш. Холмирзаев, Қил кўприк. *Мана, шу лаққи чол ҳам рўйхатга “юқори”нинг кўрсатмаси билан тиркалган..* Э. Аъзам, Кечикаётган одам.

ЛАҒМОН [хит. “чўзиқ хамир”] Хамир-ни чўзиб ёки узун ингичка кесиб тайёрланадиган, юзига қайла солиб ейиладиган овқат. *Кумуш опам ҳам шу ерда эдилар.. Лағмонни унча хушламас эканлар, шекилли, яхши емадилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Фуломжон.. ошхонага кириб, чўзма лағмон еди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛАҒМОНХОНА Лағмон пишириб сотиладиган ошхона. *Кабобхоналар, паловхоналар, лағмонхоналар.. қанчалик кўп бўлса, одамларимиз савдо раҳбарларига сидқидилдан ташаккур айтадилар..* Газетадан.

ЛАҲАД [а. لحد – гўр] Қабрнинг ички, мурда қўйиладиган хонаси. *Мурда лаҳадага қўйилиб, гўрга тупроқ тортилаётган вақтда, таомилга кўра, кимдир халойиққа қараб: -Ҳо, яхшилар, марҳум қандоқ одам эди? – деди.* А. Қаҳҳор, Пора.

ЛАҲЖА [а. لهجه – тил, шева; талаффуз; акцент] тлш. Маҳаллий диалектнинг бир неча шевадан иборат гуруҳи. “Ж” ловчи лаҳжа. *Ўзбек тилининг қипчоқ лаҳжаси.*

ЛАҲЗА [а. لحظة – кўз очиб юмгунчалик вақт, он, сония] Кўз очиб юмгунча ўтадиган вақт; он. *Лаҳза ичида. Лаҳза ўтмасдан. Бир лаҳзада.* ■ *Кўз очиб юмгунча ўтган дам – қиммат, Бир лаҳза мазмуни бир бутун баҳор.* Ф. Фулом. *Йўлчи ишдан бир лаҳза бўлсин тўхтамади.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛАҲЗАЛИК: бир лаҳзалик Жуда тез, бир онда бўлиб ўтадиган. *Ўзинг кетдинг, қолди хаёлда Хумор кузлар, иссиқ боқишинг. Бир лаҳзалик дил айёмидан Сира сўнмас ширин ёқишинг.* Зулфия.

ЛАҲИМ [а. لحيم – қўшиш, пайвандлаш; қўшилиш] Ер остидан, уй ёки қалъа остидан қазиб ўтказилган тор йўл. *Маймун: -Мен шу ердан лаҳим ковлаб, беш кечаю беш кундузда чиқаман, – дебди.* «Эртақлар».

ЛАҲМ [а. لحم – гўшт, эт; меванинг гўшти] Суяксиз, юмшоқ (гўшт ҳақида). *Гўшт сўраб келганда, “пулинг қани?” деб суриштирмай, гўштнинг сатта юмшоқ, лаҳм жойидан кесиб берганман.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЛЕВ Болгария Халқ Республикасининг асосий пул бирлиги.

ЛЕВИРАТ [лот. levig – қайни, эрнинг укаси] этн. Кавказ, Ўрта Осиё халқлари. диндор яҳудийлар ва бларда бўлган ва кейинги даврларда сақланиб қолган қадимий никоҳ одатларидан бири: унга кўра, есир (бева) қолган аёл эрининг укасига – қайнисига турмушга чиқишга мажбур ёки шундай ҳуқуққа эга бўлган. *Левират никоҳ шакли 20-асрдан сўнг халқимиз турмушидан буткул чиқиб кетган.* «ЎЗМЭ».

ЛЕВОМИЦЕТИН [юн. leukos – оқ + mykes (myketos) – замбуруғ] тиб. Айрим микроорганизмлар ҳосил қиладиган ёки кимёвий йўл билан олинадиган, микробларга қарши кучли таъсир қилувчи антибиотик (қорин тифи, дизентерия ва б. касалликларни даволашда қўлланади).

ЛЕГАЛ [лот. legalis – қонуний] сўйс. Қонун бўйича рухсат этилган, расман тан олинган; ошқора, очикча. *Легал партия. Легал матбуот.*

ЛЕГАЛЛАШТИРИШ Легал, ошкор ҳолга ўтказиш, қонуний тусга киритиш. *Айниқса, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш (қонунийлаштириш)га қарши курашиш, терроризмни молиялаштирувчи манбаларга чек қўйиш масаласи жуда муҳим ҳисобланади.* Газетадан.

ЛЕГАЛЛИК Ошкоралик, қонунийлик.

ЛЕГИОН [лот. legio, legionis – тўплаш, тўлдириш; қабул қилиш] тар. 1 Қадимги Рим армиясида асосий ташкилий ва тактик бирлик (турли даврларда 4500 дан 10000 гача аскардан иборат бўлган).

2 Турли мамлакатларда ва турли даврларда турли хил ҳарбий қисмлар (ва ветеран жангчилар тузилмалари)нинг номи.

3 Иккинчи жаҳон уруши даврида Германияда турли халқларга мансуб ҳарбий асирлардан тузилган ҳарбий бирлик, бўлинма.

ЛЕГИОНЕР [лот. legionarius – легионга мансуб, легион таркибига кирувчи] 1 Легион таркибидаги аскар.

2 спорт. Шартнома бўйича ўз клуби (жамоаси)дан бошқа (одатда хорижий) клубга ўтиб, ўша клуб учун ўйновчи спортсмен (футболчи, хоккейчи ва б.). *Икки оғиз болгариялик легионерларимиз ҳақида гап кетганда, терма жамоамиз таркибида “Левски” клубининг икки нафар футболчиси*

исми-шарифи қайд этилган. Газетадан. «Реал»нинг янги президенти бразилиялик легионер Какани ўз жамоасига олмоқчи. Газетадан.

ЛЕГИРЛАМОҚ [нем. legieren — эритмоқ, суюлтирмоқ < лот. ligare — бириктирмоқ, ёпиштирмоқ] ким. тех. Муайян материалларга, металл қотишмаларига уларнинг хоссалари (мустаҳкамлиги ва пластиклиги, ёйилишга ва коррозияга бардошлилиги, иссиққа чидамлилиги ва б.) ни яхшилаш учун бошқа моддалар — легирловчи элементларни (хром, алюминий, никель, титан ва ш. к.) қўшмоқ. *Пўлатни легирламоқ. Легирланган чуян.*

ЛЕГИТИМ [лот. legitimus — қонуний, қонунарга мос, мувофиқ] ҳуқ. Қонуний, қонуний ҳуқуқ (ваколат)и бўлган, умум томонидан тан олинган. *Мазкур объект эркин алмаштириладиган валюта ёки легитим сўмга сотилади.* Газетадан.

ЛЕГИТИМАЦИЯ, легитимлаш [лот. legitimus — қонуний, қонунаштирилган] ҳуқ. 1 Давлат ҳокимиятининг, бирон-бир ижтимоий тузилма, мақом, ваколатларнинг, ҳуқуқларнинг қонунийлигини этироф этиш ёки маъқуллаш, тасдиқлаш; ушбу жараён муайян жамиятда тан олинган қадриятларга таянади.

2 Қонунийликни ёки ваколатларни тасдиқловчи ҳужжатлар.

ЛЕДЕРИН [нем. Leder — чарм] Китоб муқоваси учун ишлатиладиган сунъий тери.

ЛЕЙ Руминия Республикасининг (1890 йилдан) ҳамда Молдавия Республикасининг (1993 йилдан) асосий пул бирлиги.

ЛЕЙБОРИСТ [ингл. labourist < labour — иш, меҳнат] Англияда ўзини ишчилар партияси (Labour party) деб атайдиган, сиёсатда ислохотлар йўлини тутувчи партия аъзоси. *Лейбористлар партияси. Лейбористлар ҳукумати.* ■ *...мамлакатнинг ҳозирги ҳукумати — лейбористларга ашаддий муҳолиф консерваторлар турибди.* Газетадан. *Шу пайт залда ўтирган лейбористлар партияси фаолларидан бири—кекса ва хунуккина бир аёл ўрнидан туради.* Газетадан.

ЛЕЙКА [р. лить — “қуймоқ, оқизмоқ” фл. дан ясалган от] Ўсимлик ва гулларга сув сепиш учун ишлатиладиган, жўмрагининг учи тешик-тешик идиш. *Муҳаббат ҳовлида гулларга лейкада сув бериб юрар эди.* О. Ёқубов, Икки муҳаббат.

ЛЕЙКЕМИЯ [юн. leukos — оқ + haima — қон] тиб. айн. лейкоз (қ.); оқ қон касаллиги.

ЛЕЙКО- [юн. leukos — оқ] Ўзлашма байналмил сўзларнинг биринчи қисми бўлиб, уларнинг оқ рангга муносабатини, алоқадорлигини кўрсатади.

ЛЕЙКОЗ [юн. leukos — оқ] тиб. Қон ишлаб чиқарувчи тўқиманинг бир қатор патологик ҳолатлар — илик (кўмик)нинг зарарланиши, лимфатик тугунлар, талоқнинг катталашуви, лейкоцитлар сонининг ортishi, тромбоцитлар, эритроцитлар сонининг ва гемоглобин миқдорининг камайishi билан кечадиган ўсма касаллиги; лейкемия, оқ қон касаллиги.

ЛЕЙКОПЕНИЯ [лейко.. + юн. penia — камбағаллик, етишмаслик] тиб. Баъзи юқумли ва б. касалликларда, шунингдек, нурланишда ёки айрим дориларни қабул қилганда, қонда лейкоцитлар сонининг камайishi.

ЛЕЙКОПЛАСТИР [лейко.. + юн. hemplastron — суртма дори] Юпқа газлама, матодан бир томонига махсус ёпишқоқ масса суртиб тайёрланган оқ тасма; яраларга ва операция қилинган жойларга қўйиладиган бинт-боғловларни маҳкам тутиб туриш, ярали жойларни инфекциялардан сақлаш ва б. мақсадларда фойдаланилади.

ЛЕЙКОЦИТЛАР [лейко.. + юн. kytos — идиш, омбор; хужайра] физиол. Оқ қон таначалари — қоннинг ўлик хужайралар, бактериялар ва бошқа ёт жисмларни йўқ қилувчи ва антитаналар ишлаб чиқарувчи рангсиз шарсимон хужайралари.

ЛЕЙКОЦИТОЗ [< “лейкоцит” с. дан] тиб. Қонда оқ қон таначалари (лейкоцитлар) сонининг овқат ҳазм қилинганда, ҳомиладорликда ва аксар юқумли-яллиғланиш касалликларида меъёрга нисбатан кўпайishi.

ЛЕЙТЕНАНТ [фр. lieutenant] Армия ва флотда катта ва кичик лейтенантлар оралигидаги унвон ва шу унвонга эга бўлган офицер.

ЛЕЙТМОТИВ [нем. Leitmotiv — асосий, етакчи сабаб, мотив] 1 Мусиқали асарда бошдан охиригача такрорланадиган куй, мавзу.

2 *кўчма* Қайта-қайта такрорланиб таъкидланадиган асосий фикр, асосий мақсад.

ЛЕК I [ф. ليك] поэт. айн. лекин. *Бевафо нигор ёдин тез унутмоқ истарман, Лек менда йўқ бу хил беваҳо паришонлик.* Э. Воҳидов, Муҳаббат.

ЛЕК II Албания Халқ Республикасининг асосий пул бирлиги.

ЛЕКИН [ф. *лекин* < а. *لكن* — бироқ, аммо] **1** *зидл. боғл.* Мазмунан бир-бирига зид бўлган содда гапларни, мазмунан зид бўлсада, бири иккинчисини инкор этмайдиган гапларни боғлайди. *Уй кичкина, лекин ёруғ.*

■ *Сидиқжон билан Канизак келганда, залга одам тўлган, лекин президиум атрофида ҳеч ким йўқ эди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироклари. -Тўғри, ўзи чўлоқ-ку, лекин шамолдан тез учади, ҳайронман.. Ишни пухта қилади. Ойбек, Танланган асарлар.*

2 *от вzf.* Қилинаётган иш-ҳаракатнинг заминиди бошқа мақсад, кетидан келадиган бошқа нарса борлигини ифодалаш учун ишлатилади. [*Фазлиддин:*] *Пулни ундириш учун акам шошмас эди, бир парча боғ бизга унчалик керак эмас. Унинг лекини бор, йигитча яқинда мардикор бўлиб урушга жўнаши мумкин. Ойбек, Танланган асарлар.*

ЛЕКСЕМА [юн. *lexis* — ибора, нутқ ўрами] Тилшуносликда: шакл ва маъно жиҳатидан бир бутун ҳолда текшириладиган мустақил маъноли сўз; тил қурилишининг лексик маъно англатувчи бирлиги.

ЛЕКСИК Лексикага, тилнинг луғат таркибига оид; луғавий. *Сўзнинг лексик маъноси. Ўзбек тилининг лексик бойлиги.*

ЛЕКСИКА [юн. *lexikos* — сўзга оид, луғавий < *lexis* — сўз, ибора] *тлш.* Бирор тил ёки шевада муайян пайтда мавжуд бўлган сўзлар мажмуи; бирор иш, фаолият, касб-ҳунар соҳасида қўлланадиган сўз ва терминлар, шунингдек, бирор муаллиф бадий асарларининг сўз бойлиги. *Ўзбек тили лексикаси. Тошкент шевасининг лексикаси. Касб-ҳунар лексикаси. Чорвадорлар лексикаси. Навоий асарлари лексикаси.*

ЛЕКСИКОГРАФ Лексикография мутахассиси; луғатшунос.

ЛЕКСИКОГРАФИК Лексикографияга, луғатчиликка оид. *Лексикографик ишлар.*

ЛЕКСИКОГРАФИЯ [юн. *lexikos* — луғат + *grapho* — ёзаман] Луғат тузиш назарияси ва луғат тузиш иши; луғатшунослик, луғатчилик. *Ўзбек лексикографияси.*

ЛЕКСИКОЛОГ Лексикология мутахассиси; сўзшунос.

ЛЕКСИКОЛОГИК Лексикологияга оид. *Лексикологик тадқиқот.*

ЛЕКСИКОЛОГИЯ [юн. *lexikos* — луғатга оид + *logos* — таълимот] Тилшунослик-

нинг тилнинг луғат таркибини (лексикани) ўрганувчи бўлими; сўзшунослик. *Ўзбек тилининг лексикологияси.*

ЛЕКСИКОН [юн. *lexikon* — луғат] Маълум бир кишининг сўз ва иборалари захираси; бирор ижтимоий қатлам ёки муайян фаолият соҳасига мансуб умумистеъмолдаги сўзлар захираси.

ЛЕКТОР [лот. *lector* — ўқувчи] Маъруза (лекция) ўқувчи киши.

ЛЕКТОРИЙ [лот. *lectorium*] Маъруза (лекция)лар ўқиладиган бино.

ЛЕКЦИЯ [лот. *lectio* — ўқиш] Олий ўқув юрти ёки омма орасида бирор мавзу юзасидан оғзаки баён тарзидаги ўқиш, ўқув машгулоти; маъруза. *Мазмуни лекция. Лекция зали. Лекция тингламоқ.* ■ *Бир куни райондан доктор келиб, “Кундалик турмушда гигиена” мавзuida лекция ўқиди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироклари.*

2 Шундай баённинг ёзма ёки босма матни.

ЛЕММА [юн. *lemma* — пора; фойда; тама, ғараз] *мат.* Бир ёки бир неча теоремаларни исботлашда фойдаланиладиган ёрдамчи теорема, даъво.

ЛЕМУР [лот. *lemures* — ўлган аждодларнинг руҳлари] *зоол.* Чала маймунлар оиласига мансуб, орқа оёқлари олдингиларидан, думи танасидан узун, тропик ўрмонларда яшовчи, унча катта бўлмаган сутэмизувчи ҳайвон.

ЛЕНИНИЗМ [Россия коммунистлар (большевиклар) партиясининг асосчиси В.И.Ленин номидан] *тар.* Марксизм (қ.)нинг асосий қоидаларини ривожлантирган В.И.Ленин таълимоти.

ЛЕНТА [нем. *Linte* < лот. *linthea* — қалин матодан қилинган энсиз тасма] **1** Безак учун ишлатиладиган ёки сочга тақиладиган энсиз узун тасма. *Шойи лента. Орден лентаси. Лента тақмоқ.* ■ *Гавҳарнинг битта қилиб ўрилган узун сочи орқасидан лента билан бўғиб қўйилган. П. Қодиров, Уч илдиз.*

2 қ. **тасма.** *Изоляция лентаси. Ёзув машинасининг лентаси. Телеграф лентаси.*

3 қ. **тасма.** *Конвейер лентаси. Транспортёр лентаси.*

ЛЕПРА [юн. *lepra* — мохов] қ. **мохов.**

ЛЕПРОЗОРИЙ [юн. *leprosus* — моховга йўлиққан, чалинган] Моховга чалинган касалларни соғлом аҳолидан, жамиятдан

алоҳида ажратиб даволайдиган, профилактика ишларини олиб борадиган муассаса, шифохона; моховхона.

ЛЕТАРГИЯ [лот. lethargie < юн. lethe – унутиш + argia – дангасалик, ишёқмаслик] *тиб.* Узоқ, чуқур уйкуга ўхшаш касаллик ҳолати (бунда барча ҳаёт белгилари билинмас даражага келади: бемор ухлаб қолганга ўхшайди, қимирламайди, таъсирларни сезмайди).

ЛЕТУЧКА [р.] *с. т.* Зарурий масала(лар) юзасидан ўтказиладиган қисқа муддатли мажлис. -*Соат иккига летучка эълон қиласиз, – деди Ҳошимжон ака.. секретарь қизга.* О. Ёқубов, Бир фельетон қиссаси. *Летучкани редакциянинг олий органи деса ҳам бўлади: энг муҳим масалалар летучкада муҳокамадан ўтади.* Ў. Усмонов, Сирли соҳил.

ЛИАНАЛАР [фр. lianes < lier – боғламоқ] *бот.* Бошқа ўсимликлар, қоялар, иморатлар ва. б. нарсаларга чирмашиб, ўралиб, ўрмалаб ўсадиган дарахтсимон ёки ўтсимон ўсимликлар гуруҳи.

ЛИБЕРАЛ [лот. liberalis – озодликка оид; озод, эркин, ҳур] **I** Либерализм тарафдори; либераллар партиясининг аъзоси.

2 с. т. Келишувчи, мурасасоз; ўринсиз раҳмдиллик кўрсатувчи; масалага бепарво қаровчи.

3 Ижтимоий муносабатларни либераллаштириш, эркинлаштириш сиёсати тарафдори.

ЛИБЕРАЛ II I Либерализмга, либералларга оид; либерализм ғояларини ёқловчи, ифодаловчи. *Либерал партия. Либерал буржуазия.*

2 с. т. Мурасасозликдан, келишувчиликдан иборат бўлган; мурасасоз. *Либерал муносабат.*

ЛИБЕРАЛИЗМ [лот. liberalis – озодликка оид] **I** Ғарбий Европа мамлакатларида 17-18-асрларда пайдо бўлган ва мутлақ ҳокимликка, феодализмга қарши қаратилган, фуқаровий, сиёсий, иқтисодий эркинликларни талаб қилган ғоявий ва ижтимоий-сиёсий оқим.

2 с. т. Эркин фикрлилик; мурасасозлик, келишувчилик, ортиқ даражада раҳмдиллик, бировга ўринсиз ён босишлик.

ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ, либерализация [лот. liberalis – эркин, озод] Мамлакат ижтимоий ҳаётининг барча соҳаларида кенг эркинликлар бериш; иқтисодий ва фуқаролар

шахсий ҳаётига давлат аралашувини бекор қилиш ёки камайтириш. *Нарх-навоини либераллаштириш. Ҳозир суд-ҳуқуқ тизимида либераллаштириш давом этмоқда.* Газетадан.

ЛИБОС [а. لباس –] *кт. 1* Кийим, устбош. *Янги либос. Байрам либоси. Мана кўрдингизми? ..Ота жабдуқ, одамга либос, деганларича бор-да. Кийиниб, туппа-тузук одам бўлди-қўйди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Кўп ўтмай, куёв либосини кийдириши учун уни [Муқимийни] ичкарига таклиф қилдилар.* С. Абдулла, Мавлоно Муқимий. *Ёш шоирлар ва журналистлар клуби, либос дизайни, тасвирий санъат, ёғоч ўймакорлиги, радиоэлектроника тўғарақлари, шахмат клуби шулар жумласидандир.* Газетадан.

2 театр. Спектакль ва режиссёр ғоясига мувофиқ, муайян роль, бинобарин, актёр учун танланиб кийдириладиган кийим, пойабзал, бош кийим, зеб-зийнат ва б.; спектаклни безашнинг асосий воситаларидан бири. *Либос танлашда қахрамоннинг характери.. ёши ўз аксини топади.* «ЎЗМЭ».

3 кўчма поэт. Бадий тасвирда: ўраган, қоплаган нарсага нисбатан рамзий маънода қўлланади. *Табиат баҳор либосини кийди. Шаҳар байрам либосига безанди. Чап томонда эса, куз либосини кийган Олтинсой қишлоғи равшан кўринарди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *Наврўз эди табиат гулгун, Кийиб олган ям-яшил либос.* Ё. Мирзо. *Мен ойна орқали, оқ либос кийган шаҳар кўчаларини томоша қилиб, Сидиқ ака ҳақида ўйлардим.* О. Мўминов, Хиёбондаги уч учрашув.

ЛИБРЕТТО [итал. libretto – китобча] **I** Опера, оперетта, оратория каби мусикали-драматик асарларнинг сўз матни; опера, балет мазмунининг қисқа баёни. [Матниёз Юсунов] *Орадан сал фурсат ўтмай, Ҳамид Фулом либреттоси асосида “Хоразм кўшиғи” операсини ёзди.* А. Раҳмат. Фронт йўлларида. *АҚШдаги Нодир адабиётлар кутубхонасида мен фавқуллодда Генделнинг Амир Темури фаолиятига бағишланган “Буюк Темури” операси партитурасини, итальян ва инглиз тилларидаги либреттолари билан бирга топдим.* Газетадан.

2 Кинофильмнинг сюжет режаси ёки сценарий схемаси.

ЛИБРЕТТОЧИ Либретто муаллифи. *Ёш ижодкорлардан ҳам кўплаб либретточи ва ижрочилар етишиб чиқди.* Газетадан.

ЛИВИТ *тўқм.* Калавадан, шунингдек, тўқув дастгоҳига солинган таңдадан элликта-элликта қилиб ажратилган ип ёки ипак дастаси. *Бир ливит ип. Калавани ливитга ажратиш. Танданинг ливитлари.*

ЛИВИТЧИ Пишитилган ип ёки ипакни ливитларга айлантирувчи ишчи. *Ишқордан чиқарилган ипак цехларга тақсимланиб, ливитчилар қўлига ўтади.* Газетадан.

ЛИГА I [*фр.* ligue < *лот.* ligare – боғламоқ, қўшмоқ] **1** Кишилар, ташкилотлар, давлатларнинг иттифоқи, ҳамжамияти, бирлашмаси. *Миллатлар Лигаси. Араб мамлакатлари лигаси (уюшмаси).*

2 Спортда: ўз даражаларига кўра бирлаштирилган жамоалар табақаси, гуруҳи. *Олий лига. Биринчи лига. ■ ...имкониятимизни ишга солган ҳолда олий лигага чиқишни кўзламоқдамиз, — деб сўз бошлади команда катта тренери.* Газетадан. *Турнирда дастлабки тўрт ўринни эгаллаган шашкачилар республика биринчилигининг биринчи лигасида баҳслашиш ҳуқуқига эга бўладилар.* Газетадан.

ЛИГА II [*итал.* liga – алоқа, боғланиш] *мус.* Нота ёзувида маълум ноталарни бирлаштирувчи ва уларни қўшиб, узлуксиз ижро этиш зарурлигини билдирувчи ёйсимон белги.

ЛИДЕР [*ингл.* leader – етакчи, бошлиқ, раҳбар] **1** Бирор сиёсий партия ёки ташкилотнинг раҳбари, йўлбошчиси.

2 Спорт мусобақаларида олдинда боровчи шахс ёки жамоа; етакчи, пешқадам. *Турнир лидери. Мотоцикл пойгаси лидери.*

ЛИЗИНГ [*ингл.* lease, leasing – ижара; ижара шартномаси; ижарага бермоқ] Асосий ишлаб чиқариш воситалари (машиналар, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш иншоотлари) ва б. товарларни ишлаб чиқаришда фойдаланиш учун қарзни аста-секин узиш шarti билан узoқ муддатли ижарага бериш ёки олиш. *Лизинг компанияси. Лизинг шартномаси.*

ЛИК: **лик этиб** **1)** *айн. лип этиб қ. лип. Қиёмхон ҳам лик этиб ўрnidан турди.* Н. Аминов, Суварак; **2)** ҳеч ким кутмаганда; дарров. *Улик этиб гапга аралашди.*

ЛИКАНГЛАМОҚ I Гоҳ у томонга, гоҳ бу томонга ташланмоқ; қимирлаб, ликиллаб турмоқ. *Кўприк тахтаси киши юрганда ликанглаб турар эди.*

2 салб. Буралиб юрмоқ, қийшангламоқ, жилпангламоқ. *Кўзларига.. Машариб чўлоқ кўриниб кетди. У ликанглаб бориб, ҳоким тўранинг ёнидаги бўш жойга ўтириб олди.* «Муштум».

ЛИКАНГ-ЛИКАНГ тақл. с. Гоҳ у томонга, гоҳ бу томонга ташланиб, қимирлаб, ликиллаб туришни ифодалайди.

Ликанг-ликанг қилмоқ айн. ликангламоқ.

ЛИКВИД [*лот.* liquidus – суюқ, оқувчан]: **ликвид маблағлар мл. иқт.** Қарз мажбуриятларини қоплаш учун фойдаланилиши мумкин бўлган пул ҳамда тез, осон нақд пулга айланадиган қимматдор нарсалар (векселлар ва б. қимматбаҳо қоғозлар).

ЛИКЁР [*фр.* liqueur – < *лот.* liquor – суюқлик] **1** Спирт, шакар шарбати ва мева ёки резавор шираси аралашмасидан тайёрланган ширин ва ўткир спиртли ичимлик.

ЛИКИЛДОҚ Ликиллаб турадиган.

ЛИКИЛЛАМОҚ I Тебраниб, у ёқ-бу ёққа, баланд-пастга энгил ҳаракат қилмоқ; лик-лик қилмоқ. *У ликиллаб кетаётган эди, орқасидан эргашиди. С. Сиёев, Ёруғлик. Юрганида, белидан насти ғалати ликилларди. Н. Аминов, Суварак. Зина мустаҳкам эмасди. Дорбознинг арқонидай ликиллаб турарди. Й. Муқимов, Олов ва ниҳоллар.*

ЛИК-ЛИК: **лик-лик қилмоқ** Ликиллаб ҳаракатланмоқ. *Чумчуқми, читтакми, бетиним лик-лик қилади, яна йўқ бўлиб қолади. И. Қаландаров, Шоҳидамас, баргида.*

ЛИКОП Тўғарақ шаклида, ясси, қирғоғи кўтарилган майда чинни идиш; тарелка. *Хонтахтага терилган ликопларда ранг-баранг қанд-қурс, конфетлар.. С. Анорбоев, Оқсой.*

ЛИКОПЧА Кичикроқ ликоп. *У, тоқчалардаги чойнак-пиёла, патнис, ликопчаларни тартиб билан терди. Ҳ. Фулом, Машғал. Ашулачилар ликопчаларни юзларига тутиб, дўпписини қўлига олиб, чўзиқ оҳангда халқ ашуаларини айтишмоқда. И. Раҳим, Ихлос.*

ЛИЛИПУТ [*ингл.* Lilliputian – Ж.Свифтнинг “Гулливернинг саёҳатлари” асаридаги хаёлий Лилипутия мамлакатининг фантастик даражадаги митти одамлари номидан] *Жуда кичик одам; митти.*

ЛИМ Тўла, жуда тўла, оғзигача, лабигача тўла (асосан суюқлик ҳақида). *Мехр майингдан тутдинг лим коса.. Ё. Мирзо. Қалдирғочнинг расми ўйилган шишалар шаробларга лим. Э. Раҳим.*

Лим тўла (ёки тўлган) қ. **лиқ тўла**. ..Хил-ма-хил, ранг-баранг, қимматбаҳо мева-чевалар билан лим тўлган патнуслар кетма-кет етказилиб турилади. Ойбек, Танланган асарлар.

ЛИМАН [юн. limen — кичик қўлтиқ, гавань] *геогр.* Текислик дарёларининг денгизга қуйилиш жойида сувнинг кўпайиши, тошиши натижасида пайдо бўлган кўрфаз. Қиши сарой қурилишига ҳар томондан материаллар кела бошлади. Тошсоқа лиманига пароход қалин тахталар келтирди. Ж. Шарипов, Хоразм.

ЛИМИЛЛАМОҚ Лабигача тўлиб, аста мавжланмоқ, тўлқинланмоқ (асосан, сув ҳақида) *Ариқчаларда кеч кузнинг тиниқ суви лимиллаб оқади.* Н. Аминов, Суварак.

ЛИМИТ [лот. limes, limitis — чек, чегара] Бирор нарсанинг чекланган нормаси, фойдаланиш учун белгиланган чегаравий, чекли миқдор, чеклов. *Баҳо лимити. Кредит лимити. Электр энергия лимити. Лимит белгиламоқ.* ■ *Хўжаликларга капитал қурилиш учун лимит белгилаб қўйилса, шунинг ўзи кифоя.* Газетадан.

ЛИМИТЛАМОҚ Лимитини белгиламоқ; чекламоқ.

ЛИММО-ЛИМ Оғзигача, лабигача тўла (тўлган). *Ҳовузнинг лиммо-лим суви шишадай тоза.* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. *Бозоров лиммо-лим ромжани Соҳиб қорига узатди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

ЛИМОН [юн. limoni < ф. ليمون] **1** *бот.* Асосан жанубий мамлакатларда ўсадиган доимо яшил субтропик ўсимлик ва унинг тухумсимон сариқ нордон хушбўй меваси. *Лимон дарахти. Лимон солинган чой.* ■ *Ҳозир Ўрта Осиёнинг жанубий қисмларида шакарқамиш, лимон сингари мевалар етиштирилмоқда.* «Фан ва турмуш».

Лимон кислотаси Лимон меваси ва бошқа баъзи ўсимликлар таркибида бўладиган кислота, жавҳарлиму (тиббийда, озиқ-овқат саноатида ва б. соҳаларда ишлатилади). *..лимон кислотаси озиқ-овқат маҳсулотларини яхши сақлашга ёрдам беради.* Газетадан.

2 жарг. с.т. Миллион сўм (ушбу маъно «лимон» ва «миллион» сўзлари талаффузидаги ўхшашликка асосланган; дастлаб «рубль» учун қўлланган).

ЛИМОНАД [фр. limonade < юн. limoni < ф. ليمون] Лимон ёки бошқа хил мева шар-

батига сув, шакар, карбонат кислота, хушбўй моддалар қўшиб тайёрланган ширин чанқовбосар ичимлик (дастлаб лимон сувидан тайёрланган). *Болаларнинг стаканига тўлатиб-тўлатиб лимонад қуйиб берди.* Газетадан.

ЛИМОНАРИЙ Лимонлар ўстириладиган, етиштириладиган махсус жой. *Лимонарида ўстирилаётган лимон кўчатларининг дастлабки бир неча тури ҳосилга кирди.* Газетадан.

ЛИМОНЗОР Лимон дарахтлари экилган майдон. *Балки жануб денгизининг лабида Уни кутар яшил гулли лимонзор.* М. Шайхзода.

ЛИМОНЛИ Лимон солинган, лимон шарбати қўшилган. *Лимонли чой.*

ЛИМУ [ф. ليمو — лимон] *эск. айн. лимон.* *Аҳли дардга суҳбатинг бўлсин даво. Нок, анор, олма, беҳи, лиму каби.* Ҳабибий.

ЛИМУЗИН [фр. limousine — Франциядаги тарихий Лимузен вилояти номидан] Кўп ўринли энгил автомобилнинг олдинги ўриндиғи кейинги ўриндиқлардан ойнаванд тўсиқ билан ажратилган ёпиқ кузови; шундай кузовли энгил автомобиль.

ЛИМФА [лот. lymphā — тоза сув, намлик] *физиол.* Хужайралар орасидаги бўшлиқлар ва лимфа томирларини тўлдириб турувчи рангсиз, тиниқ суюқлик. *Бундан ташқари, микроблар ўсиқ деворларига қон ва лимфа орқали келишлари мумкин.* Ҳ. Ҳақимов, Ўткир аппендицит. *Қулоқ супраси қон томирлари билан бирга лимфа томирларига ҳам бой.* «Фан ва турмуш».

ЛИМФАДЕНИТ [лимфа + юн. aden — без] *тиб.* Лимфа тугунларининг, уларга яллиглантирувчи микроблар тушганда, катгалашуви ва оғриқ пайдо бўлиши билан кечадиган яллиғланиши.

ЛИМФАТИК Лимфага оид, лимфага тегишли. *Лимфатик система. Лимфатик безлар.*

ЛИНГАФОН [лот. lingua — тил + юн. phone — товуш] Товушлар ёки сўзларни аниқ эшитиш ва тўғри талаффуз қилишга ёрдам берадиган асбоб, аппарат. *Улар замонавий компьютер, лингафонлар билан жиҳозланган синф хоналарида таълим оладилар.* Газетадан.

Лингафон кабинети Чет тил оғзаки нутқи, она тили нутқ маданияти малакаларини, musiқа-театр муассасаларида юксак маҳорат билан ижро этиш малакасини эгаллашга ёрдам берувчи товуш техникаси ва

проекцион аппаратлар билан жиҳозланган ўқув хонаси.

ЛИНГВИСТ Лингвистика мутахассиси; тилшунос.

ЛИНГВИСТИК Лингвистикага, тилшуносликка оид. *Лингвистик адабиёт. Лингвистик атлас. Лингвистик тадқиқот. Лингвистик таҳлил.*

ЛИНГВИСТИКА [фр. linguistique < лот. lingua — тил] Тил ҳақидаги фан, тил билими; тилшунослик.

ЛИНЕЙКА [р. < лот. lineare — тўғриламоқ, текисламоқ] **1** Муайян юзага, текисликка тўғри чизик чизиш ва баъзи бир фазовий ўлчам ёки ҳисоблашлар учун ишлатиладиган, сантиметр ва миллиметрларга бўлинган асбоб; чизгич. *Масштаб линейкаси. Логарифмик линейка. Линейка билан чизмоқ.*

2 эск. Рапорт бериш ёки бирор топшириқни қабул қилиб олиш учун ёнма-ён бир қатор бўлиб тизилиш; саф. *..линейка саф чеккан. Мактаб директори.. ўқувчиларни янги ўқув йили билан табриқлайди. М. Худойқулов, Биринчи тонг.*

ЛИНЗА [нем. Linse < лот. lens — ясмиқ] Шишадан ёки синтетик материаллардан тайёрланадиган, қавариқ ёки ботиқ сирт билан чегараланган ва нур тарамини ўзгартирувчи (синдирувчи) шаффоф жисм (сунъий кўз гавҳари сифатида, шунингдек, лупа ва кўзойнак тайёрлашда қўлланади).

ЛИНИМЕНТ [лот. linigē — суркамоқ, суртмоқ, ишқамоқ] *фарм.* Суюқ суртма дориларнинг умумий номи: суртдан суркаш учун қўлланадиган дори шакли.

ЛИНИЯ [лот. linea — каноп ипи; шоқул; йўл, чизик] **1** Бирор нарсани муайян масофага узатишга мўлжалланган қурилма (мослама)лар (сим, кабель ва ш. к.) системаси. *Тошкент — Москва телеграф линияси. Юқори вольтли электр линияси.*

2 Мудофаа ёки ўт очиш нуқталаридан иборат система. *Мудофаа линияси. Фронт линияси.*

3 Темир йўл, трамвай йўли; из. *Трамвай линияси.*

ЛИНКОР [р. “линейный корабль” (мунтазам йўналишли кема) бирикмасининг қисқартмаси] Йирик тўплар билан қуролланган, қалин зирҳли катта ҳарбий кема. *У нарироққа боргач, тўлқинни ёрган линкордай,*

ғўза шохларини силкитиб, шошилмай кезаётган зангори кемалар кўринади. И. Раҳим, Зангори кема капитани.

ЛИНОЛЕУМ [лот. linum — каноп; қалин мато + oleum — мой] Нам ўтказмайдиган, пол ва деворга қопланадиган, рулон ҳолатида тайёрланадиган полимер материал. *Йўлак чироқлари ёқиб қўйилган, тозалаб артиб қўйилган линолеум пол ярақлаб турарди. Ў. Ҳошимов, Нур борки, соя бор.*

ЛИНОТИП [лот. line — йўл, чизик + юн. tyros — белги, из] *полigr.* Ҳарфларни сатр-сатр қилиб териб, яхлит металл сатрлар тарзида қуйиб берадиган машина. *Линотипда терилган матн.*

ЛИНОТИПЧИ Линотипда харф терувчи.

ЛИНТ [ингл. lint — пахта момиги] Тола ажратиб олинганда, пахтанинг чигитда қолладиган калта туки ва ундан ҳосил қилинадиган хомашёнинг бир тури. *Линт ва тола чиқарувчи машиналар шитоб билан ишлайди. С. Муҳиддинов, Оппоқ толалар. Линт деб аталувчи бу калта толанинг ҳар тоннаси-дан 800 килограммгача тоза целлюлоза олиш мумкин. «Фан ва турмуш».*

ЛИНТЕР [ингл. linter — момиқ ажраткич] **1** Пахтаси айириб олинган чигитларнинг юзида қолган калта толаларни, тукларни ажратиб, чигитни тозалаб, туксизлантириб берадиган машина.

2 Шундай машинада чигитдан ажратиб олинган тола-туклардан иборат пахта; линтер пахта. *Аввалги линтер пахта кўрпатушакдан бошқасига ярамасди. Газетадан.*

ЛИНТЕРЧИ Линтер машинада ишловчи ишчи. *[Ойимхон] Чигитдан момиқ ажратиб олади. Бу касб номини корхонада линтерчи деб аташади. Ж. Холқосимов, Зийнат.*

ЛИНЧА *ив.* Кичикроқ қоп. *..кампир яна донг қотиб ухлаб қолди, оғзи худди химарилган эски линча оғзидай очилди. М. Исмоилий, Фарғона т.о. Қўлтиғимда линча қопча, оёқ яланг кўчаларни чангитиб ўтиб кетдим. С. Абдулла, Ёшлик йилларим.*

ЛИП: **лип этиб** **1)** тезлик билан, бир он ичида. *Давлатёр лип этиб отга минди-ю, бир нафасда кўздан ғойиб бўлди. П. Турсун, Ўқитувчи; 2) кўчма усталик билан, тезда ва осонгина. Бунчалик тадбир.. натижасиз қолмади, лип этиб Хатиб домулла шўрога [сайлов ва сайланишга] ҳақли ҳам бўлиб қолди. А. Қодирий, Обид кетмон. Лип этмоқ* Тез

ва энгил ҳаракатни билдиради. *Очиқ эшикдан Нигора халатининг этаги охири марта лип этди-ю, муқолишда кўздан ғойиб бўлди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛИПА [қад. р. лепа — малхам; ёпишқоқ нарса < юн. *lipos* — ёғ] бот. қ. **жўка**.

ЛИПИЛЛАМОҚ 1 Тез ва энгил ҳаракат қилмоқ, юрмоқ; лип-лип қилмоқ. *Раззоқ ўзини четроққа олиб турди, хотинлар липилаб ўтиб кетдилар.* Ҳ. Фулом, Машъал.

2 Тез-тез такрорланувчи кучсиз оний ҳаракат қилмоқ, пирпирамоқ (аланга ҳаракати ҳақида). *Эшик очилганда, шам бир липиллади-ю, ўчди.*

ЛИП-ЛИП Лип с. нинг такрори. *Отларнинг ёлига тегай-тегай деб синчалаклар лип-лип учиб ўтарди.* С. Анорбоев, Оқсой. *Ўқтин-ўқтин шамол қутуриб, дарахт шохларини симларга ураркан, чироқлар лип-лип учиб ёнарди.* Ҳ. Назир, Эътиқод.

Лип-лип қилмоқ айн. липилламоқ.

ЛИППА 1 [а. *ليفه* — тола; ип] Иштоннинг иштонбоғ ўтказиш учун қайтариб тикилган жойи. *Бўтабой носқовоғини липпасига қистирди.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. *Ушанда бир сўмликни липпамга яширганимда, ўлгудек дўппослаган номард.* Н. Қобил, Унутилган соҳиллар.

Аҳли липпа эск. кам қўлл. Пул топиш ва тўплашга берилиб кетган шахсларга нисбатан қўлланувчи ибора. *Сизга ўхшаш аҳли липпаларга тушунтириш учун.. ух кунлаб док-лад қилиш керак экан-да!* «Муштум». **Липпа урмоқ** Иштоннинг юқори қисмини кўтариб, липпага қистириб олмоқ. *Узоқ-узоқда.. иштонларини липпа уриб, қўлларига кетмон ушлаган йигитлар пахта сугориб юрибдилар.* А. Қодирий, Обид кетмон.

ЛИППА II айн. лип. Липпа туриб, бўсагадан бош чиқардим. «Шарқ юлдузи».

ЛИРА 1 [лот. *lyra* < юн. *lyra*] 1 Торли, чертиб чалинадиган қадимги юнон (грек) чолғу асбоби (поэтик ижод ва илҳом рамзи ҳисобланади).

2 Украин ва белорусларнинг камонча билан чалинадиган чолғу асбоби.

ЛИРА II [итал. *lira* < лот. *libra* — фунт, қадок (оғирлик ўлчови); тарози, мувозанат] Италия, Туркия ва Мальта давлатларининг асосий пул бирлиги.

ЛИРИЗМ [юн. *lyrikos* — лира чалувчи, лирада ижро этувчи] **1** Бадий асардаги ҳис-

сийлик, ҳис-ҳаяжон, кўтаринкилик, туйғу унсурлари, лирик хусусиятлар. *Лирик поэма-ларда лиризм оқими асар материални бир фокусга йиғиб, ҳаракатга солишда.. катта кучга айланади.* «ЎТА».

2 Лирик руҳий ҳолат, лирик кайфият, ҳиссиёт. *..тасвирланаётган воқеа ва қаҳрамонларга шоирнинг муносабатини кўрсатувчи лиризм эпик тасвирга органик равишда қўшилиб кетади.* «ЎТА».

ЛИРИК Лирик асар ёзадиган, ҳис-ҳаяжонли шеърлар ёзадиган шоир.

ЛИРИК Лирикага оид, лирикага хос хусусиятларни, ҳис-туйғуларни, кечинмаларни ифодаловчи. *Лирик шеър. Лирик асар.*

ЛИРИКА [юн. *lyrikos* — лира жўрлигида куйловчи, ижро этувчи] ад. Бадий адабиётнинг уч асосий турларидан (эпос ва драма билан) бири бўлиб, унда борлиқ муаллифнинг чуқур, жўшқин ички кечинмалари, ҳис-туйғулари, фикр-мулоҳазаларига йўғрилган ҳолда, ички шеърий монолог тарзида акс эттирилади. *Лириканинг ўзига хос адабий жанр сифатидаги табиати унинг жанр қиёфасида ҳам акс этади.* «ЎТА». *Эмоционаллик ва рационалликнинг бу хилдаги органик уйғунлигини лириканинг ёзилмаган қонуни дейиш мумкин.* «ЎТА».

2 Шу турга мансуб асарлар мажмуи. *Навоий лирикаси. Пушкин лирикаси.* ■ *Кеча охирида ҳаваскорлик тўғарагининг аъзолари Фурқат лирикасидан концерт бердилар.* Газетадан.

ЛИСОН [а. *لسان* — тил] эск. кт. айн. **ТИЛ 1.** -*Русия халқи хат ва лисон ўрганмоққа бизни таклиф қилса, муроди ёмон эмасдир, — деди Фурқат.* С. Абдулла, Мавлоно Муқимий. *Мен Бобур Мирзога кичиклигидан илм ўргатдим, лисон ўргатдим.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

ЛИСОНИЙ Тилга оид, тилга тегишли. *Лисоний бирликлар.* ■ *Бундай лисоний воситалар поэтик матнда икки томонлама йўналтирилган бўлиб, биринчидан, гўзаллик тушунчасининг даражасини орттиради..* «ЎТА».

ЛИСТ [юн. *lissos* — силлиқ, текис] **1** Полиграфияда: босиладиган, нашр этиладиган асар ёки матннинг ўлчов бирлиги; табақ.

Босма лист 16 бетдан иборат босилган матн, босилган асарнинг ҳар 16 бети; босма табақ.

2 Тахталанган юпқа материалнинг ҳар бир бўлаги, тахтаси.

ЛИСТАЖ [р.] *полигр.* Матннинг варақлар ёки табақлар (муаллиф листи, босма лист) миқдори билан белгиланадиган ҳажм ўлчови. *Китоб листаж.*

ЛИТ Литва Республикасининг асосий пул бирлиги (1993 йилдан).

ЛИТЕР [лот. littera — ҳарф; белги] Поезд, пароход ва б. транспортларда бепул ёки арзон билет олиб юриш учун бериладиган ва маълум ҳарфлар билан белгиланган гувоҳнома. *Темир йўл литери.*

ЛИТЕРА [лот. littera — ҳарф] *полигр.* Ҳарф ёки босма ҳарф шаклидаги белгилар.

ЛИТИЙ [лот. lithium < юн. lithos — тош] Менделеев даврий системасининг I гуруҳига мансуб кимёвий элемент; кумушранг ишқорий металл.

ЛИТО- [юн. lithos — тош] Ўзлашма байналмилал қўшма сўзларнинг биринчи ёки иккинчи қисми бўлиб, сўзнинг тошга ёки тошга ўхшашликка алоқадорлигини билдиради.

ЛИТОГРАФ Литография мутахассиси; литография корхонасининг ишчиси.

ЛИТОГРАФИК Литографияга оид. *Литографик портрет.* ■ *Машраб ҳақидаги қиссанинг қўлёзма ва литографик усул билан тарқатилган нусхаларида шоирнинг туғилган ери Наманган деб кўрсатилган. «ЎТА».*

ЛИТОГРАФИЯ [лито.. + юн. grapho — ёзаман] I Оҳактош (литографик) тошга рельефсиз, литография тоши ёки қалами билан туширилган босма қолип; тошбосма; шундай тошбосмада матн босиш, чоп этиш усули. *XX аср бошларида литография усулида нашр этилган бир неча баёзларда Қосим девона тахаллусли номаълум шоирнинг “яли-яли” радифли ғазали учрайди. «ЎТА».*

2 Шу усулда босилган матн ёки асар.

3 Шундай усулда матн нашр этадиган корхона ёки цех; тошбосмахона. *Янги ишлаб чиқариш муносабатларининг маҳсули сифатида литография ва босмахоналар вужудга келди. Газетадан. 1918 йил 29 мартда Туркистон республикаси Халқ комиссарлари совети Туркистон ўлкасидаги барча литографияларни национализация қилиш тўғрисида декрет қабул қилди. «Фан ва турмуш».*

4 Шу усулда рассомлар томонидан яратилган графика асарлари.

ЛИТОЛОГИЯ [лито.. + юн. logos — таълимот] Чўкинди тоғ жинслари, замонавий чўкиндиликлар, уларнинг модда таркиби, тuzилиши, ҳосил бўлиш ва ўзгариш қонуниятлари ва шарт-шароитлари ҳақидаги фан.

ЛИТОСФЕРА [лито.. + юн. sphaera — шар] Ернинг 50–200 км қалинликдаги, Ер пўсти, мантиянинг ташқи қисмини ҳам қамраб олувчи ташқи қаттиқ қобиғи.

ЛИТОТА [юн. litotes — соддалик, оддийлик] *ад.* Бадий адабиётда бирор нарса, воқеа ва белгини кичрайтириб, заифлаштириб тасвирлаш усули.

ЛИТР [фр. litre < юн. litra — оғирлик ўлчови] Метрик ўлчов системасида ҳажм ва сифим ўлчов бирлиги; 1000 г кимёвий соф сувнинг ҳажмига тенг келадиган суюқлик ўлчов бирлиги. *Бир литр сут. Уч литр элтандиган идиш.*

ЛИТРАЖ [фр. litrage] Бирон-бир идишнинг литр билан ўлчанадиган ҳажми.

ЛИТРЛИ Литр ҳажмидаги, литр элтандиган. *Беш литрли идиш.*

ЛИФТ [ингл. lift — юқорига кўтармоқ] Кўп қаватли биноларда ва шахталарда одамлар ёки юкларни юқорига олиб чиқадиган ва пастга олиб тушадиган машина. *Қуддус ака самолётда учмас, лифтга тушмас, метрда юрмасди. Газетадан. Лифт уларни ўн учинчи қаватга кўз очиб юмгунча олиб чиқиб қўйди. Л. Тожиева, Мехрим сизга, одамлар.*

ЛИФТЁР қ. лифтчи.

ЛИФТЧИ Лифтнинг нормал ишлашини таъминлаб турувчи, уни юргизиб турувчи ишчи. *Лифтчилар ўз вақтида иш билан таъминланди. Ҳ. Ҳақимов, Бош инженер.*

ЛИФЧИК [голл. lifff] Хотин-қизлар кўкракларига тақадиган тортқи; кўкракпеч, сийнабанд.

ЛИЦЕЙ [фр. < lycee < лот. lyceum < Lykeion (Лицей) — Аристотель таълим берган Аполлон лицей ибодатхонаси ёнидаги ўрмонзор номидан] Кўпчилик давлатларда ўрта таълим ўқув юрти. Ўзбекистонда: академик лицей — давлат таълим стандартларига мувофиқ ўқувчиларнинг имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланишини, чуқур соҳалаштирилган, табақалантирилган, касбга йўналтирилган ўрта махсус таълим олишини таъминловчи ўқув муассасаси. *Лицей кутубхонасида эса [ихти-*

сосий] фанларга оид слайдлар мавжуд. Газетадан.

ЛИЦЕНЗИЯ [лот. licentia – ижозат, рухсат] **1** Амалдаги қонунларга кўра муайян фаолиятни амалга ошириш (мас., четга мол чиқариш ёки четдан мол олиб келиш) учун давлат органлари томонидан бериладиган рухсат. «Ўзбекнаво», адашмасам, ҳар бир ижрочига махсус лицензия (яъни рухсатнома) беради. Газетадан. *Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг лицензияси билан ишлаётган бу муассаса Нишон туманида жойлашган.* Газетадан.

2 Муайян шахсларга мавжуд, расмий тан олинган ихтиро, технология, ишлаб чиқариш сирлари ва б. лардан фойдаланиш ҳуқуқини бериш.

ЛИЧИНКА [р. личинка < личина – ниб, маска < лик – юз, бет тасвири] Баъзи жонли организмларнинг (қурт, ҳашарот, балиқ ва ш.к.) ривожланиш (тухумдан чиқиш) босқичи, шу даврдаги ҳолати; гумбак. *Ургочи кана 3000–4000 та, айрим турлари эса 20 000 тагача тухум кўяди. 19–28 кун ўтгач, кана тухумидан личинкалар чиқади. «Фан ва турмуш».*

ЛИШАЙНИК [лот. lichenes < юн. liechen – лишай, замбуруғ] бот. Замбуруғлар ва сувўтлар иттифоқидан таркиб топган, алоҳида морфологик ва физиологик хусусиятларга эга бўлган тирик организмлар мажмуи.

ЛИҚ I: лиқ тўла Бошқа сифмайдиган даражада, бутунлай тўлган. *Хона одамлар билан лиқ тўла. ■ Иккинчи отдаги катта хуржуннинг икки кўзи лиқ тўла танга эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Лиқ тўлмоқ* Бошқа сифмайдиган даражада тўлмоқ. *Бир зумда столнинг усти турли ноз-неъматлар билан лиқ тўлди. М. Ҳазратқулов, Журьат. Блиндаж жангчилар билан лиқ тўлиб тошди. Н. Сафаров, Оловли излар.*

ЛИҚ II: лиқ этиб ютмоқ Томоғидан ўтказиб юбормоқ. *Ичида биттаси бор, энди қўяверасиз, лиқ этиб ютиб юборинг келади киши!* Шухрат, Шинелли йиллар. *Қорабоев, азбаройи кўрққанидан, лунжидаги қуртини бутунлигича лиқ этиб ютиб юборди. «Муштум».*

ЛИҚИЛДОҚ I Лиқиллаб, қимирлаб турадиган, лиқиллайдиган. *Аёл дастлаб, «ортиқча дахмаза» гедангек, елкасини қисиб кўйди-да, лиқилдоқ табуреткага ўтириб, мангаляини ушлади.* Ойбек, Кўёш қораймас.

2 тиб. Чақалоқлар калла суягининг устки қисмида ўрнашган суякларнинг бирикиш жойларидаги пардали, суякклашмаган қисм.

ЛИҚИЛЛАМОҚ I Қаттиқ ўрнашмай қимирлаб, тебраниб турмоқ. *Лампанинг пилиги ичига тушиб кетган, бурайдигани сийқаланиб, лиқиллаб қолган эди. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. Оғзида қолган иккитагина тиши сўзлаганида лиқиллаб туради.* Ойбек, Болалик.

2 кўчма Бўшашиб, заифланиб, омонат бўлиб қолмоқ. *–Оламда нима гаплар бор, Қори? – деб сўради эшон. Қори лабини дурдайтириб жавоб берди: –Оқ подшонгиздан ҳам нутур кетиб, тахти лиқиллаб қолди. П. Турсун, Ўқитувчи.*

ЛИҚЛИҚ Мол, қўй, бузоқларнинг калла-почаларидан зирворлар кўшиб, милдиратиб узоқ қайнатиб, сўнг суякларидан ажратиб тайёрланадиган яхна таом.

ЛИҚҚО(Қ) Офтоб уришидан, бирор касалланишдан ичи бўшашиб қолган; сувли (узум ҳақида). *Соли узумдан еб кўрди.. баъзилари ширасиз, баъзилари лиққо.* Ё. Шукуров, Уч савол.

ЛОАҚАЛ [а. لاقال – ҳеч бўлмаганда; энг камида] Ҳеч бўлмаса, жуда бўлмаганда; ақалли. *Шу тўрт девор ичра қон ютиб, беҳад заҳмат чеккан синглингизга лоақал сиз шафқат қилингиз.* Ойбек, Улуғ йўл. *Бечорани нега ҳайдадингиз, нега мени, лоақал ойимни бу келишдан хабардор қилмадингиз?* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЛОБАР [ф. لوبار – гўзал, келишган, ёқимтой] **1** Хушрўй, хушсухан ва ёқимли. *Салом, менинг азиз дугоналарим, Азизим, лобарим, чеварим қизлар!* Зулфия. *Бу яқин ора қишлоқда Дилдордан гўзал, Дилдордек лобар жувон бўлмаса керак. С. Аҳмад, Уфқ.*

2 Лобар (хотин-қизлар исми).

ЛОБЗИК [нем. Laubsäge < Laub – барглар + Säge – арра] Ёғоч ёки юмшоқ металлдан бўлган буюмларни шаклдор, жимжимадор арралаш учун қўлланадиган дастаки асбоб ва унга қистириб қўйиладиган энсиз аррача.

ЛОБИД [а. لوبد – мажбурий, ноилож; зўрма-зўраки]: лозим ва лобид эск. кт. Бирор ишнинг албатта бўлиши, бажарилиши зарурлигини таъкидлаш учун қўлланади. *Қутидорга ҳам бу мулоҳаза жуда маъқул*

тушиб: *..албатта, мунда бирор йил туриши лозим ва лобид! — деб жавоб берди.* А. Қодирӣ, Утган кунлар. *Жаноб олииларига айтиб ўтиш лозим ва лобид бўлган.. шарт-шароитлар бу мактубни ёзишни тақозо қилди.* С. Абдулла, Мавлоно Муқимий.

ЛОВ тақл. с. Кучли аланга ҳамда шу алангадан чиқаётган товушни билдиради.

Лов этиб 1) бирдан аланга олиб. *Хатни ола солиб, печкага ташладим, хат лов этиб ёнди-кетди.* «Муштум»; 2) кўчма бирдан қизишиб, қизариб. *Феъл-атвор жиҳатидан Виктор жуда қизиққон, сал нарсага лов этиб, гавдасига сира ярашмаган ингичка овозини баралла қўйиб чийилларди.* С. Кароматов, Олтин кум. *..турмушда шунақа ҳам бўлиб туради, ҳар нарсага лов этиб кетавериш ярамайди..* Д. Нурий, Осмон устунӣ.

ЛОВА 1 с. т. Лава.

2 кўчма Аланга, ўт. *Гулхан ловаси тераклардан ҳам юқорироқ кўтарилди.* Ҳ. Фулом, Машғал. *Ловалар сочмоқ бутун борлиқни йўқ қилмоқ демак. Шу ловаларни сочмаслик чорасини кўриш керак.* Н. Сафаров, Оловли излар.

ЛОВДАН шв. Юпқа ипак тўқима; харир. Ўн тўрт яшар экан унинг камоли, Бошида пирпирар ловдан рўмоли. «Алпомиш».

ЛОВИЯ [ф. ловия — ловия] Дуккакдиларга мансуб бир йиллик ўтсимон ўсимлик ва унинг овқат учун ишлатиладиган дони. *Йўлнинг бир ёғи ловия, мош экилган дала..* М. Маҳмудов, Мангу куй излаб. *Ловиянинг озиклик қиммати мошга тенг.* К. Маҳмудов, Ўзбек тансиқ таомлари.

ЛОВУЛЛАМОҚ 1 Кучли алангаланмоқ, аланга таратмоқ. *Элмурод печкада ловуллаб ёнаётган ўтга тикилди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Қуруқ ўтин бир зумда ловуллаб ёниб кетди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 кўчма Қаттиқ қизимоқ. *Қуёш тик келган. Ҳаво ловуллаб ёнади.* Ойбек, Қутлуғ қон. *Қизнинг юраги худди тузоққа тушган қушдек питирлаб урар, юзи ловуллаб ёнади.* О. Ёқубов, Баҳор кунларидан бирида. *Юзлари қизариб-бўртиб, қулоқларигача ловуллаб кетган Гулхайри тоғасига ўгирилди.* С. Нуров, Нарвон.

3 кўчма Бирдан қизишиб кетмоқ, тутақмоқ. *Лутфинисо: “Вой, жувон ўлгур!” деб, лабини тишлади.* У.. *шамол теккан оловдек, ловуллаб кетди.* Ойбек, Танланган асарлар.

Эҳсон у вақтда бирданига ловуллаган муҳаббатнинг оқибатини сўраганда, гапиргани гап топилиб, андак хижолатликдан чиқди. А. Қаҳҳор, Сароб.

ЛОГАРИФМ [юн. logos — муносабат, нисбат + arithmos — сон, миқдор] *мат.* Асос деб аталадиган муайян сонни даражага кўтарганда, берилган (керакли) сонни ҳосил қилиш мумкин бўлган даража кўрсаткичи. *Логарифмлар жадволи.*

ЛОГАРИФМИК Логарифмга оид. *Логарифмик жадвал. Логарифмик линейка.*

ЛОГИК қ. **мантиқшунос.**

ЛОГИК қ. **мантиқий.**

ЛОГИКА қ. **мантиқ, мантиқ илми.**

ЛОГИСТИКА I [юн. logistike — ҳисоблаш, муҳокама санъати] 1 Математик мантиқ; тафаккурни математик методлар ёрдамида тадқиқ этиш.

2 Бутун математикани унинг хилма-хил томонларини қўшган ҳолда математик мантиқ билан бирлаштирувчи математик-фалсафий нуқтаи назар, йўналиш; математик мантиқ тараққиётидаги бир босқич.

ЛОГИСТИКА II [ингл. logistics] Инсон фаолиятининг у ёки бу соҳасини моддий-техник таъминлашни бошқариш тизими.

Логистика тизими У ёки бу ишлаб чиқариш корхоналари, хизмат кўрсатиш муассасалари, ўқув юртлари асосий фаолиятининг самарали бўлишини таъминловчи инфратузилмалар тизими.

ЛОГОГРАММА [юн. logos — сўз, нутқ + gramma — ёзув, ёзув белгиси, расм] Сўз-бўғин ёзувида бир бўғинни ёки бутун бир сўзни ифодаловчи белги.

ЛОГОПАТИЯ [юн. logos — сўз, нутқ + pathos — ғам-алам, азоб; касаллик] *тиб.* Эшитиш қобилияти яхши сақланган ҳолда нутқнинг бузилиши, нуқсонли бўлиши (дудуқланиш, тили чучуқлик, айрим ўхшаш товушларни нотўғри талаффуз қилиш каби).

ЛОГОПЕДИЯ [юн. logos — сўз, нутқ + paideia — тарбиялаш] *пед.* Дефектологиянинг бир тармоғи: эшитиш қобилияти яхши бўлгани ҳолда, нутқда кузатиладиган турли хил камчиликларни (дудуқлик, тили чучуқлик, ўқиш ва ёзувдаги нуқсон ва б. ни) ўргани ва шу ҳодиса сабабларини аниқлаш, уларнинг олдини олиш ҳамда даволаш методларини ишлаб чиқади.

ЛОДОН | < ф. لادن ёки نادان — ақлсиз, билимсиз; аҳмоқ | с. т. Нодон, билимсиз. *Мен лодон кампирнинг гапини айбга буюрманг, қизим!* А. Мухтор. Опа-сингиллар.

ЛОЖА | фр. loge < қад. нем. laubia — ший-понча | Томоша залида бир неча киши ўтириши учун ажратиб ясалган махсус жой. *Фестиваль халқаро комитетининг аъзолари, фахрий меҳмонлар.. ложага чиқадилар.* Газетадан.

ЛОЖУВАРД | ф. لاجورد — кимматбаҳо кўк тош; мовий, зангори | 1 Тўқ кўк, яшилга мойил ҳаворанг тусли майда донатор, шишасимон ялтироқ минерал (қимматбаҳо безак тош сифатида ишлатилади ва мовий ранг бадий бўёқ олинади). *Тоза ложувард устига олтиндан бўртма нақшлар.. солинган.* Ойбек, Навоий.

2 Тиниқ кўк, тиниқ кўк тусли. *Ложувард кўкда сайрашиб учаётган қушлар дарахтларга қўниб.. саҳий қуёшга мадҳия айтаётгандек, басма-басга чуғурлашадилар.* Н. Сафаров, Узоқни кўзлаган қиз. *Юлдузлар ложувард чодирдан осилган электр чироқларидай ёруғлашиб, кўзларни қамаштирмақда эди.* С. Айний, Куллар.

ЛОЗИМ I | а. لازم — керакли, зарурий (нарса) | 1 мод. с. Керак, зарур. *Унга [Унсинга] дардларини уртоқлашувчи сирдош — қайғудош лозим эди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Хўжалигимизда одам сероб, лозим бўлса, янги хўжаликка отланади.* «Ўзбекистон кўриқлари». *Нарзи севган қизининг номини унинг номи билан бир қатори қўйишнинг лозими қолмади.* Н. Сафаров, Оловли излар.

Лозим топмоқ (ёки кўрмоқ). Лозим, зарур деб билмоқ, ҳисобламоқ. *Табиб ҳам Меъморнинг оғир мусибат билан Бухорога кетаётганини маълум қилишни лозим топмади.* Мирмуҳсин, Меъмор. *Осонгини кўлга киритилган ўлжадан ҳаволанган душманлар ўқ отишни лозим кўрмади.* Газетадан.

2 Ҳаракат номи шаклидаги феълга бирикиб, шу феълдан англашилган ҳаракатнинг бажарилиши талаб этилишини, кераклигини билдиради. *Айтиш лозим. Кечирishi лозим.* ■ Бўғоз қуёнларни ҳомшадорлик даврида ўз вақтида сифатли озуқа ва тоза сув бериб парвариш қилиш лозим. «Фан ва турмуш». [Таржимон] *Бадиий асар ёки ҳужжатни бир тилдан иккинчи тилга таржима қилмоқчи бўлса, у аввало ўша оригиналнинг том*

маъносини чуқур билмоғи лозим. Х. Ёдгоров, Ҳаёт тўлқинлари.

ЛОЗИМ II | а. لازم | қ. иштон. *Сидиқжон бостирманинг орқасига ўтиб, ятак, лозим билан чориқни кийди.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. *Барат полвон қавушини енди.. лозимини ҳимарди ва Шайтон полвон белидаги белбоғни олиб боғлади.* М. Исмоилий, Фарғона т.о. *Нуриой, ойингиздан тўрт газгина чит олиб берасиз.. Лозим қилиб кияман, унутманг.* Ойбек, Танланган асарлар. *Почасига жияк тикилган лозими товонигача тушиб турибди.* Х. Фулом, Машъал.

ЛОЗИМАНДА | ф. لوزيمنده | с. т. Лозимомада. *Лозимандани яхшилаб берсангиз, бормасим борми?* Т. Алимов, Совға.

ЛОЗИМЛИК I Лозим (керак) эканлик. [Қоротой] *Бу маҳаллада туриш унга [Йўлчига] хавfli эканини, ҳозирча шаҳарнинг четроғида яшаш лозимлигини айтди.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛОЗИМЛИК II Лозим, иштон бўладиган, иштон қилишга яроқли (иштонбоп) газлама. *Лозимлик сотиб олмоқ. Бир лозимлик атлас.* ■ *Мана буниси нешонбоғ, мана буниси лозимлик.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

ЛОЗИМОМАДА | а. + ф. لازمآمده — қилиниши, бажарилиши керак бўлган (нарса) | Аёллар томонидан тўй, туғруқ, меҳмондорчилик каби маросимларга олиб бориладиган бирор буюм, кийим-кечак, пишириқ каби совғалар. *Лозимомада қилмоқ. Лозимомада тайёрламоқ.* ■ *Бу гап ҳамроҳ бўлган беш аёлга ҳам маъқул тушиб, дастурхон тузаб, ҳар қайсиси ўз лозимомадасини ғамлаб жўнади.* «Ёдгор».

ЛОЙ | ф. لای — балчиқ, лойқа; чўкинди; ботқоқ | 1 Нам таъсирида ёки сув билан қоришиб, юмшоқ ва ёпишқоқ масса ҳолига келган тупроқ. *Ёмғир ёғди — кўча лой бўлди. Машина лой сачратди.* ■ *Бола сувни кўп сепиб, ерни лой қилиб юборган эди.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Деярлик ҳар қадамда бир пой қавуши оёқдан тушиб, лойга ботар, қиз энгашиб олар.. эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

Лой бўлмоқ 1) лой тегиб ифлосланмоқ. *Адолат ажриқ ковлаган эди, бармоғи лой бўлди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат; 2) хижолатдан, уятдан қизариб, ерга қарамоқ, ноқулай аҳволда қолмоқ.

2 Сув остига ўтириб қолган тоғ жинсларидан, қум, тупроқ заррачаларидан ҳосил

бўлган чўкинди; балчиқ (Баъзи турлари шифобахш бўлиб, даволаш мақсадларида ишлатилади). *Ариқнинг лойини тозалашмоқ.*

3 Тупроқни сувга қориб, баъзан сомон, жун каби нарсалар аралаштириб тайёрланган махсус қурилиш материали. *Сомонли лой. Кулол лойи. Лой қилмоқ. Лой пишитмоқ. Лой сувоқ.* ■ *Совуқда лой қориб, оёғимиз кесак, бурнимиз шолғомдай бўлиб кетди.* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

Ишнинг таги лой Ишнинг оқибати ёмон, чатоқ. **Лой чапламоқ** Хунук, ноқулай, ҳақоратли вазиятга қўймоқ; булғамоқ. *Фирибгарлик, зимдан узатилган қанча-қанча пора обрўли кишиларни жарга улоқтирди, виждонларига лой чаплади.* Газетадан. **Лойга булғамоқ** (ёки **беламоқ**) Қораламоқ, ерга урмоқ; доғ туширмоқ, иснод келтирмоқ. *Бутун Олтинсойга мазах бўлганингни биласанми? Ор-номусимни лойга беладинг, доғ ўлгунча кетмайдиган бўлди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. **Сув бошидан лой** Иш юқоридан бузилган, ишни аввал бошлиқ бузган, *-Агар комиссия раиси, — деди Шукур, — тузук одам бўлса эди, Урмон полвоннинг гапига кириб суриштирмасдан, текширмасдан шунча урардимиз? -Сув бошидан лой, — деди Ғойиб.* С. Айний, Қуллар.

ЛОЙГАРЛИК айн. лойгарчилик.

ЛОЙГАРЧИЛИК Ёғиндан ернинг лой бўлиб кетиши. *Куз лойгарчилиги.* ■ *Тўламан.. лойгарчилик бўлгани учун, минерал ўғит тракторда ташиб келтирилганидан хабардор эди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛОЙИҚ [а. لايىق — тегишли, мос, муносиб] **1** Тўғри келадиган, мос тушадиган; арзийдиган; мувофиқ, муносиб; сазовор. *Мақтовга лойиқ иш. Ухурматга лойиқ одам. Сизга лойиқ бир иш топдим.* ■ *Отабек хон қизига лойиқ бир ўғит экан.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Тетик, зийрак, улуг, доно халойиқ Баҳо бергай билиб ҳар кимга лойиқ.* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий. *Яхшини ҳам кўрди, ёмонни ҳам. Ичидан ўзига лойиғини танлаб олди.* Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

Лойиқ кўрмоқ Муносиб деб билмоқ, ҳисобламоқ. *..лекин душман Ватанимиз тупроғидан ҳайдаб чиқарилмагунча, фронтдан кетишни ўзимга лойиқ кўрмадим.* О. Ёқубов, Излайман.

2 Ўлчамига тўғри келадиган. *Бу этик оёғингизга лойиқ экан. Бўйи бўйимга лойиқ.*

■ *-Ўхў! — деди Турдиев дераза кўзларини кўриб. — Буларга лойиқ ойнани қаердан топаман.* И. Раҳим, Тинимсиз шаҳар.

3 Етарли миқдорда, даражада. *Анварга жабр бўлади, деб ўйласанг, бундан кейин ўзига лойиқ, оз-оз нон ёпиб тур.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Бой ўзи меҳнат қилишни хоҳла-маса, кучига лойиқ ер, ишлаб чиқариш воситалари қолдириладиган бўлди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

ЛОЙИҒИЧА Лойиқ бир ҳолда, муносиб суратда; тегишлича, мўлжалдагидай, кўнгилдагидай. *Оғаси буюрган ишни лойиғича адо қилувчи бир фармонбардор ўғит.* А. Қодирий, Обид кетмон.

ЛОЙИҲА [а. لايحه — рўйхат; низом, қоида; режа, дастур] **1** Бино, иншоот, машина ва ш. к. ни қуриш ёки тиклаш учун ишланган, тайёрланган ҳужжатлар (чизма, ҳисоб-китоб, андоза, нусха ва ш. к.) мажмуи. *Бинонинг лойиҳаси. Лойиҳа тузмоқ.* ■ *Лойиҳага кўра, уй чердагига ўрнатилган қуёш батареяси сувни кислород ҳамда водородга ажратди.* «Фан ва турмуш».

2 Қарор, фармон, қонун ва ш. к. ҳужжатларнинг дастлабки ҳомаки матни. *-Қарорнинг лойиҳаси ҳам бор, — деб раис кнопкани босди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

ЛОЙИҲАЛАМОҚ Лойиҳа тузмоқ, лойиҳа ишлаб чиқмоқ.

ЛОЙИҲАЛАШ махс. Мўлжалланган объектлар (асбоб ва жиҳозлар, бино ва иншоотлар, турли машина ва аппаратлар, кийим-бош ва мебеллар)нинг янги хил ва намуналарини қуриш ва яратиш учун уларнинг лойиҳаларини тузиш ва чизиш.

ЛОЙИҲАЛОВЧИ айн. лойиҳачи.

ЛОЙИҲАЧИ Лойиҳа тузувчи. *Инженерлар ва лойиҳачилар чўлқуварлар посёлкасининг қиёфаси ҳақида.. гапириб бердилар.* «Ўзбекистон кўриқлари». *..кўринишдан лойиҳачи-муҳандисга ўхшайдиган кексароқ киши суҳбатга аралашди.* А. Дилмурод, Фано даштидаги қуш.

ЛОЙКАШ [ф. لايىكاش — лой тортувчи; лой тайёрловчи] **1** Қурилиш ишларида: лой тайёрлаш, лой ташиш ва уни юқорига узатиш ишини бажарувчи шахс. *Ражабали дастлаб, икки ой заводнинг бинокорлик ишида лойкаш.. бўлиб ишлади.* Ф. Фулом, Очилган сирлар.

2 Сувоқчиликда: лой, ганч олиш учун ишлатиладиган металл асбоб; куракча.

ЛОЙЛАМОҚ 1 кам қўлл. айн. **лойқатмоқ 1.** Душманларнинг тиниқ сувин лойласин. «Ҳасанхон».

2 жарг. Сотмоқ, пулламоқ. *Якшанбада эшагимни бозорга олиб бориб, ўттиз сўмга лойладим.* «Муштум».

3 жарг. Хуфия тарзда етказмоқ, билдирмоқ, “сотмоқ”.

ЛОЙЛИ Лой теккан, лой билан ифлосланган, лой чапланган. *Мадамин қўлидаги лойли кетмонни.. қўлмак сувга ташлаб қўйди.* С. Аҳмад, Мастура. *Ёрмат, узр сўраган каби, лойли қўллари қовуштириб, бирдан ийглаб юборди.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛОЙХОНА [лой + хона] Лой тайёрланган, тайёрланган ёки лойи олинган чуқур. *Иморатларнинг кўланкаси ва кечанинг ўртача қоронғиси орқасида лойхонада киши бўлганлигини пайқаш қийин эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЛОЙХУРАК [ф. لايخوراك — лой еювчи; ёмғир чувалчанги] Тўқай, ботқоқ ерларда яшайдиган, балчиқчилар туркумига мансуб узун тумшукли қуш. *Ўрдак йўқ кўлда — лойхурак хон.* Мақол. ■ *Дарё дельталарида лайлак, лойхурак, балиқчи қуш.. учрайди.* «Зоология».

ЛОЙЧАҚИР шв. Кийимга илашган лой парчалари. *Яланг оёқларини товлайдилар, хўл лойчақирларини қуритадилар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЛОЙҚА 1 сфт. Лой, тупроқ, чанг ва ш. к. тушиб булганган, лойқаланган. *Лойқа сув.* ■ *Март ўзи билан ёмғир бошлаб келди.. Жилғалардан шариллаб лойқа сел оқди.* С. Анорбоев, Оқсой. *Пастда жуда катта лойқа кўл тўлқинланиб ётар.. эди.* А. Мухтор, Қорақалпоқ қиссаси. *Унинг оти сув ёқасида бош чайқаб, орқага тисарилиб, пишқираётган лойқа дарёга тушишига журъат қилолмасди.* Х. Фулом, Машъал.

2 от Сувда ёки суюқликда сузиб юрган лой ва ш. к. лар зарраси ва уларнинг сув ҳавзаларидаги лойсимон куйқаси, чўкиндиси; балчиқ. *Ҳовуз лойқага тўлиб қолибди. Челак таеига лойқа ўтирибди. Мусаллас лойқаси тиниб қолибди.* ■ *Дарё оқими ҳар йили 200 миллион тонна лойқа олиб келади.* И. Жабборов, Қўҳна харобалар сирин.

3 кўчма Ноаниқ, аралаш-қуралаш. *Лойқа хаёлотлар чашмадай тинди. Пок-покиза юрак — бир қатра симоб.* Ф. Фулом.

4 кўчма Бирор ишнинг ёмон оқибати, охири, натижаси. *Оламан-куя.. Кетидан лойқа чиқмаса дейман-да..* И. Шокаримов, Уруғ-аймоқлар. *Ароқни кўр: ўзи тип-тиниқ, Аммо унинг ишлари лойқа.* Ш. Шомуҳамедов, Рубойилар. *Ишнинг оқибати лойқа бўлишига ақли етган Қорасоч Норйигит билан маслаҳатни бир жойга қўйди.* Т. Сулаймон, Қорасоч.

Лойқа сувда (ёки сувни лойқатиб) балиқ овламоқ Керакли (сездирмайдиган) шароит ҳозирлаб, ўз ишини амалга оширмоқ, шундай шароитдан фойдаланмоқ. *Кейин лойқа сувда балиқ тутиб, ўзига катта ҳиссани қўпоради.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛОЙҚАЛАНМОҚ айн. **лойқамоқ.** У|Оқсой] *гоҳ лойқаланади, гоҳ тинийди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛОЙҚАЛАТМОҚ айн. **лойқатмоқ.** *Чуқур сувни лойқалатиб бўлмас.* Мақол. ■ *Шуниг учун ҳам шоликорлар сувни лойқалатиб, шолিপоядан чиқмай юришаверади.* С. Аҳмад, Уфқ.

ЛОЙҚАМОҚ Чўкинди моддалар аралашиб, лойқа ҳолга келмоқ, ифлосланмоқ (сув, умуман суюқлик ҳақида). *Сув лойқаб кетди.*

ЛОЙҚАТМОҚ 1 Суюқликни лойқа ҳолга келтирмоқ, чўкиндиларини кўзгаб, аралаштирмоқ, лойламоқ. *Сувни лойқатмоқ.*

2 кўчма Лойқасини чиқармоқ, пачава, расво қилмоқ, бузмоқ. *Энди унинг осуда турмушини ҳеч ким лойқата олмайди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛОК [ф. ЛУ < ҳинд. локх — қизил смола (қатрон)] махс. Смолани спиртда эритиб ҳосил қилинадиган, буюмларни ялтиратиш, пардозлаш учун ишлатиладиган суюқлик. *Қора лок. Лок суртмоқ. Лок бериб пардозламоқ.* ■ [Унсин] *Ичкари уйда ўтириб, маҳсиларга.. лок суркайди.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛОКАЛ [лот. localis — муайян жойга хос, маҳаллий] Маҳаллий, муайян жойга хос ёки унинг чегарасидан чиқмайдиган. *Локал урушлар.*

ЛОКАЛИЗАЦИЯ [лот. localis — маҳаллий, бирор жойга хос < locus — жой, ўрин] Бирор нарсани аниқ бир жой, ўринга дахлдор қилиш; бирон-бир воқеа ёки жараённинг ҳаракатини, тарқалиб кетишини чегаралаш, тўхтатиш.

ЛОКАТОР [лот. locare — жойлаштирмоқ] Турли объектларнинг (самолёт, кема ва б.

нинг) фазода жойлашган ўрнини радиолокация, оптик (жумладан, лазер) ёки товуш локация методлари ёрдамида аниқловчи қурилма.

ЛОКАЦИЯ [лот. locatio – жойлаштириш] Объект ўрнини, жойини у чиқараётган, акс эттираётган сигнал, белги (одатда товуш ёки электромагнит тўлқинлар)га қараб аниқлаш.

ЛОКАУТ [ингл. lock-out – эшикни ёпмоқ] *сиёс.* Корхонани ёпиб қўйиш ва ишчиларни ёппасига ишдан бўшатиш – ишчиларни ўз талабларидан воз кечишга мажбур қилиш ва шу йўл билан иш ташлашнинг олдини олиши ёки бостириш усулларида бири.

ЛОКИН [а. لکن – аммо, бироқ] с. т. Лекин.

ЛОКЛАМОҚ *махс.* Нарсанинг юзига лок суртмоқ, лок бермоқ. *Маҳсини (туфлини) локламоқ.*

ЛОКОМОТИВ [фр. locomotive < лот. loco moveo – ўрнидан силжитаман] Темир йўлда ўзига тиркалган вагонларни тортиб борадиган паровоз, электровоз, тепловоз ва ш. к. ларнинг умумий номи. *Илгари жорий ремонт ишларини бажариш учун манёвр локомотивлари Туркменистондаги Қозонжиқ станциясига юборилар эди.* Газетадан.

ЛОЛ [а. لال – соқов, сўзлай олмайдиган] Изза бўлиб, хижолатда қолиб, қаттиқ ҳаяжон ва ҳайратдан ёки мағлубиятдан гапиролмай қолган, тили тутилган, мулзам; соқов. *Сарбасар ҳасратларинг шарҳ эткали лолдур тилим.* Хислат. *Зайнаб эмом, тамом лол эди.* Сўз қотишга у беҳол эди. Ҳ. Олимжон. *Бир гўзалким, ҳуснидан эл лол эмиш, ҳайрон эмиш.* Э. Воҳидов, Муҳаббат.

Лол бўлмоқ (ёки қолмоқ) 1) тили тутилиб, гапиролмай қолмоқ. *Тили лол бўлди-ю, қолди сўздан.* М. Алавия. *Лол бўлиб қолган Машарип аканинг лаблари оптоқ оқариб, саратонда титрай бошлади.* Мирмуҳсин, Қизил дурралар; 2) бирор нарса айтолмай, таажжуб, ҳайрон ҳолда қолмоқ. *..бу асар шу қадар содда, унғай, тушунарлики, муаллифнинг мушоҳадаси ва истеъдоди олдида лол қоласан киши.* Р. Раҳмон, Халқ профессори. **Лол қилмоқ** (ёки этмоқ, айламоқ) Гапиролмайдиган қилиб қўймоқ; ҳайрон қолдирмоқ, ақл-ҳушни олиб қўймоқ. *Бунёд уйғонди дарҳол, Уни лол этди бу ҳол.* Ҳ. Олимжон.

ЛОЛА [ф. لالا I *бот.* Лоладашлар оиласига мансуб, йирик, чиройли гулли кўп йил-

лик ўсимлик; манзарали экма гул ва унинг қизил, сариқ ёки тарғил гули. *Лола сайли.* ■ *Тоғда очилиб лола, ер сабза баҳор ўлса.* Фурқат. *Гуллар орасида лолалар қадди-қоматини кўз-кўз қилиб тебранади.* «Ўзбекистон кўриқлари». *Лола тердик даста-даста, кеч билан қайтдик шаҳар-Йўлда бир-бир тарқатиб Эркин муҳаббат хайлига.* Э. Воҳидов, Муҳаббат.

Лола сайли Ўзбек халқининг қадимги удумларидан бири: қир ва адирларда лола очилган чоғда ўтказиладиган сайил, саёҳат. *Таклиф этдим тонг билан дилдорни лола сайлига, Бошим осмонларга етди, ёр деганда «майлига».* Э. Воҳидов, Муҳаббат.

2 кўчма поэт. Лола рангли, қизил, қирмизи. *Очилмоқ истаркан лола дудоқлар, Жавдираб кўзларинг нечун ўйноқлар.* Уйғун. *Лола янглиғ оразингни мен кўриб тасвирда, Мубтало бўлмоқлиғим ёзмиш экан тақдирда.* Ҳамза.

3 Лола (хотин-қизлар исми).

ЛОЛАГУЛ [ф. لاله گل] *айн.* лола 1.

ЛОЛАГУН [ф. لاله گون – лола каби қипқизил] *поэт.* *айн.* лоларанг. *Шеър у соз завқидан чехрам лолагун.* Ҳ. Фулом.

ЛОЛАЗОР [ф. لاله زار – лола экилган, ўсиб ётган ўтлоқ] Лоласи кўп, лола очилиб ётган жой. *Эй тан, бас айла ғамни, қиш ўтса, баҳор ўлур, Саҳро юзи бинафша билан лолазор ўлур.* Оразий. *Уфқдаги шафақ мана шу лолазорнинг осмон кўзгусидаги аксими ё ер кўзгусидаги бу қирмизи ранг ботаётган қуёш шафағининг аксими? К. Яшин, Ҳамза.*

ЛОЛАРАНГ [ф. لاله رنگ] Лола рангидаги, қизил, қирмизи. *Ҳўшабеков пиёлага лоларанг вино қуйиб, жувонга тутди.* С. Анорбоев, Оқсой. [Бектемир] *Соф, лоларанг ёлқинга термилиб.. узоқ ўйлади.* Ойбек, Қуёш қораймас.

ЛОЛАҚИЗҒАЛДОҚ Кўкнордошлар оиласига мансуб, баҳорда очиладиган, лоласимон гулли бир йиллик ёввойи ўт ва унинг гули. *Мол боқиб юрган болалар онда-сонда кўринган лолақизғалдоқ ва чучмоларни ўзлариники қилишга талашиб юрардилар.* А. Қодирий, Обид кетмон.

ЛОМ I [а. لام] Араб алифбосидаги ل – “л” ҳарфининг номи. *..Нур ғалтак билан Салим вавақ “лом”ни ёзиб, “бе”ни ўқибди.* З. Саид, Ноумид шайтон.

Лом демаслик Ҳеч нарса демаслик; индамаслик. *Ишининг энгил кўчишига севинган*

она Отабекнинг бу шартига лом демасдан кўнди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. ..қўриқлар Қизилқумга чегара, қумдан келаётган гармсел экинларни куйдириб юбориши, бутун меҳнат беҳудга кетиши тўғрисида нега лом демайдилар. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

Лом дея олмай қолмоқ Жавоб қайтара олмай, гапиролмай, индамай қолмоқ. [Ҳасаналининг] Бу охириги жумласи Ҳомидни ерга қаратиб, лом дея олмай қолди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЛОМ П [р. лом – синдириб, ушатиб олинган (парча)] Бир ёки ҳар иккала учи ҳам ўткир бўлган узун, ингичкароқ металл асбоб; мисранг. Лом билан ер ўймоқ. ■ Ҳар бири девсифат, бақувват йиғитлар эди. Қўлла-рида гурзи, чўқмор, чўкич, лом, темир пона.. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛОМАКОН [а. لماكن – маконсиз, жойсиз; ҳар ерда ҳозир (Аллоҳнинг сифатларидан бири)] Макони, турадиган муқим жойи йўқ. [Хатингда] Қаерда туришинг кўрсатилмаган ёки ломаконмисан? “Муштум”. Шунда замин деди – мен ўзим осмон, Макон нидо қилди – менман ломакон. Э. Воҳидов.

ЛОМБАРД [нем. Lombard < maison de lombard – судхўрнинг уйи < итал. lombardo – судхўр, банкир < Lombardia – Шимолий Италиядаги тарихий вилоят номи: ўрта асрларда ушбу вилоятдан кўплаб судхўр ва банкирлар чиққан] Ҳаракатдаги, кўчма мол-мулк ва буюмларни гаровга олиб, вақтинча фойдаланиш учун пул (қарз) бериб турувчи кредит муассасаси; гаровхона.

ЛОМ-МИМ [а. لام-ميم – арабча ل (л) ва م (м) ҳарфларининг номи]: лом-мим демаслик. айн. лом демаслик қ. лом. Жаноб тугилиб, лом-мим деёлмай қолди. Мирмуҳсин, Нуқра. Мударрис домла ҳам менинг кетишимга лом-мим демай рози бўлибдилар. М. Муҳаммадҷонов, Турмуш уринишлари. Кундошларимнинг жабр-зулмига чидамадим. Эрим уч талоқ қўйганда ҳам, оғиз очиб, лом-мим демасдим. Ж. Шарипов, Хоразм.

ЛОП тақл. с. Бирдан, бир онда бўладиган ҳаракатни билдиради (олов, аланга ҳақида).

Лоп этиб 1) бирдан кўтарилиб (олов, аланга ҳақида). Кейинги тортишида сархонадан лоп этиб аланга кўтарилди. Ҳ. Фулом, Машъал; 2) бирдан, қўққисдан. Хотинларнинг суҳбати роса авжига чиққанида, лоп этиб Пирназар полвон келиб қолди. Р. Раҳмон, Меҳр кўзда.

ЛОПИЛЛАМОҚ 1 Ён-верига чайқалмоқ; баланд-пастга чайқалмоқ; лапангламоқ. Кўчадан биров лопиллаб ўтиб кетди. Кўприк лопиллаб турибди. ■ Ойшабону юзини рўмол билан ёпиб, лопиллаб кириб келди. Ҳ. Фулом, Машъал. Хона гўё қайиқдай дам у ёққа, дам бу ёққа қийшайиб, лопиллагандай бўларди. Мирмуҳсин.

2 Лоп-лоп қилмоқ (аланга ҳақида). Ерга тушган чироқ бир-икки лопиллади-ю, аввал кўк, кейин қизғиш аланга кўтарилди. А. Қаҳор, Қўшчинор чироқлари.

3 шв. Лоф қилмоқ, ваҳима қилмоқ. -Лопиллама! – уни босиб кўйди Шерали. С. Кароматов, Олтин қум.

ЛОП-ЛОЙИҚ Жуда мос, лойиқ, қуйиб қўйгандек, худди буюрилгандек лойиқ. Этик оёғимга лоп-лоийқ экан.

ЛОППА-ЛОЙИҚ айн. лоп-лоийқ.

ЛОРД [ингл. lord] 1 Англияда: юқори табақа дворянларнинг наслдан-наслга ўтиб бораверадиган унвони ва шундай унвон эгаси.

2 Буюк Британияда: баъзи бир олий мансаб эгаларига бериладиган унвон.

ЛОРСИЛДОҚ 1 Кўпчиб пишган, иссиқ ва юмшоқ. Лорсилдоқ нон.

2 Лорсиллаб турадиган, диркиллама (эт, бадан ҳақида). Хаёлим парвозини оувнтирган не бўлди? Тўқима комбинатнинг лорсилдоқ жувонлари. Миртемир.

ЛОРСИЛЛАМОҚ 1 Лорс-лорс қилмоқ, таранглашиб диркиллаб турмоқ. Лаъли чақалоқни қўлга олиб, бағрига босди-да, лорсиллаб турган оппоқ сийнани тутди. Ҳ. Фулом, Машъал. Кўча-кўй гулрухсор толма қизлар, лорсиллаган келбатли аёллар билан тўлади. С. Сиёев, Куёв салом. Чол чакка томирларининг гурс-гурс лорсиллашига қулоқ солганча, хомуш ўтириб қолди. Х. Султонов, Онамнинг юрти.

2 Тўлишиб қизармоқ. Ойсулув ўзи ёнган нонлардай лорсиллаб, қалиғига қаради. С. Анорбоев, Оқсой.

ЛОРС-ЛОРС тақл. с. Силкиниб, диркиллаб турувчи ҳаракат, ҳолатни билдиради.. Бадани лорс-лорс қилади.

ЛОС [ф. лас – хом ипак чиқиндиси] 1 Пилла тортганда чиқадиган калта-култа ипак толалари, чиқинди ипак. Бригада бошлиғи найчани лослардан тозалаяди, сўнгра жойига қўйди. Машина аввалидек гуруллаб, ишга тушиб кетди. М. Бобошев, Фабрика ифтихори.

2 Шундай чиқиндидан сиёҳдон ичига (тагига) солиб қўйиладиган нарса. *Сўнгра тоқчадан лос солинган довот, қамиш [қалам] ва қоғоз олиб, хонтахта устига қўйди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

ЛОСОСЬ [р. < қад. нем. lahs] Гўшти юмшоқ пуштиранг йирик балиқ.

ЛОСЬОН [фр. lotion < лот. lotio — ювиш, ювиниш] Терини парваришлаш учун ишлатиладиган, мураккаб таркибли косметик гигиеник восита, хушбўй суюқлик.

ЛОТ I [а. لوت] дин. Арабларнинг исломдан илгариги топинган санам — маъбудаларидан бири; бут (яна қ. манот II). *Э бола, Қорахон пошшонинг динига кирсанг, лотга иқрор бўлсанг.. Зулхумрни сенга берамиз.* «Равшан».

ЛОТ II [нем. Lot — қўрғошин, қўрғошиндай оғир юк ёки голл. load] Кемадан туриб, сувнинг чуқурлигини ўлчайдиган асбоб (дастаки, механик, гидроакустик турлари фарқланади).

ЛОТЕРЕЯ [фр. loterie < lot — қуръа] I Махсус билетлар (лотерея билетлари) сотиш орқали аҳоли маблағларини ихтиёрий равишда йиғиш, тўплаш шакли (Йиғилган маблағнинг маълум қисми пулли ёки буюм-ли ютуқ сифатида ўйинга киритилади). *Лотерея ўйнамоқ. Пул-буюм лотереяси.*

2 Шу ўйин учун чиқарилган билетнинг ўзи. *Лотерея сотиб олмақ.*

ЛОТИН [лот. Lotinae — Марказий Италиядаги тарихий Лаций вилоятида яшаган қадимги италий қабилаларининг номи] Римга, қадимги римликларга оид; лотин тили ёки ёзуви билан боғлиқ. *Лотин тили. Лотин ёзуви. Лотин маданияти.*

Лотин Америкаси Ўрта ва Жанубий Американинг умумий номи бўлиб, халқлари асосан (лотин тилдан келиб чиққан) испан ёки португал тилларида сўзлашади.

ЛОТИНЛАШТИРМОҚ I Лотин тили ва лотин маданиятини ўрнатмоқ, жорий қилмоқ.

2 Алифбони лотин графикаси асосида қайтадан тузмоқ.

ЛОТИНЧА I Қадимги Рим тарихи ва маданиятига оид.

2 Лотин тилига, қадимги римликлар тилига оид. [Боқижон Бақоев:] *Практикум, минимум, максимум — булар ҳаммаси лотинча ёки лотинчага яқин сўзлар. Мен шахсан шундай деб биламан.* А. Қаҳҳор, Адабиёт муаллими.

3 Лотин графикаси асосида ишланган, лотинлаштирилган (ёзув ҳақида). *Лотинча алифбо. Лотинча ёзув.*

ЛОТ-МАНОТ [а. لات-منات] дин. Лот ва Манот; қ. лот, манот.

ЛОТО [фр. loto < итал. lotto — қуръа, чек] Махсус қартага қараб, эълон қилинган рақам ёки расмларнинг юзини соққа (фишка)лар билан беркитишдан иборат эрмак ўйин ва шу ўйинда ишлатиладиган қарталар ва номерланган соққалар. *Лото ўйини. Лото ўйнамоқ.*

ЛОТОК I [р. лот. — тарнов, ясси тоғора < қад. нем. latta — тахта] Қўчада чакана савдо қилиш учун мўлжалланган очик пештахта, кўчма дўконча.

ЛОТОК II Цемент ва б. нарса қоришмасидан ишланган ва бир-бирига улаб ишлатиладиган бетон тарнов; сув йўли; ариқ. *Аллақаердан тортиб келинган бетон лоток-ариқ баракдан икки юз қадамча нарида тугаб, ҳали уланмаган бир нечта лоток ерда ётибди.* Х. Фулом, Замин юлдузлари. *Бизлар пахтада ишлаймиз-у, лотоклар биқинидаги ерларга қовун-тарвуз экиб, шундан оламиз ризқимизни.* С. Нуров, Нарвон.

ЛОТОКЧИ Лотокда ишловчи. қ. лоток I.
ЛОУРЕНСИЙ [лот. Lowrencium — америкалик физик Э. Лоуренс номидан] Менделеев даврий системасининг III гуруҳига мансуб радиоактив кимёвий элемент.

ЛОФ [ф. لاف — қуруқ (пуч) гап, сафсата; мақтанчоқлик] I Фольклордаги ҳажвий-юмористик жанрлардан бири: ҳаддан ташқари бўрттирилган, ҳақиқатга тўғри келмайдиган ёлғон гап; муболаға. *Абдували ўзи тўқиб чиқарган лофларига ҳаммадан кўп ўзи ишонарди.* Ф. Мусажонов, Лофчи. *Қиёсинг чин ва ё лофдир.* А. Орипов. *Бу лоф эмас, Мурод Холиқов яратгани аниқ.* «Муштум».

2 Ортиқ даражада, тўн кийдириб мақтаниш. *Ишни қилади асбоб, эгаси уради лоф.* Мақол. ■ *Журналистларни ўт юракли кишиларга қиёс қилишади. Бу лоф эмас.* Газетадан.

Лоф деса, олақопни олиб югуради Ортиқ даражада ҳовлиқадиған, лоф қиладиған кишига нисбатан қўланадиған ибора. **Лоф урмоқ (ёки қилмоқ)** I) ҳақиқатга тўғри келмайдиган гапларни айтмоқ, ортиқ даражада бўрттириб гапирмоқ; муболаға қилмоқ. *Араббой.. эласа лоф уриб, бировни гангитар, бирор манфаат чиқадиған жойдан.. қолмас*

эди. П. Турсун, Ўқитувчи; 2) ортиқ кўпиртириб, бўрттириб мақтамоқ. *Душманнинг тўплари, аэропланлари, “ақлга сиғмайдиган” бошқа хўнарлари ҳақида лоф қилди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Йўлда чаён тошбақага лоф уриб Дедики: боқсам агар ўйлаб туриб, Менча сенга сўйгули йўқ меҳрибон — Сен тану, гўё анча мен мисли жон!* Ҳамза.

ЛОФЧИ Лоф гапирувчи, лоф урувчи. *Саратон нафаси елади. Баъзи лофчилар — узунқулоқ сўз гадолари эса “дўзахнинг эшиги очилди”, деб шивир-шивир қилишади.* Н. Ёкубов, Суф излаб.

ЛОФ-ҚОФ: **лоф-қоф урмоқ** Ортиқ лоф урмоқ; куруқ мақтанмоқ. [*Гофир қози, имом, эликбошиларга:*] *Сизлар ишқ-муҳаббат деб лоф-қоф урасиз.* Ҳамза, Бой ила хизматчи.

ЛОЦМАН [гол. loodsmān < lood — йўл + man — одам] Маълум участка доирасида кема ва пароходларга йўл кўрсатувчи, уларни шу ердан олиб ўтувчи, сузиб ўтиладиган жойнинг шароитини яхши билувчи мутахассис.

ЛОЧИН 1 Йиртқич қушлар туркумининг чаққон ҳаракатли бир тури; овчилар уни қўлга ўргатиб, қуш овлайдилар. *Пориллаб учди чўлнинг лочини.* «Ойсулув». *Макони икки лочиннинг: Бири қоя, бири осмон. Қаноти икки шоирнинг: Бири ўлка, бири очун.* Э. Воҳидов, Муҳаббат.

2 кўчма Шу қушга нисбатли белгини билдиради; эпчил, чаққон; шижоатли. *Мамажон лочин йигит, Серҳаракат, бетиним. Қ. Муҳаммадий. Унинг орқасидан “лочинлари” ҳам от қўйишди.* К. Яшин, Ҳамза.

ЛОЧИРА Оширилмаган (хамиртурушсиз) хамирдан юпқа қилиб ёйиб, тандирда синггак қилиб пиширилган нон. *Тандирдан лочира сингари юпқа, лекин элакдай-элакдай катта нонларни узди-да, саватга солиб, айвонга келтирди.* Ҳ. Назир, Энг муҳими. *Гулсумбиби шўрва учун тандирда лочира ёпади.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛОШ [ф. لاش — ўлик тана, мурда] шв. Жонсиз гавда; мурда; ўлакка. *Кўлансойда қолди аждарҳо лоши.* «Нигор ва Замон». *Қарға, қузғун еяр гўшинг, Муродхон, сенга айтаман, Сасиб қолаар сенинг лошинг. Қайтгин, одамзод, ўласан!* «Муродхон». *Саёзгина чуқурликда бутун бошли сизир лоши чўзилиб ётарди.* Н. Норқобилов, Бекатдаги оқ уйча.

ЛОЯМУТ [а. ليموت — ўлмас, ўлмайдиган] эск. кт. Ўлмас, абадий яшайдиган. *Ҳақиқат лоямутдир.*

ЛОҚАЙД [а. لاقيده — беғам, бепарво, бешташвиш] Аҳамият, эътибор бермай; бепарволик билан, қизиқмай; бефарқ, бепарво, совуққон (одам). *Қизининг ички мақсадидан беҳабар она лоқайд жавоб беради.* Ойбек, Танланган асарлар. *Кўнглинг сезган нарсага лоқайд қарама, ўғлим, тағига ет.* А. Мухтор, Опа-сингиллар. *У қабулхонада ўтирганларга лоқайд бир назар ташлади-да, тез юриб, коридорга чиқди.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

ЛОҚАЙДЛИК Лоқайд муносабат, ҳолат; бефарқлик. *Бола тарбиясига лоқайдлик — ўз келажағимизга лоқайдлик демакдир.* «Шарқ юлдузи». *Вужудимни ғалати, ифодасиз бир лоқайдлик, бефарқлик қамраб олгандай эди.* С. Сиёев, Ёруғлик. *Аёлга қўл кўтарганларнинг таъзирини бериш ўрнига лоқайдлик билан томошабин бўлиб турганларга қандай баҳо бериш мумкин.* Газетадан.

ЛОҒАР [ф. لاغر — ориқ, озгин, қилтирик; кучсиз] кт. Жуда ориқ, озиб-тўзиб кетган. *Ёпирилиб пашиша, чивин, тирнади лоғар баданинг. Қимир этарга ҳолинг йўқ, елпигич думинг, сигирим.* «Муштум».

ЛОҲАС [а. لاھت — ҳарсилловчи, ҳал-лословчи, нафаси қайтувчи] Бир оз тоби айниган; бўшашган, ланж ҳолатли. *Лоҳас бўлмоқ. Лоҳас қилмоқ.* ■ *Назарнинг ранги униққан, кўзлари ҳорғин боқар, кўриниши чарчоқ, лоҳас эди.* Э. Усмонов, Ёлқин. *Бошлари зирқираб оғриди, кўнгли айниб, лоҳас бўларди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *Турсуной негадир ўзини лоҳас ҳис қила бошлади.* Н. Сафаров, Узоқни кўзлаган қиз.

Лоҳас тортмоқ Лоҳас ҳолга тушмоқ, лоҳас бўлмоқ; ланж, бўшашган ҳолатга тушмоқ. *Иссиқ ўттиздан ошган кунлари айниқса лоҳас тортиб, дим дарсхонада бўғилар.. эдик.* Ҳ. Фулом, Замин юлдузлари.

ЛОҲАСЛАНМОҚ Лоҳас тортмоқ, лоҳас бўлмоқ. *Қўлидаги янтоқни итқитиб, ўридан турди. Иссиқдан лоҳасланиб, каловлана бошлади.* С. Кароматов, Сўнгги бархан.

ЛУБ [р. луб — шилинадиган нарса, пўстлок] Каноп, жут, зигирпоя каби тола берадиган ўсимликлар ва улар пўстлогининг (толасининг) умумий номи. *Жут толали ўсимлик бўлиб, республикамизнинг луб экинлари ичида биринчи ўринга чиқиб бормоқда.* «Фан ва турмуш». *Республикамизнинг луб экинлари экувчи хўжаликлари жут ва канопдан яхши ҳосил етиштирдилар.* Газетадан.

ЛУБКОР Луб экинлари экувчи, етиштирувчи. *Бригада лубкорлари каноп экишни ҳам биринчилардан бўлиб тугатишди.* Ҳ. Сулаймонов, Яшнаётган дала.

ЛУЗА [пол. luza < фр. blouse – аёллар кўйлагининг бир тури] Бильярд столининг бурчак ва қирғоғидаги олти тешикка осиб кўйиладиган ва шарлар уриб тушириладиган тўр халтачаларнинг ҳар бири. *Шарни лузага туширмоқ.* ■ *Шақиллатиб у лузага туширяпман, шақиллатиб бу лузага туширяпман.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЛУЗУМ [а. لزوم – зарурат, эҳтиёж, муҳтожлик] эск. кт. Зарурат, ҳожат. *-Дарвозадан чиқиб савашмоқнинг лузуми йўқдир, – деди Темиртош.* М. Осим, Ўтпор. *Тўғриси, заҳаролуд мактубингизга одамларча тушуна олмадим ва тушунишга ҳам лузум кўрмадим.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Мингбоши қўлидаги чойни ҳеч бир лузумсиз айлантириб, совитмоқ билан овора эди.* Чўлпон, Кеча ва кундуз.

ЛУЗУМСИЗ эск. кт. Лозим бўлмаган, заруруй йўқ; кераксиз. *Лузумсиз ҳаракат.*

ЛУНГИ [ф. лунг – бел ва сонга ўралувчи мато парчаси] 1 Ҳаммомга кирганда, белдан пастни беркитиш учун боғланадиган мато. *Афанди бир куни ҳаммомга тушган эди, ҳаммомчи уни назарга илмай, эски тос, йиртиқ лунги берди.* «Латифалар».

2 эск. Сартарошликда соч-соқол олдирувчи кишининг кўксига тутиладиган сочиқ. *Мўйсафид сартарош уни [Йўлчини].. курсига ўтқазиб, кирдан қатирмаланиб ятираган лунгини бўйнига илиб, бошини ишқалай бошлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 шв. Сочиқ, пиёла сочиқ. *Самоварда чойфурушининг бир ўзи моғор лунгиси билан елтиниб ўтирар эди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

Қозиқ лунги, қозиқлунги Ёш келинчакнинг уйини ясатишда қозиққа илиб кўйиладиган, кашта тикилган узун сочиқ.

ЛУНЖ [ф. лунж – юзнинг пастки қисми; оғиз, лаб] Оғиз даҳлизининг икки ён қисми ва унинг ташқи томони. *Болалар.. лунжларини шишириб, қамиш сурнай чалишар эди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Хохолашиб турган болалар орқасида чап лунжи қизарган Раҳим пайдо бўлди.* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. *Феруз нонни олиб, каттагина тишлади-да, лунжини тўлдириб чайнай бошлади.* Ҳ. Фулом, Машғал. *Ранги синиқиб, се-*

миз лунжлари халтадек осилиб қолди. Н. Аминов, Суварак.

ЛУНЖИ (ёки лаб-лунжи, қовоқ-лунжи) **осилди** Юздаги хафалик, норозилик каби ҳолатни ифодалайди. *-Ана йигит-у, ана гап-у, – деди қиз. Райимнинг лунжи осилди, қовоқлари уйилди.* Ш. Фуломов, Ёрқин уфқлар. *Отамнинг қовоқ-лунжи осилди. Мен бўлсам, нима дейишимни билмай, ерга қараб ўтирдим.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛУНОХОД [р. луна – ой + ход(ить) – юривчи: ойда юривчи, ойкезар] Ойга кўндириб ҳаракатлантирилган ўзиюрар автоматик аппарат.

ЛУПА [фр. loupe < лот. lupa – тери остидаги катта шиш, ўсма] Кичкина нарсани 2 мартадан 40–50 мартагача катта қилиб кўрсатадиган қавариқ шиша, йиғувчи линза; заррабин. *Юзлари офтобда қорайган ўрта ёшлардаги киши олмадай тошни учуриб олди-да, қўлида айлантириб, лупа билан синчиклаб қаради.* М. Худойқулов, Оҳанрабо ахтариб.

ЛУТФ [а. لطف – мулойимлик, марҳамат; одобилик, ёқимлилик] 1 Илтифот, марҳамат, олижаноблик. *Ағёрларга лутф ила эҳсон қачонгача? Муқимий. Улар, гўё бу лутфу илтифотдан хижолат чеккандай, бир зум жим қолишди.* О. Ёкубов, Кўҳна дунё.

Лутф қилмоқ (ёки айламоқ). Илтифот (марҳамат) кўрсатмоқ. *Нигоҳинг ташлагил, лутф айлабон, эй шўҳи бепарво. Увайсий. ..эшон меҳрибонлик билан лутф қилиб, мени ҳужрайи хосларига чақирдилар.* Ф. Фулом, Шум бола.

2 ад. Сўз ёки гапни бир неча маънода ишлатишга асосланган сўз ўйини; қочирим. *Ёшларнинг бу самимий, чиройли лутфлари Муқимийнинг завқини келтирди.* С. Абдулла, Мавлоно Муқимий.

Лутф қилмоқ (ёки этмоқ, айламоқ) 1) умуман, айтмоқ, демоқ. *Буюк Алишер лутф этган мисол, Савод ўргатдингиз қанча ранж билан.* А. Орипов; 2) сўз ўйини, қочирим қилмоқ. *Мутриб лутф қилди: -Сиз Матюсуфнинг қулоғини бурамайсизми, Рўзимбой! – Кулишдилар.* С. Сиёев, Ёруғлик. *Онасининг лутф қилиб айтган сўзлари Бобурнинг ҳужрадан олган завқини яна бир бор оширди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

ЛУТФАН [а. لطفاً – илтифот билан, лутф юзасидан] кт. Олижаноблик билан, марҳамат қилиб; хайрихоҳлик юзасидан. *Шу*

ишни лутфан сиз қилсангиз, бир муштипар онанинг ҳождати чиқар эди. А. Қаҳҳор, Тобутдан товуш. Фахриддин ака “Лайломисан сан”, “Ишқингни авайла” шеърларига лутфан Турсуной учун куй басталади. «Саодат».

ЛУТФКОРЛИК Яхшилик ва марҳамат кўрсатиш; хушмуомалалик, олижаноблик. Подшо уни [Навоийни] лутфкорлик билан қабул қилди. Ойбек, Навоий.

ЛУТФКОРОНА Лутфкорлик билан, марҳамат этиб; хушмуомалалик билан; лутфан. Бу лутфкорона кулиб, ҳаётга қақриб турган қиз хаёлига бўлиб қолди. А. Қаҳҳор, Сароб.

ЛУХ бот. Кўга ўсимлиги ва унинг тўзғоғи. Ийлаб тайёрлаган лойидан тош чиқмайди, лухни ҳам меъёрида қўшади. Мирмуҳсин, Тунги чақмоқлар.

ЛУЧЧАК 1: луччак шафтоли Туксиз, силлиқ шафтоли. Ойдинда чиройли йилтираган чиллаки луччак шафтоллалар дув-дув тўкилди. Ойбек, О. в. шабадалар.

2 кўчма Кўкрага очиқ, чапани. Луччак аравакашлар ўзларига хос чапани сўзлар билан бир-бирларининг номини чалтиб, эркалаб қақришади. Ҳ. Нуъмон ва А. Шораҳмедов, Ота.

ЛУҚМА I [a. لقمه — бир бурда, бўлак, ютум (овқат ҳақида)] **1** Озгина, бир ютум, бир ошам (оғиздаги) таом. Ўзининг жавоб бериши лозим бўлганлигини сезган Усмон полвон оғзидаги луқмани тез-тез ютиб олади. А. Қодирий, Обид кетмон. Ҳосил тагида лаззат, Ошнинг сўнги луқмаси.. Қ. Муҳаммадий.

2: бир луқма Умуман, озгина, оз миқдорда. Элмурод қаёққа қарамасин, овқатни кўрар, ҳиди димоғига урар, лекин улардан ўзига қачон бир луқма тегишини билмасди. П. Турсун, Ўқитувчи.

Луқмайи ҳалол Меҳнат билан, пешона тери билан топилган пул, нарса, овқат. Меҳнаткаш халқ дунёда энг азиздир, Луқмайи ҳалол, пешона тер лазиздир. Ҳабибий. **Оғзидаги луқмани ютолмайди** Шудсиз, эпсиз, лапашанг. Гўрсўхта домла.. оғзидаги луқмани ҳам эплаб ютолмайди. А. Қодирий, Обид кетмон.

ЛУҚМА II [a. لقمه — тўсилган нарса, тўсиқ; беркитиш] Биров гапираётганда, унинг гапига жавоб, изоҳ, сўроқ тариқасида бошқа киши томонидан қўшиладиган гап, сўз. Абдурахмонов луқмаларга эътибор берма-

ди.. «Ўзбекистон кўриқлари». Шундай қилиб, кулги, қийқириқ ва ҳар хил луқмалар остида беш киши саҳнага чиқди. М. Хайруллаев, Тилла маржон.

Луқма ташламоқ (ёки солмоқ) Луқма тарзидаги сўз, гап айтмоқ; гап ташламоқ. -Сен гапирганда, Шербек жим ўтирган эди! — кимдир луқма ташлади. С. Анорбоев, Оқсой. **Ўрмонжон луқма солди:** -Нима жиҳатдан ярамайди, илми етмайдими? А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

ЛУҚМОН [a. لقمان — қадимги донишманд ва масалнависнинг номи] **1: Луқмони ҳаким** Шарқ халқларни орасида тенги йўқ ҳаким ва донолик тимсоли ҳисобланган афсонавий шахс. [Раҳима хола:] Менинг қўлим эмас, Луқмони ҳакимдан қолган малҳамки тавсир қилмагандан сўнг, табиблар нима қила олар эди. Мирмуҳсин, Чўри.

2 кўчма Жуда билимдон шахс (тиббиёт олимларига нисбатан қўлланади). Ҳатто касалликни доволашда яхши кайфиятнинг муҳим роль ўйнашини қадимги араб луқмонлари ҳам айтган эдилар. А. Зоҳидов, Узоқ умр сирлари.

3 Луқмон (эркаклар исми).

ЛУҒАВИЙ [a. لغوی — тилга, лексикага оид; тилшунос] **1** Луғатга, сўзга оид. Луғавий бирлик. Сўзнинг луғавий маъноси. ■ “Қалам” сўзининг луғавий маъноси “тарашланган, кесик” демакдир. «ЎТА».

2 Матндан четга чиқмай, сўзма-сўз. Луғавий таржима.

ЛУҒАТ [a. لغت — тил, шева; сўз, ибора] **1** Бирор тилдаги сўзларни маълум тартибда (одатда алифбо тартибида) жамлаб, изоҳлаб ёки бошқа тилга таржима қилиб берилган китоб. **Изоҳли луғат.** Ўзбекча-русча луғат. Имо то луғати.

2 Сўз; тилдаги барча сўзлар мажмуи; сўз бойлиги. Шу сўзал, шу қутлуғ янги йил туни, Қалбим ҳаяжонга, севинчга тўлиб, Луғат бисотидан роса ахтардим, Бир оғиз ширин сўз айтмоқчи бўлиб. Уйғун.

ЛУҒАТЧИ Луғат тузиш иши билан шуғулланувчи шахс.

ЛУҒАТЧИЛИК 1 Луғат тузиш ва у билан боғлиқ ишлар.

2 айн. лексикография.

ЛУҒАТШУНОС [луғат + ф. شناس — ўрганувчи] Луғатларнинг, луғат тузиш ишининг назарий ва амалий жиҳатларини, уларни

такомиллаштириш йўллариини ўрганувчи шахс.

ЛЮИЗИТ [ингл. lewisite < америкалик кимёгар У. Льюис (Lewis) номидан] Таркибида хлор ва маргимуш бўлган рангсиз суюқлик, кучли заҳарловчи модда.

ЛЮК [голл. luik] Бирор нарсанинг ичига кириш, тушиш ва ш.к. учун хизмат қиладиган, қопқоқ билан беркитиладиган туйнук, тешик. *Тепадаги люкдан пахта бамисоли лайлак қордай тушиб турса ҳам, одамлар ишни тўхтатиб.. беҳол ётган бир ишчининг тепасида нима қилишларини билмай туришарди.* К. Яшин, Ҳамза. *Немис танки остида граната портлади. Бир неча секунддан кейин люк очилиб, қоп-қора тутун бурқсиди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

ЛЮКС I [фр. luxe — ҳашам, зеб-зийнат; улуғворлик] Бошқаларидан фарқли ўлароқ, юқори сифатли буюм, қимматбаҳо нарса-лар билан безатилган магазин, меҳмонхона номери, поезд, пароход купеси ва ш. к. ни ифодаловчи сўз. *Оқсоқол, бу ётоқхона эмас, бамисоли люкс меҳмонхона..* Газетадан. *Ҳоҳласангиз, люкс хонада ётишингиз мумкин.* Н. Қобил, Унутилган соҳиллар. *Жигулининг люксидан бошқа ҳамма машина ҳайдовчини ҳоритади.* С. Нуоров, Нарвон.

ЛЮКС II [лот. lux — ёруғлик] Халқаро бирликлар тизимида ёритилганлик ўлчов бирлиги.

ЛЮКСМЕТР [лот. lux — ёруғлик + юн. metreo — ўлчайман] Фотометрларнинг бир тури; ёритилганликни бевосита люксларда ўлчайдиган асбоб.

ЛЮМБАГО [лот. lumbus — бел] тиб. Бел оғриғи, беланги.

ЛЮМЕН [лот. lumen — ёруғлик] Халқаро бирликлар тизимида ёруғлик оқими бирлиги.

ЛЮМИНЕСЦЕНЦИЯ [лот. lumen, luminis — нур, ёруғлик + escent — кучсиз, суст ҳаракатни, таъсирни ифодаловчи кўшимча] Муайян модданинг бирор ташқи энергия манбаи — ташқи нурланиш, электр разряди, кимёвий жараёнлар ва ш. к. қўзғатиши натижасида нурланиши, нур сочиши ва бу ҳолатнинг модда қизишига сабаб бўлмаслиги.

ЛЮМПЕН-ПРОЛЕТАРИАТ [нем. Lumpen — жулдур кийим, увода + пролетариат] тар. Капиталистик жамиятда ўз син-

фий қиёфасини йўқотган, разиллашган ялангоёқлар, саёқлар, қашшоқлар.

ЛЮСТРА [фр. lustre — ялтираш, ярқираш; ялтироқлик] Бир неча шамдонли ёки лампа (лампочка)ли осма чироқ, чилчироқ. *У уйқу босганини яширишга тиришиб, гоҳ шипдаги люстрага, гоҳ янги олинган хоразм гиламига.. қараб қўярди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

ЛЮТЕЦИЙ [лот. Lutecium < Lutecia — Парижнинг лотинча номи] Менделеев даврий системасининг III гуруҳига мансуб кимёвий элемент; кумушсимон оқ юмшоқ металл.

ЛЯ [лот. la] Мусиқа гаммасининг олтинчи товуши ва унинг нота белгиси.

ЛЯПИС [лот. lapis infernalis — дўзах тоши] ким. Кумуш нитрат, оқ кристалл модда (тиббийтда яллиғланишга қарши, баданнинг бирор касалланган жойини куйдириш учун ишлатилади). *Сўгални ляпис билан куйдирмоқ.*

ЛҮК [ф. لوك — калта юнгли, юк ташувчи туя] Боши кичикроқ, бўйни узун, бир ўрқачли катта туя, етакчи туя. *Қаторига тиркалган лүк билан норча, Устига юкланган қирмизи парча.* «Алпомиш».

ЛҮКИДОН [ф. لوكيدان — ёғоч қулф] I эск. Эшикни беркитиш, қулфлаш учун ишлатиладиган жуда содда ёғоч қулф, мослама. *Кишан қулф синдирилиб, занбил эшик ҳам очилди, ҳужрадаги лүкидоннинг “тили”га тушунадиган ўғри бўлса, уни ҳам очди дейлик.* А. Қодирий, Обид кетмон. *Жувозкаш лүкидонни суриб, эшикни очди, пилликли мойчироқни ёқди.* Қ. Мирзо, Олам гўзал.

2 *кўчма с.т.* Кетида эргашиб, осилиб юрадиган шахс. *Эҳ, қачонгача шофёрнинг лүкидони бўлиб юраман. “Правам” бўлса бор.* И. Раҳим, Шонли авлод.

ЛҮКИЛЛАМОК I Қадамларини катта-катта ташлаб, лопиллаб юрмоқ, лүк-лүк қилмоқ (асосан, от, туя кабилар ҳақида). *Болалар кўча чангишиб, лүкиллаб юраётган от ортидан пиёда боришарди.* С. Кароматов, Олтин қум. *Саман лүкиллаб бориб, қадами ни секинлатди.* М. Мансуров, Ёмби.

2 Кишининг шу каби юришини билдиради, юришини шунга қиёсан ифодалайди. *Худди яшил кўрпа устида юргандек лүкиллаб қадам ташлайсиз.* Ш. Холмирзаев, Оғир тош кўчса.

3 кўча Овора, сарсон бўлмоқ; беҳудага бориб келмоқ. *Қўйсанг-чи хархашангни. Шу вақтда лўкиллашга кимнинг ҳафсаласи бор?* О. Ёқубов, Оқ йўл. *Кунда бир, нари борса, икки марта келади. Районга борадиган бечоралар сенга ўхшаб, пиёда лўкиллаб юради.* М. Ҳазратқулов, Журъат.

ЛЎККИ [ф. لککە — лўкиллаб юриш] Лўкиллаб юридиган (от, туя, эшак ҳақида). *Эшак бозоридан олган куррам.. арвоҳ урган даванг, лўкки чиқиб қолди.* «Муштум».

ЛЎК-ЛЎК: лўк-лўк қилмоқ Лўкиллаб юрмоқ.

ЛЎКЧА Ёш туя. *Муна тоғда бўктарилган қормисан, Қаторга тиркалган лўкча нормисан.* «Алпомиш».

ЛЎЛА [ф. لوله — қувур, труба]: лўла болиш *Ғўла шаклидаги ёстиқ. Қарасам, лўла болишдек баҳайбат бир махлуқ.. хунук тумшугини нам тупроққа тираб, ҳансираб ётибди.* Й. Шамшаров, Қаҳрамонлик йўли. *Пайғомов лўла болишга ёнбошлаб, Нусратбекка ҳам ёстиқлардан суриб қўйди.* С. Нуров, Нарвон.

ЛЎЛИ [ф. لولى — жўги; ашула айтиб рақсга тушувчи] **1** Асли ватани Ҳиндистон бўлиб, турли даврларда у ердан тарқалиб, дунёнинг кўп жойларида тўдалашиб, кўчманчи ва ярим кўчманчи ҳаёт кечирувчи, баъзи жойларда турғун яшайдиган бўлиб қолган халқнинг номи.

2 кўча с.т. Уришқоқ, жанжалкаш, шаллақи (кўпинча аёлларга нисбатан ишлатилади).

Лўлининг эшагини суғор, пулини ол Пул, фойда чиқадиган ишни қилавер, мазмунидаги ибора. *..биринчидан, пулнинг қадрини бил, лўлининг эшагини суғор, пулини ол..* Ойбек, Танланган асарлар.

ЛЎЛИВАШ [ф. لولىوش — лўлига ўхшаш, лўлисифат; шўху бетакаллуф] *поэт.* Кишини сеҳрлаб, ўзига мафтун қилувчи, шўх ва гўзал (севгили маҳбуба ҳақида). *Лўливаш ул дилрабонинг ошиқи зори бўлиб, Телба мажнундек юруб, вайронадур маконимиз.* Сайёдий, Тохир ва Зухра.

ЛЎЛИЛАР Асли Ҳиндистондан тарқалган ва дунёнинг кўп жойларида (Осиё, Африка ва Европада) тўдалашиб, кўчманчи ва ярим кўчманчи ҳаёт кечирувчи халқ.

ЛЎЛИЛИК Лўлига хос қилиқ, хатти-ҳаракат; уришқоқлик, жанжалкашлик. *Лўлилик қилмоқ.* ■ *Арзанда қиз мактабга борди.*

Мактабда ҳам у лўлилиги, уришқоқлиги, бебошлиги билан ном чиқарди. Ҳ. Зиёхонова, Биринчи мактуб. *Комила лўлилик қилиб, бировга гап бермай бидирлар, Қўзибой эса тўнғиллар эди.* С. Аҳмад, Чўл шамоллари.

ЛЎМБИЛЛАБ Енгил, ёқимли ҳаракатланиб (тўладан келган шахсга нисбатан қўлланади). *-Боравер, — дея Зулфия лўмбиллаб, ошхона томонга кетди.* Н. Қиличев, Ёронгул.

ЛЎМБИЛЛАГАН Лўппи, тўладан келган (шахс ёки унинг бирор аъзосига нисбатан қўлланади). *..басавлат киши оппоқ нўстинча кийган.. б ёшлар чамасидаги лўмбиллаган ўғилчасини етаклаб чиқди.* С. Абдуқаҳҳор, Санамай саккиз дема. *-Бу гапинг маъқул, — деди Фармон кал Парфи сўтакнинг лўмбиллаган юзларига жилмайиб қараб..* Мирмуҳсин, Меъмор.

ЛЎМБОЗ 1 Том ёки пахсага босиш учун юмалоқланган бир бўлак лой, умуман, томга босиш учун тайёрланган лой. *Лўмбоз қилмоқ. Томга лўмбоз босмоқ.* ■ *Тепасига тўсин териб, шох-шабба бостириб, лўмбоз қўйишга тайёрлади.* С. Аҳмад, Уфқ.

ЛЎМБОЗДАЙ, **-дек с. т.** Бесўнақай, катта, кўпол. *Шалоқ дарвозага лўмбоздай қулф осиглиқ эди.* Ойбек, О. в. шабадалар. *Ким биринчи ўғил кўргани, кимнингдир қўйлагига сиғмай, лўмбоздай тўлишганигача гапира бошлади.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

ЛЎНДА [ф. لنده — жавраш, вайсаш, мингирлаш] Қисқа, ихчам ва аниқ (гап-сўз, фикр-мулоҳаза ҳақида). *Халқ ибораси лўнда бўлади.* Ю. Шомансур, Қора марварид. *-Лўнда қилиб айтганда, менга ҳам, сизга ҳам ўқиш, ўрганиш зарур, — деди Комила.* Ойбек, О. в. шабадалар. *Мавлон ака гапнинг лўндасини айтди-қўйди: -Бойнинг шolini қаерга яширганини Қобил билади.* Ҳ. Фулом, Машғал.

ЛЎП: лўп этиб: Бирдан, кўққисдан. *Биз уларни келтириб, суриштириб кўрамиз, ордан ўғри лўп этиб чиқиб қолади.* С. Айний, Жаллодлар.

ЛЎППАК *айн. лўппи 2.* Ғўза жуда бўлиқ эди, қирққа яқин чаноқдаги пахта лўппак бўлиб турипти. Ҳ. Нуъмон, Фаслар.

ЛЎППИ 1 Дўмбоқ, дўндик, семиз. *Лўппигина бола.* ■ *Юзи ширмой нондек лўппи, гавдаси юм-юмалоқ, кўкрадор ёш аёл [Мастура] том лабига келиб.. чўққайди.* Ойбек О. в. шабадалар. *Кўм-кўк кўзли латта*

қўғирчоқнинг лўппи юзи олмадек қип-қизил эди. А. Мухтор, Опа-сингиллар.

2 Тўлиб чиққан, очилган (пахта ҳақида). ..Худди ўзининг юзидай чиройли, лўппи пахталар.. «Ёшлик».

ЛЎПЧИК 1 Учига пахта ўралган чўп (сиқилган ўсма, йод каби суоқ нарсага тегишиб, бирор нарсага суртиш учун ишлатилади). *Лўпчик билан ўсма қўймоқ.*

2 Пахта ёки латтани юмалоқлаб, чўпга суқиб ёки симга боғлаб, керосин, қорамой шимдириб, машғала сифатида ишлатиладиган нарса. *Бир бола лўпчикка ер мойи сепп турди.* Т. Мурод, От кишнаган оқшом. *Ерга суқиллик, одам бўйи темир учуда лўпчик ловлов ёниб туради.* Т. Мурод, От кишнаган оқшом.

ЛЎТТИБОЗ [а. لوطى – Қуръонда зикр этилган пайғамбар – Лут (لوط) га тегишли, алоқадор + ф. باز – ўйновчи: ахлоқсиз; шум, айёр] **1** эск. Қўғирчоқлар ўйнатиб, ўйин кўрсатувчи; фокусчи.

2 кўчма Фирибгар, ҳийлагар, алдоқчи, найрангбоз. *Шу мўъжаз ҳаётимда кўрдим гоҳо лўттибоз, Кўрдим гоҳо шеърфуруш, гоҳо сур, мансабфуруш.* А. Орипов.

ЛЎТТИБОЗЛИК 1 Лўттибоз иши, ўйини (қ. лўттибоз **1**). *От ўйин, лўттибозлик.. ва бошқа томошаларда ҳозир бўлдик..* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

2 Лўттибозга хос иш, хатти-ҳаракат (қ. лўттибоз **2**). *Ҳалиги қавмдаги муаллифлар*

энди ошна-оғайнигарчилик, лўттибозлик, гуруҳбозлик.. йўлига ўтиб олдилар. Газетадан. *Баъзилар унга қараб, ҳиҳилаб кулиб тарқалишиди. Баъзилар бу лўттибозликдан ранжишиди.* Мирмуҳсин, Супургига сажда.

ЛЎЯ *шв.* Ловия.

ЛЎҶ: кўзини лўқ қилиб Кўзни узмай, индамай, без бўлиб. *Ҳамма кўзини лўқ қилиб, отга қарайди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Умид кирганда ҳам, чиққанда ҳам кўзларини лўқ қилиб қараб турувчи бу хотинни авваллари хуш кўрмасди.* Мирмуҳсин, Умид.

ЛЎҚИЛЛАМОҚ Қаттиқ-қаттиқ урмоқ, тепмоқ; санчиб-санчиб оғримоқ, лўқ-лўқ қилмоқ (томирнинг уриши, қаттиқ оғриқ ҳақида). *Томирим лўқиллапти. Бошим лўқиллаб оғрияпти.* ■ *Қия ўтирган Ҳаётнинг чакка томирлари лўқиллар, беқасам камзулга тиқилиб турган бўлиқ кўкраги нафасига ҳамоҳанг бўлиб, гоҳ кўтарилар, гоҳ тушар эди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЛЎҶ-ЛЎҶ Лўқиллаб (Қон томирининг қаттиқ уришини, оғриқ зарбини билдиради). *Зўр бериб малҳам сурганига ҳам қарамай, [жароҳат] хасмолдек лўқ-лўқ алам берарди.* Мирмуҳсин, Чўри.

Лўқ-лўқ қилмоқ айн. лўқилламоқ. *Уч коса қимиздан сўнг Шербекка бутун бадани қизиби, чакка томирлари лўқ-лўқ қилаётгандай туюлди.* С. Анорбоев, Оқсой.